UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Marek Svoboda

Újma na přirozených právech člověka

Harm to the natural rights of an individual

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Veronika Křesťanová, Dr.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. září 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předkládanou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 2017

Mgr. Marek Svoboda
autor rigorózní práce

Čestné prohlášení o počtu znaků vlastního textu rigorózní práce

Prohlašuji, že předkládaný vlastní text rigorózní práce (tzn. text od str. 1 do str. 143), včetně mezer a připojených poznámek pod čarou, je celkově tvořen 326 075 znaky, čímž je splněn požadavek na jeho minimální rozsah v počtu 180 000 znaků, který stanovuje ustanovení čl. 4 odst. 1 Pravidel pro organizaci státní rigorózní zkoušky na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

V Praze, dne 2017

Mgr. Marek Svoboda
autor rigorózní práce

Poděkování

Na tomto místě chci vyjádřit poděkování JUDr. Veronice Křesťanové, Dr. za její odborné vedení mé rigorózní práce, vstřícný přístup, cenné rady a také za veškerý čas, který mi věnovala.

Obsah:

Úvod 1
1. Přirozená práva člověka 3
1.1 Teoretické právní pojetí přirozených práv člověka 3
1.1.1 Úvod do teoretického pojetí přirozených práv člověka 3
1.1.2 Pojmová specifika přirozených práv člověka 5
1.2 Osobnost člověka jakožto předmět ochrany přirozených práv 10
1.2.1 Zvláštnosti pojmu osobnosti člověka 10
1.2.2 Obsahové vymezení osobnosti člověka a její ochrana 13
1.3 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a její vztah k přirozeným právům člověka 16
1.3.1 Ochranný systém přirozených práv člověka konstituovaný Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv 16
1.3.2 Obsahové vymezení přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a jejich diferenciace z různých hledisek 19
1.3.2.1 Úvod 19
1.3.2.2 Ochranné režimy přirozených práv člověka v Evropské úmluvě ochraně lidských práv 19
1.3.2.3 Materiální diferenciace přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv 20
1.4 Přirozená práva člověka v Listině základních práv a svobod 23
1.4.1 Ústavněprávní ochrana přirozených práv člověka 23
1.4.2 Obsahové zakotvení přirozených práv člověka v Listině základních práv a svobod 24
1.4.2.1 Úvod 24
1.4.2.2 Právně - filosofická východiska a jejich požadavky na ústavně právní úpravu přirozenoprávních hodnot člověka 25
1.4.2.3 Ustanovení Listiny základních práv a svobod stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka 26
1.4.2.4 Obsahové pojetí soukromí člověka a jeho vztahy k podobným pojmům . 29
1.5 Přirozená práva člověka v občanském zákoníku 31
1.5.1 Pojetí přirozenoprávního přístupu v občanském zákoníku 31
1.5.1.1 Úvod 31
1.5.1.2 Ustanovení občanského zákoníku stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka 32
1.5.2 Specifika ochrany přirozených práv člověka v občanském zákoníku 34
1.5.2.1 Úvod 34
1.5.2.2 Pojetí práva na ochranu osobnosti člověka 35
1.5.2.3 Účast právnické osoby na ochraně osobnostně poškozeného člověka 36
1.5.2.4 Úprava dílčích přirozenoprávních hodnot 38
2. Občanskoprávní odpovědnost za neoprávněný zásah do přirozených práv člověka 40
2.1. Základní charakteristika institutu občanskoprávní odpovědnost 40
2.1.1. Občanskoprávní odpovědnost a její základní zakotvení v občanském zákoníku 41
2.1.1.1 Způsobilost člověka být občanskoprávně odpovědný 42
2.1.2. Koncepce občanskoprávní odpovědnosti v nové kodifikaci civilního práva 43

2.1.2.1 Elementární charakteristika dvou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti43
2.1.2.2 Snahy o dosažení koncepčnosti odpovědnostní úpravy v občanském zákoníku ... 45
2.1.2.3 Generální příklon k aktivní koncepci občanskoprávní odpovědnosti, nikoliv však bezvýjimečný ... 46
2.1.3. Konstrukční předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti ... 47
2.1.3 Funkce občanskoprávní odpovědnosti ... 49
2.1.3.1 Úvod ... 49
2.1.3.2 Preventivně ochranná funkce ... 50
2.1.3.3 Reparační funkce ... 51
2.1.3.4 Satisfakční funkce ... 52
2.1.3.5 Represivní funkce ... 52
2.2. Zvláštnosti občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka ... 53
2.2.1 Úvod do zvláštní občanskoprávní odpovědnosti ... 53
2.2.2 Vliv aktivní koncepce jako hrozby sankcí na občanskoprávní odpovědnost při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka ... 54
2.2.3 Neoprávněný zásah do přirozených práv člověka ... 55
2.2.4 Újma na přirozených právech člověka ... 57
2.2.4.1 Úvod ... 57
2.2.4.2 Nemajetková újma na přirozených právech člověka ... 58
2.2.4.3 Majetková újma a její vztah k neoprávněnému zásahu do přirozených práv člověka ... 60
2.2.4.4 Porušující a ohrožující jednání a jejich schopnost způsobit újmu na přirozených právech člověka ... 61
2.2.5 Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a újmou na přirozených právech člověka ... 62
2.2.5.1 Úvod ... 62
2.2.5.2 Specifické pojetí příčinné souvislosti při způsobení újmy na hodnotě zdraví v rámci poskytování zdravotních služeb ... 63
3. Úvod do práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech65
3.1 Základní charakteristika práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech ... 65
3.2 Působení rozhodovací činnosti soudních orgánů na podobu práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech ... 67
3.2.1 Úvod ... 67
3.2.2 Soudcovské dotváření práva v oblasti ochrany přirozených práv člověka ... 69
3.2.3 Charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany přirozených práv člověka ... 70
3.3 Dělení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech ... 71
3.4 Promlčení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech73
3.4.1 Úvod ... 73
3.4.2 Nepromlčitelnost všech dílčích práv zahrnutelných pod instutut náhrady újmy na PPČ ... 74
4. Zvláštní civilní práva poškozeného vyplývající z újmy na jeho přirozených právech ... 78
4.1 Právo na upuštění od neoprávněného zasahování do přirozených práv člověka .. 78

4.2 Právo na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do přirozených práv člověka 79
5. Základních charakteristika obecných civilních práv poškozeného, která mu vyplývají z ohrožení nebo zasažení jeho přirozenoprávních hodnot 81
5.1 Úvod 81
5.2 Podmínky smluvního omezení náhrady újmy na přirozených právech člověka vytvářející pro uvedený předmět ochrany speciální režim 82
6. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při neoprávněném zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka 83
6.1. Základní charakteristika práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění 83
6.1.1 Úvod 83
6.1.2 Přiměřené zadostiučinění jako jedna z obsahových součástí náhrady při újmě na přirozených právech člověka a jeho zakotvení v novém soukromoprávním kodexu 84
6.1.3 Základní formy zadostiučinění (satisfakce) a vzájemný vztah mezi nimi 86
6.1.4 Základní atribut zadostiučinění v podobě přiměřenosti 89
6.1.5 Princip přiměřenosti jako těžiště právně aplikačního přístupu vedoucího k obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů 90
6.1.6 Povinnost k zohlednění okolností zvláštního zřetele hodných jakožto jeden z předpokladů pro aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy 93
6.1.7 Pojetí okolností zvláštního zřetele hodných při neoprávněném zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka v novém soukromoprávním kodexu 94
6.1.8 Přiměřená satisfakce jako výsledek snahy o optimalizaci požadavků funkce satisfakční a preventivně-sankční 96
6.1.9 Svépomocně získaná satisfakce jako aspekt vedoucí k umenšení soudně přiznaného rozsahu satisfakčního plnění 98
6.1.10 Příklad zjevné nepřiměřenosti nárokovaného satisfakčního plnění 99
6.1.11 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při způsobení nemajetkové újmy v podobě pocitu osobního neštěstí 100
6.2 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích 102
6.2.1 Úvod 102
6.2.2 Konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot jako jeden ze způsobů naturální satisfakce 104
6.2.3 Formy nepeněžité satisfakce v tiskovém zákoně 105
6.3 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích 108
6.3.1 Úvod 108
6.3.2 Přístup právně aplikační praxe k určování výše částek peněžitého zadostiučinění 110
6.4. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při ublížení na zdraví a při usmrcení 114
6.4.1 Pojetí hodnoty života a zdraví, jakožto přirozenoprávních hodnot zvláště významných 114
6.4.2 Odčinění újmy na zdraví v občanském zákoníku 116
6.4.2.1 Koncepční přístup občanského zákoníku k odčinění újmy na zdraví 116
6.4.2.2 Obsahové pojetí pojmu ublížení na zdraví 118

6.4.3 Dlouho očekávané posílení významu soudcovského uvážení při odčiňování újmy na zdraví 119
6.4.3.1 Revoluční změna v oblasti odčiňování újmy na zdraví v českém právním prostředí 119
6.4.3.2 Obavy z právní nejistoty při odčiňování újmy na zdraví 122
6.4.4 Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za vytrpěné bolesti 124
6.4.5 Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za ztížení společenského uplatnění 125
6.4.6 Právo sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví osobě blízké 126
6.4.6.1 Úvod 126
6.4.6.2 Pojetí duševních útrap sekundárně poškozeného 129
6.4.6.3 Pomocná kritéria při určování výše peněžité satisfakce odčiňující sekundární újmu 131
7. Právo na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka 134
8. Právo na vydání bezdůvodného obohacení při neoprávněném nakládání s přirozenoprávními hodnotami člověka 136
Závěr 140
Použité prameny a literatura 144
Seznam zkratek 154
Resumé 155
Resume 11558
Klíčová slova 161

Úvod

Ústředním motivem, jenž mě vede k sepsání této rigorózní práce, je předložení co nejdetailnějších poznatků o přístupu zejména českého soukromého práva k ochraně přirozenoprávních hodnot. Přirozenoprávní hodnoty (tzn. život, zdraví, lidská důstojnost, svědomí atd.) jsou automaticky neoddělitelně spjaté s existencí každého člověka. Široké právo na ochranu těchto hodnot tak nevyvěrá z ničeho jiného než ze samotné existence lidského života. Jednotlivá práva chránící tento druh hodnot člověka, jsou tak ve svém souhrnu zdrojem ochrany samotného lidství, tedy toho nejpodstatnějšího co činí člověka člověkem. Jde o práva, jež jsou v návaznosti na mnohaletou českou humanistickou tradici, jenž však byla dvakrát přerušena režimy brutálně pohrdajícími právy člověka, materiálním těžištěm ústavního pořádku a nezbytným komplementem současné evropské právní kultury. Respektování takových práv ze strany vnějších subjektů je projevem úcty k životu člověka.

Pro každou lidskou bytost tyto hodnoty dosahují toho nejvyššího významu a tak garance jejich ochrany je jedním z nejzákladnějších úkolů, k jehož naplnění musí být v právním prostředí demokratického právního státu přistupováno s veškerým nezbytným úsilím. Dojde-li k následku spočívajícímu ve vzniku újmy na přirozenoprávních hodnotách, jde vzhledem k uvedenému o mimořádně závažnou skutečnost, k jejíž nápravě musí mít poškozený k dispozici účinné právní nástroje. Proto obsahové pojetí této rigorózní práce má primární ambici nabídnout, a to skrze provedení analýzy co nejširšího spektra pramenů, co nejkomplexnější systematických rozbor komponentů právního ochranného systému, jehož předmětem jsou zmíněné hodnoty, které se vyskytují na těch nejvyšších příčkách hodnotového žebříčku každé civilizované společnosti. Aby se mi v předkládané práci podařilo dostát uvedenému záměru, považuji za nezbytné začít takový rozbor co nejdetailnějším popisem specifických atributů těchto práv, jejich obsahovým pojetím a jejich zakotvením v českém právní řádu.

Jelikož jsem si v této práci předsevzal předložit popis právní ochrany hodnot lidství v českém prostředí, nelze se v nezanedbatelné míře nezastavit u právního instrumentu všeobecně známého jako občanskoprávní odpovědnost. Tento právní nástroj má zcela zásadní roli v tomto ochranném systému. Proto má pozornost bude soustředěna nejen na znaky škůdcova jednání, jejichž souhrnná přítomnost je základním

předpokladem pro uplatnění tohoto právního instrumentu, ale i na obsahové pojetí zaktivovaného odpovědnostního vztahu.

Jednotlivá práva vyplývající poškozenému ze zaktivovaného odpovědnostního vztahu jsou těmi právními nástroji, jež jsou způsobilé k zajištění nápravy újmy na přirozenoprávních hodnotách, neboť jejich uplatnění je pro původce takového neoprávněného zásahu spojeno s negativním působením. V předkládaném textu chci shromáždit katalog práv s takovým účelovým určením, přičemž součástí tohoto katalogu bude co nejdetailnější jejich popis zahrnující zejména definování podmínek jejich uplatnění a vymezení podob jejich prostřednictvím nárokovaných plnění, která mají povahu civilněprávní sankce.

Vzhledem nastíněnému zaměření této práce, k jednomu z ochranných práv zmíněného katalogu, bude má pozornost upnuta ve větším rozsahu. Chci předložit obsáhlejší právní pojetí práva výlučně určeného k satisfakčnímu odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách. Důvodem, který mě vede k tomuto koncepčnímu opatření, je ta skutečnost, že tomuto právu byl svěřen obzvláště obtížný úkol, když má svým uvedením do praxe zajistit skrze objektivně projevená kritéria obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrům, jakožto ideálního výsledku snahy o odčinění subjektivně vnímané újmy uvedeného druhu.

1. Přirozená práva člověka

1.1 Teoretické právní pojetí přirozených práv člověka

1.1.1 Úvod do teoretického pojetí přirozených práv člověka

Pro práci je stěžejní vymezení pojmu přirozených práv člověka (dále jen „PPČ“) a těch nejzákladnějších obecných hodnot lidství, které se pod ochranu těchto práv uchylují. Ve své práci se budu zabývat nejrůznějšími aspekty újmy na PPČ, s důrazem na újmu na vybraných přirozených právech, včetně způsobů nápravy této specifické újmy. Vymezení pojmu PPČ a popsání právního přístupu k nim nejen v českém právním prostředí je nezbytným úvodem do problematiky tématu této práce, která usiluje zejména o komplexní zmapování právního - v mnoho ohledech specifického - ochranného systému PPČ.

Přirozenoprávní teorie, neboli také jusnaturalismus, zabývající se PPČ, zahrnutelnými do kategorie základních lidských práv náležících a dosahující mimořádné důležitosti, je právně filosofickou myšlenkou konstruovanou na humanistických ideálech stavících na nejpřednější příčky hodnotového žebříčku takové hodnoty, které jsou neoddělitelně spjaté s existencí lidské bytosti. Posláním PPČ je chránit takové hodnoty pevně sepjaté s existencí člověka jako jsou zejména život, zdraví, individuální svoboda ve všech svých projevech, vážnost, čest, důstojnost, usilování o vlastní štěstí, soukromí. Bez ochrany takových hodnot by lidé nežili v důstojnosti.[1]

Tato teorie vycházející z přirozeného řádu vyznačujícího se nezávislostí na lidské vůli, má za sebou dlouhý historický vývoj spojený s úsilím o její promítnutí do oblasti práva.[2] V různých historických obdobích, v různých právních prostředích spojených s jednotlivými státními celky, jí byla přiznávána v systému práva rozdílná míra důležitosti. Po tragických zkušenostech učiněných v obdobích, kdy některými státními režimy v rámci jejich zacházení s právem byla PPČ brutálně potlačována, což se promítalo do uplatňování bezbřehého a bezhodnotového právního positivismus, lze však v posledním období v některých právních prostředích některých států pozorovat

[1] Amnesty International. *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-07-4]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav.

[2] TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf.

intenzivní snahu o důkladné uznávání a respektování PPČ. V takových právních prostředích tak dochází do určité míry k symbiotickému jevu, kdy v jednom celistvém právním prostředí má svojí nezanedbatelnou roli jak právní pozitivismus, tak právní naturalismus. Oba tyto přístupu se vzájemně doplňují a prolínají, v rámci jednoho právního prostředí spoluexistují. Takovou spoluexistence přítomnosti práva pozitivního i práva přirozeného v rámci jednoho právního řádu lze označit také jako dualistický přístup.

Nejrůznější aspekty uvedení přirozoněprávního přístupu do právní praxe a jeho vztahem k právně pozitivistickému přístupu se také v mnoha případech zabývaly soudy v rámci své rozhodovací činnosti. Soudy tak sehrávají v konkrétních případech stěžejní roli v ochranném systému PPČ, jelikož to jsou zejména tyto orgány státu, které mají v příslušných právních prostředních možnost vtáhnout PPČ do právně aplikační praxe. Právě soudy, jakožto vysoce specializované orgány k provádění právní aplikace, poměrně často posuzují komplikované situace, kdy váží, zda se v daném konkrétním případě přiklonit k čistě formalistické aplikaci práva, nebo je-li to v daném případě možné, zda provést aplikaci pozitivního práva při zohlednění také přirozenoprávního přístupu. Podíváme-li se k naším západním sousedům do Německa, nalezneme zde velké množství soudních rozhodnutí zabývajících se touto problematikou. Nepochybně k tomu přispěly historické negativní zkušenosti tohoto státu s nelidským totalitním režimem, jehož právní prostřední se vyznačovalo právě bezhodnotovým právním pozitivismem opovrhujícím PPČ, což se samozřejmě projevovalo v jeho právních předpisech. Spolkový ústavní soud SRN ve svém slavném rozhodnutí z roku 1968 týkajícím se nařízení č. 11 k zákonu o říšském občanství ze dne 24. 11. 1941, na jehož základě docházelo k odebírání občanství a majetku židovskému obyvatelstvu, které emigrovalo, se právě zabýval povahou a postavením PPČ v daném právním prostředí. Spolkový ústavní soud SRN se zde právě formuloval své stanoviska ke vztahu přirozenoprávního koncepce a koncepce pozitivistické. Dovodil prioritní postavení přirozeného práva před právem pozitivním, a to tehdy dojde-li ke kumulativnímu splnění dvou podmínek. První podmínka spočívá v rozporu pozitivní normy s fundamentálními principy spravedlnosti a druhá v intenzitě tohoto rozporu, přičemž musí být dána taková intenzita, která je evidentní a musí dosahovat nesnesitelné míry. Dojde-li k tomu, že právní předpis splňuje obě tyto podmínky, k čemuž v případě

posuzovaného právního předpisu zjevně došlo, lze takto vadný právní předpis označit za neplatný ex tunc, tedy od počátku, a to i tehdy byl-li takový právní předpis po určitou dobu aplikován a dodržován. V návaznosti na výše uvedené Ústavní spolkový soud SRN uvedl, že zákonodárce v rámci své zákonodárné činnosti může stanovit neprávo, a proto soud, který by chtěl uznat právní následky takového vadného právního předpisu, nalézal by neprávo místa práva.[3]

1.1.2 Pojmová specifika přirozených práv člověka

PPČ se oproti jinými skupinám práv vyznačují mnoha specifiky, které jsou pro ně charakteristické, a jenž v mnoha případech poskytují zdůvodnění oné přirozenoprávní povahy tohoto druhu práv.

Takovými jejich specifiky se bude v následujících řádcích zabývat. Z mimořádně široké množiny všech známých práv se vyčleňuje poměrně úzká skupina právě PPČ svázaných nedílně s individuální existencí každého člověka, jakožto jejich jediným a výlučným právním subjektem. To vyplývá z jeho výsadního postavení oproti dalším osobám práva, kterými jsou osoby právnické. Tedy výlučně člověk je nositelem přirozených práv. Z tohoto úhlu pohledu lze hovořit o nerovnosti mezi osobami práva, a to tedy osobami fyzickými a osobami právnickými. Ta je zapříčiněna dle přirozenoprávní koncepce mezinárodně akceptovaným přirozeným právem člověka mít právní osobnost, být tedy subjektem práv a povinností.

Pozitivní právo nemá jinou možnost než uznat právní osobnost člověka. Pozitivní právo tedy právní osobnost člověka promítnutím do svého obsahu nezakládá, a Proto je tedy v souladu s uvedenými východisky zřejmé, že v pozitivním právu reflektovaná právní osobnost je důsledkem osobnosti člověka jako takového.[4]

Naopak u právnických osob všechna přirozená práva absentují, jelikož je na ně v rámci přirozenoprávní koncepce nahlíženo jako na umělý organizační útvar a je na vůli státu, zda jim právní osobnost prostřednictvím své normotvorné činnosti přizná či nikoliv.[5]

---

[3] HOLLÄNDER, Pavel. *Nástin filosofie práva (úvahy strukturální)*, Praha: Všehrd, 2000, str. 64.
[4] RONOVSKÁ, Kateřina. *Ochrana osobnosti* [online prezentace]. Brno: Právnická fakulta, MU [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: http://slideplayer.cz/slide/2911065/.
[5] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 44 (3. 2. 2012).

Dále ona inherentnost (vnitřní sepjatost) přirozených práv s existencí lidské bytosti vykazuje znak nezadatelnosti. Ten se projevuje tím, že člověk se jich nemůže jednostranně vzdát. PPČ usilují o ochranu statusu lidské bytosti, vyjádřenou právem chráněným statkem, kterým je lidská důstojnost. Tu nemůže žádná lidská bytost ztratit. Se zcela zásadní inherentností přirozených práv s existencí lidské bytosti souvisí i další vlastnost PPČ, kterou je nezcizitelnost. Nezcizitelnost PPČ pro jejich nositele znamená, že tato práva nemůže projevem vlastní vůle smluvně převést na jiného za úplatu ani je nemůže darovat jinému, a pokud by tak učinil, takový úkon nebude mít absolutně žádné právní následky. Uvedený přístup je konstruován na tom základě, že každá lidská bytost je přirozeným pánem své vlastní svobody. Pokud by tyto znaky PPČ nebyly respektovány, mohlo by docházet k situacím, kdy by se člověk mohl vlastním projevem vůle vzdát individuální svobody, čímž by se takto jednající člověk ocitl v otroctví.

Další jeden z jejich klíčových znaků PPČ se váže již k příčině jejich vzniku. PPČ vznikají, jak ostatně z jejich označení vyplývá, z lidské přirozenosti, chceme-li z podstaty existence lidské bytosti mající lidskou důstojnost. Příčinou jejich vzniku není žádný způsob projevování vůle lidské bytosti, ani společenství lidských bytostí nebo právem uměle vytvořených právních subjektů - právnických osob, nýbrž sám okamžik vzniku existence člověka, kterým je narození. Český právní řád přiznává člověku způsobilost být subjektem některých přirozených práv ještě před okamžikem narození, kdy se tedy jedná o člověka počatého, avšak nenarozeného, odborně označovaného jako nasciturus, a to za předpokladu, že se narodí živý. V této konsekvenci je pro určení okamžiku, od něhož lze nahlížet na člověka jako nositele některých PPČ, klíčové určení okamžiku početí, za který lze považovat okamžik uskutečnění biologického jevu, kterým je spojení zárodečných buněk majících schopnost se rozmnožovat.[6] Člověk se tedy stává nositelem přirozených práv z titulu své existence nezávisle na vnějších jevech. Člověk žádným způsobem nenabývá přirozená práva, což vyplývá ze signifikantní povahy PPČ, a to v podobě jejich vnitřní automatické spjatosti s lidskou bytostí- Lze tedy hovořit o nenabyvatelnosti PPČ na rozdíl od množiny práv stojících mimo skupinu přirozených práv, kterou tvoří zejména majetková práva. Pro úplnost je vhodné poznamenat, že člověk se okamžikem vzniku své existence stává nositelem PPČ, a to na dobu celého trvání svého života, kdy v rámci celého trvání existence svého

[6] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 184 - 186.

života je vždy nositelem veškerých PPČ. Jak již bylo výše uvedeno, množina přirozených práv je člověku automaticky vrozena, proto bývají také označována jako práva vrozená. V důsledku uvedeného se vymezování obsahu jednotlivých přirozených práv odvíjí od objektivních přirozených světových zákonitostí a přirozené lidské důstojnosti.[7]

K zániku PPČ dochází okamžikem smrti člověka, konkrétně okamžikem selhání veškerých jeho životních funkcí (srdeční, dýchací a mozkové). Příčinou zániku PPČ ve vztahu k individuálně určenému jedinci je tedy jeho smrt. PPČ nezanikají člověku v právním prostředí respektujícím PPČ žádným jiným způsobem než je výše popsaná skutečnost smrti člověka.

Jak již bylo uvedeno, jiným způsobem nežli v důsledku smrti k zániku přirozených práv lidské bytosti nedochází. Proto lze hovořit ve vztahu k nositeli moci jako je stát, jenž je nadaný schopností jednostranně rozhodovat o právech a povinnostech lidské bytosti, o nezrušitelnosti PPČ. Lze tedy konstatovat, že stát, ani jiný subjekt není oprávněn zrušit ani prohlásit za neplatné PPČ, a to ani ústavním zákonem mající v právním řádu nejvyšší právní sílu, jelikož PPČ vznikají, trvají a zanikají nezávisle na vůli státu.

Dalším specifickým znakem PPČ je problematika jejich identifikace - poznatelnosti, které jsou předpokladem pro zajišťování jejich ochrany ze strany státu. Jelikož PPČ jsou automaticky, bez dalšího navázána na existenci člověka, může nastat situace, že PPČ existují, aniž aby došlo k jejich identifikaci. Jak již bylo v rámci této podkapitoly uvedeno, přirozená práva člověka existují nezávisle na právu pozitivním, které je produktem nositele veřejné moci. Zdrojem poznání PPČ tedy není pozitivní právní norma, ale rozum a cit. Je-li způsobem poznání PPČ rozum, je tím míněn přístup zdravého rozumu, případně také rozumné očekávání či rozumné uspořádání soukromých poměrů stran. Druhý ze jmenovaných způsobů poznání PPČ, tedy cit, lze pro účely této oblasti detailněji vymezit jako cit pro dobro a spravedlnost nebo také cit pro rovnováhu subjektivních práv a obecných dober. [8]

[7]TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf.

[8] TELEC, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 1.

Na okamžik identifikace konkrétního PPČ a na něj navazující definování obsahu takového PPČ navazuje problematika specifické ochrany jednotlivých PPČ. Ta musí mimo jiné brát v potaz i absolutní povahu PPČ, spočívající v tom, že PPČ působí vůči všem (tzv. erga omnes). Z absolutní povahy PPČ plyne, že všechny ostatní osoby práva mají povinnost zdržet se jakýchkoliv neoprávněných zásahů do PPČ konkrétního člověka.

Dále je problematiky ochrana PPČ ovlivněna tím, že PPČ mají přednost před státem, mají nadpozitivní povahu, a to z toho hlediska, že stát není tvůrcem existence lidské bytosti, ani tvůrcem svobody člověka. Právo na ochranu takových hodnot spjatých s lidským individuem existuje nezávisle, odděleně od státu. PPČ předcházejí moc reprezentovanou státním aparátem a v důsledku toho nejsou primárně výrazem veřejné moci.[9] Stát tedy prostřednictvím své regulační činnosti spočívající zejména v činnosti ústavodárné a zákonodárné existenci PPČ nezakládá, nýbrž omezuje se na to, že respektuje, uznává existenci veškerých PPČ a zahrnuje je pod svou ochranu, bez ohledu na skutečnost, zda jsou obsaženy v ustanoveních jeho právních předpisů, které jsou již projevem jeho politické vůle. Role státu ve vztahu k PPČ zajišťováním jejich ochrany však není vyčerpána. Stát vedle jejich ochrany stanovuje prostřednictvím právních předpisů hmotněprávní podmínky způsobu jejich výkonu.

Elementárním záměrem státu v oblasti ochrany PPČ má být tedy důkladná snaha o to, aby byl jejich co nejúčinnějším ochráncem, k čemuž může využívat různé prostředky. Jedním z těchto prostředků ochrany přirozených práv lidské bytosti, zejména vedle zajištění fungování soudní ochrany a ochrany dalšími orgány veřejné moci, je zakotvení ochrany přirozených hodnot člověka do pozitivního práva. Tento jev lze označit jako zpozitivnění některých přirozených práv. Tím dochází k posílení právní jistoty respektování PPČ, neoddělitelně spjaté se zajištěním větší míry komfortnosti uplatnitelnosti a vymahatelnosti PPČ, a to ve dvou vztahových rovinách. Jedna ze vztahových rovin se týká vztahu orgánů veřejné moci vůči lidské bytosti, kdy takové orgány vystupují při výkonu veřejné moci vůči lidské bytosti jako nadřízené subjekty. Druhá vztahová rovina se týká vztahu osob soukromého práva vůči lidské bytosti, kdy jde v tomto druhém případě o respektování PPČ mezi právními osobami soukromého práva mající mezi sebou navzájem rovné právní postavení. V důsledku uskutečnění

[9] GRYGAR, Jiří aj. *Teorie práva I.* Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003, s. 117.

zpozitivnění některých PPČ, a tedy explicitním prohlášením státu, že se zavazuje k ochraně v právním předpise jednotlivě formulovaným PPČ, nelze nabýt dojmu, že jsou ochráněna pouze PPČ, kterým se dostalo takové výsady. Stát má povinnost pomocí jemu dostupných prostředků chránit i ta PPČ, která nebyla zakotvena do jeho právních předpisů. K tomu se stát uznávající PPČ zavazuje tím, že se v pozitivním právu komplexně hlásí k principu ochrany PPČ v jejich souhrnu. Tato komplexní ochrana veškerých PPČ poskytována státem nezávisle na výslovné formulaci jednotlivých PPČ v právních předpisech vyplývá z té skutečnosti, že nelze předložit uzavřený výčet veškerých PPČ.

S jevem zpozitivnění PPČ dochází i k tomu, že kromě již zmiňovaného přihlášení se státu k jejich ochraně stát prostřednictvím takových právních norem stanovuje způsob výkonu PPČ. S tím je spojeno stanovení mezí uplatňování PPČ.

Až na ojedinělé výjimky jednotlivých PPČ, které následně nastíním, stát prostřednictvím své normotvorné činnosti může způsobit omezení výkonu PPČ. V souladu se zásadou v podobě úcty státu k právům člověka a občana, mezi PPČ, u nichž je ze strany státu dána neomezitelnost jejich výkonu, a to tedy prostřednictvím obyčejného zákona, jehož primárním účelem by bylo omezení takového jejich výkonu, lze řadit například právo na individuální svobodu svědomí a také vzhledem k povaze chráněné hodnoty i právo na svobodu myšlení.[11]

V rámci otázky právní ochrany poskytované dotčeným PPČ ze strany státu, a to zejména poskytovanou prostřednictvím soudů, je nutné se také zaměřit na délku poskytování této právní ochrany, konkrétně pak na institut promlčení. To nezpůsobuje zánik existence promlčitelného práva, nýbrž zánik uplatnitelnosti takového promlčitelného práva u jiného subjektu. PPČ jsou však zásadně nepromlčitelná, což pro jejich nositele znamená, že u těchto jejich práv nedochází v důsledku uplynutí časového úseku označovaného jako promlčecí lhůta ke ztrátě uplatnitelnosti jako je tomu některých jiných práv, což značí mimořádnou důležitost PPČ, která je jim v některých právních prostředích poskytována. Stát tedy poskytuje ochranu PPČ po celou délku jejich existence, a to tedy po celou délku života jedince. Od nepromlčitelnosti PPČ je třeba odlišit s nimi související promlčitelná práva, která vzniknou člověku v důsledku

[11] Nález ÚS ČR ze dne 11. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01.

neoprávněného zásahu do jeho přirozených práv. Jde tedy o taková promlčitelná práva, jenž se týkají odčinění újmy na PPČ.[12]

1.2 Osobnost člověka jakožto předmět ochrany přirozených práv

1.2.1 Zvláštnosti pojmu osobnosti člověka

PPČ spojující svůj vznik, trvání a zánik s existencí lidské bytosti. PPČ chrání hodnoty, které jsou neoddělitelně spojeny s jednotlivými osobnostními složkami člověka, které mají ze své podstaty přirozenou povahu. Proto vzhledem k tématu této práce se nelze nevyhnout právnímu pohledu na pojem osobnosti člověka a ochranu jejích jednotlivých složek, jelikož až na ojedinělé výjimky, jako je například právo člověka ke svému jménu, mají práva chránící osobnostní hodnoty člověka před vznikem újmy na nich přirozenoprávní charakter. Dojde-li k újmě na PPČ, projevem takový újmy je negativní následek postihující právem chráněnou hodnotu, kterou je právě osobnost člověka, jejímž nositelem je každý člověk. Existence PPČ a jejich specifické vlastnosti tedy sehrávají klíčovou roli v rámci právního ochranné systému osobnosti člověka, jehož primárním účelem při vysoké variabilitě lidského bytí je zajištění všestranného a svobodného rozvoje osobnosti člověka a jejího individuální uplatňování v lidské společnosti. [13]

Po detailnějším zkoumání definic osobnosti člověka je zřejmé, že osobnost člověka je definičně komplikovaný pojem. Přesto se setkáváme s poměrně širokou škálou jejích různých zpravidla interdisciplinární definic, která jsou nám předkládány jak právní teorií, tak i právní praxí, a to zejména prostřednictvím soudní judikatury.

Všechny pokusy o vyčerpávající definici osobnosti člověka však narážejí na nezanedbatelnou překážku v podobě neschopnosti postihnout veškeré její složky, což je způsobeno jejím individuálním dynamickým vývojem v průběhu trvání lidského života. Na tuto charakteristickou dynamičnost osobnosti člověka působí zejména společenský

[12] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 136 (3. 2. 2012).
[13] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 392.

vývoj, působení výchovy, vzdělávání, dále věděckotechnický vývoj a také zcela zásadní vlastní aktivita jejího nositele, kdy se hovoří o „*sebetvoření člověka*“.

Projevem zmiňované proměnlivosti obsahové rozsahu osobnosti člověka může tedy být i takový jev, kdy daná lidská bytost v průběhu trvání svého života některý z atributů své osobnosti ztratí nebo stávající obsah její osobnosti bude naopak rozšířen o její nový atribut. Na základě uskutečňování tohoto jevu, lze hovořit o tzv. elasticitě osobnosti člověka.[14]

Proto zformulované definice osobnosti člověka velmi často vykazují pro její těžko postihnutelnou šíři zužující charakter. Pro pojem osobnosti člověka je tedy charakteristické, že vykazuje mimořádnou obsáhlost a proměnlivost. Proto nelze předložit vyčerpávající definici, jenž by spočívala v uzavřeném výčtu jednotlivých hodnot, aspektů a složek osobnosti člověka.

Se skepsí k vyčerpávajícímu definování osobnosti člověka se můžeme setkat jak u švýcarského odborníka na osobnost člověka Paula Tourniera, tak i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Lékař Paul Tournier, který se v rámci svých vědeckých prací věnoval osobnosti člověka mimořádně do hloubky, v jednom ze svých děl k pojmu osobnosti člověka uvádí: „*Osobnost člověka, čistá a nepřikrášlená se nám vždycky schová.*“ [15] K čemuž tento badatel dodává, že zkoumáním osobnosti člověka získává jen kusý a deformovaný její obraz, čímž odkazuje jak na již zmiňovanou proměnlivost jejího obsahového vymezení, tak i na neschopnost zachycení veškerých jejích aspektů.[16]

Jak jsem již předznamenal, jistou odtažitostí k vyčerpávajícím definicím osobnosti člověka, se ve své judikatuře netají ani ESLP. ESLP však pracuje ve své judikatuře s pojmem soukromý život, jelikož tento pojem soudcům ESLP předkládá Evropská úmluva o ochraně lidských práv publikovaná jako vyhl. č. 2009/1992 Sb. m.s. (dále jen „Úmluva“). Pod pojem soukromý život lze podřadit široký vyčet osobnostních hodnot, ostatně jak k tomu dochází i u pojmu osobnosti člověka. Lze uvést, že pojmy soukromý život a osobnost člověka vykazující poměrně vysokou míru obsahové shody, a proto lze vztáhnout závěry ESLP týkající pojmu soukromý život i na pojem osobnost člověka. Onu skepsi k definování pojmu soukromý život ESLP právě vyjádřil v jednom

[14] Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99.
[15] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 307.
[16] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 307.

ze svých rozhodnutí, v němž uvedl: *„Nepokládá za možné ani nutné pokusit se o vyčerpávající definici pojmu "soukromý život". Bylo by příliš restriktivní limitovat tento pojem na "vnitřní kruh", v němž může jedinec žít svůj vlastní osobní život podle svých představ, a úplně z něho vyloučit svět nezahrnutý do tohoto kruhu.“*[17]

V rámci právně aplikační praxe, vzhledem k výše uvedenému, považuji za nezbytné přistupovat s jistou mírou obezřetnosti k pokusům o definování osobnosti člověka, a to jak k definicím, které se nacházejí jak v právní odborné literatuře, tak i v soudní judikatuře.

K závěru uvedeném v předchozím odstavci mě také vede elementární vlastnost definic, s níž setkáváme nejen u definic osobnosti člověka, kterou však zvláště u definic osobnosti člověka shledávám jako obzvláště negativní. Touto negativní vlastností takových definic osobnosti člověka je jejich snaha o objektivní vymezení osobnosti člověka prostřednictvím zobecňujících prvků. Plošné užití objektivně pojaté definice osobnosti člověka má u takové specifického předmětu definice jako je osobnost člověka do určité míry zmiňované negativní důsledky, a to pokud by došlo v právní praxi k aplikaci této zobecňující definice na individuálně určený případ, aniž by bylo přihlédnuto se vší nezbytnou důkladností k jedinečným aspektům konkrétní posuzované osobnosti člověka. Proto chci pro oblast právně aplikační praxe důrazně akcentovat, že při snaze o definování osobnosti člověka v daném individuálně určeném případě, je vhodné k objektivně pojatým a již existujícím definicím osobnosti člověka přistupovat pouze jako k inspiračním zdrojům, které je nezbytné konfrontovat a přizpůsobit specifikům, která jsou vykazována osobností individuálně určené lidské bytosti.

Rozsah a obsah osobnostních složek u každého člověka je rozdílný, proto je v právní praxi nezbytné vytvářet definice osobnosti člověka, které se budou vždy vztahovat k individuálně určené lidské bytosti a budou důkladně zohledňovat její specifika.

[17] Rozsudek ESLP ze dne 16.12.1992 ve věci Niemitz proti Německu, stížnost č. 13710/88.

1.2.2 Obsahové vymezení osobnosti člověka a její ochrana

I přes popsanou skepsi k objektivně pojímaným definicím osobnosti člověka, s níž je spojený nezbytný rezervovaný přístup k jejich aplikaci v právní praxi bez zohlednění specifik konkrétní osobnosti člověka a zvláštností okolností dané případu, nutno také zmínit pozitivní aspekty jejich vytváření, a to právě i pro oblast právní praxe. Navíc právní praxe zajišťující na základě zákona co nejkomplexnější ochranu osobnosti člověka, si nemůže dovolit zcela rezignovat na snahy o obsahové vymezení tohoto pojmu. Je tedy potřeba prostřednictvím i nedokonalých definic osobnosti člověka ozřejmit, co je obsahem zákonem předpokládané osobnosti člověka.[18]

Prostřednictvím snahy o formulování definic osobnosti člověka, k čemuž zpravidla napomáhá i existující riziko vzniku nepříznivých následků na osobnosti člověka a také rozmanité způsoby provedení takových neoprávněných osobnostních zásahů, může docházet k identifikaci nových jednotlivých osobnostních složek, kterým lze v případě jejich neoprávněného zasažení poskytnout právní ochranu. Obsahovým vymezením jednotlivé osobnostní složky, se taková osobnostní složka stává automaticky předmětem ochrany osobnosti člověka v její celistvosti. Nebude-li daná složka definována jako osobnostní složka, tedy nebude-li takové složce dán status součásti celistvé osobnosti člověka, nelze ji ani v rámci komplexní právní ochrany osobnosti člověka poskytovat právní ochranu. Definování jednotlivých osobnostních složek tedy napomáhá k usilování o komplexnější, obsahově rozsáhlejší a efektivnější ochranu osobnosti člověka.

Takové obsahové rozšíření práva na ochranu osobnosti o další pod něj podřaditelné jednotlivé dílčí osobnostní právo lze demonstrovat na osobnostním právu člověka na uskutečňování svého života v příznivém životním prostředí. Před vynesením následujícího rozhodnutí ESLP nebylo právo člověka na uskutečňování svého života v příznivém životním prostředí považováno za právo osobnostní povahy. K takovému přístupu docházelo nejen v českém právním prostředí. Právě k označení práva člověka na uskutečňování lidského života v příznivém životním prostředí jako práva osobnostního dospěl až na konci devadesátých let dvacátého stolení ve své judikatuře Evropský soud pro lidská práva, kdy ve svém významném rozhodnutí ze dne 19. 2.

[18] Usnesení NS ČR ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

1998, Guerrová a další proti Itálii, stížnost č. 14967/89, k této záležitosti uvedl: *„Vážné zásahy do životního prostředí mohou mít dopad na blaho osob a mohou je zbavit možnosti pokojného užívání obydlí, čímž poškozují jejich rodinný a soukromý život.“* [19]

Při započetí snah o vymezení osobnosti člověka nelze nezačít ničím jiným než označením lidské bytosti, jenž jako objektivně existující stvoření, které má mezi ostatními stvořeními své výsadní postavení a přiznanou zvláštní hodnotu, nese svou osobnost. [20]

Každý člověk od počátku do zániku své existence prochází svým individuálním, jedinečným vývojem ovlivňovaným zejména biologickými, psychologickými a společenskými činiteli. Na uskutečňování takového vývoje lidského jednice je navázána v průběhu času proměnlivá množina jednotlivých osobnostních složek, hodnot a aspektů. Takové jednotlivé hodnoty však v daný konkrétní okamžik a ve vztahu ke konkrétní lidské bytosti vytváří ve svém souhrnu celistvou osobnost člověka, na níž je nutno nahlížet v její ucelenosti a nedělitelnosti. Lze proto tedy hovořit z hlediska právní ochrany o pojetí osobnosti člověka v její fyzické, psycho-morální a sociální soudržnosti. U každé individuálně určené lidské bytosti množinu jejích jednotlivých osobnostních hodnot, které tvoří ve svém souhrnu pevnou součást mozaiky její celistvé osobnosti, lze rozdělit do tří základních kategorií. Jde tedy o kategorii zahrnující osobností hodnoty biologického charakteru, další kategorie obsahuje osobnostní hodnoty společenského charakteru a do zbývající kategorie řadíme osobnostního hodnoty psychologického charakteru. Na základě uvedené základní dělby povahy osobnostních hodnot, lze stručně osobnost člověka popsat jako: *„Jedinečné spojení biologických, psychologických a společenských aspektů či spíš hodnot lidské bytosti.“* [21]

Podkategorie celistvé osobnosti člověka týkající se osobnostních hodnot biologického charakteru zahrnuje osobnostní hodnoty zejména jako je z fyzického hlediska lidské tělo, včetně je konstituce, úroveň kvality lidského zdraví dané lidské bytosti, zvláštnosti vyplývající z jejího vzhledu, stavby těla, příslušnost k mužské či ženské populaci.

[19] DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.
[20] Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, 1 BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts)
[21] ŠVESTKA, Jiří aj. Občanské právo hmotné. Vyd.1.Praha. Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 248.

Druhá ze zmíněných tří podkategorií zahrnuje osobnostní hodnoty společenské charakteru. Tato podkategorie obsahuje tedy hodnoty zejména jako je vážnost dané lidské bytosti, čest, soukromí, vytváření a rozvíjení více či méně významných vztahů s ostatními lidskými bytostmi, jelikož je zřejmé: *„V praxi neexistuje a ani nemůže existovat žádný autarkní člověk bez jakékoliv sociální vazby.“* [22]

Další a poslední zmiňovaná podkategorie celistvé osobnosti člověka zaměřující se na psychologické osobností hodnoty, zahrnuje duševní aktivity člověka jako je zejména schopnost poznávání, vnímání, prožívání, charakterové vlastnosti, dále aspekty jako je duševní zdraví, názorové sebeurčení, navenek projevující se jednání jakožto v mnoha případech výsledku svobodné vůle lidské bytosti, která díky svobodné myšlenkové činnosti konkrétního člověka vzniká v rámci individuálního procesu tvorby jeho vůle.[23]

Hranice mezi jednotlivými osobnostními hodnotami zařazenými do uvedených třech podkategorií celistvé osobnosti člověka nelze vždy vnímat jako absolutní, bezvýhradní, jelikož mezi těmito podkategoriemi existují jisté souvztažnosti. Proto lze uvést, že u některých osobnostních hodnot i přes jejich řazení do odlišných podkategoriích celistvé osobnosti člověka dochází v některých aspektech k jejich provázanosti.

Předpokladem pro poskytnutí právní ochrany osobnosti člověka, na jejíž ochraně má demokratický právní stát zvláštní zájem mimořádné důležitosti, je její uznání jakožto právně významné nemajetkové hodnoty v daném právním prostředí, přičemž je nutné si v souvislosti s projevem respektu ze strany státu opět uvědomit, ostatně jako již bylo v této práci sděleno, že: *„Osobnost každého člověka duchovně pramení mimo sféru právního řádu.“* [24] Dojde-li k tomuto aprobačnímu úkonu, kterým tedy příslušná část právního řádu sděluje svým adresátům, tj. nositelům osobnostních práv, právní garanci ochrany jejich osobnosti, dostává se do právního řádu klíčové a mimořádně obsáhlé právo, kterým je právě ono již v této podkapitole zmiňované právo na ochranu osobnosti člověka, jehož účelem je zajištění komplexní ochrany osobnosti člověka v její celistvosti, tedy toto komplexní právo usiluje o poskytnutí ochrany veškerým hodnotám osobnosti člověka.

[22] FABIO, Udo di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 136.
[23] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.
[24] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

Státem aprobované právo na ochranu osobnosti člověka může být, a zpravidla tomu i tak bývá, v případě demokratického právního státu naplňováno komplementárně. Komplementárnost právní ochrany osobnosti člověka spočívá v tom, že v právním systému daného státu, jenž je nutno chápat jako celek vzájemně se doplňujících právních norem, je ochrana osobnosti člověka zakotvena v právních normách různých právních odvětví. Prostřednictvím komplementárnosti je umožněno nositeli jednotlivých osobnostních práv využívat k ochraně svých osobnostních hodnot právní nástroje nabízené v těchto různých právních odvětvích. V důsledku komplementárnosti lze například vedle trestní odpovědnosti použít i ochranu poskytovanou ostatními právními odvětvími.

Takové právní nástroje nacházející se v různých právních odvětvích se i přes svůj společný předmět ochrany od sebe navzájem odlišující, a to jak zejména ve způsobu jejich uplatnění, tak i stanovení jejich sankčního mechanismu. Odlišnosti takových právních nástrojů vyplývají ze zvláštností charakteristických pro dané právního odvětví, jehož jsou součástí.[25]

1.3 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a její vztah k přirozeným právům člověka

1.3.1 Ochranný systém přirozených práv člověka konstituovaný Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv

Úmluva a její právní úprava základních lidských práv z roku 1950, z nichž některé naplňují znaky PPČ, byla vytvořena Radou Evropy sdružující většinu evropských zemí. Pro české právní prostředí je klíčovým mezinárodním přirozenoprávním smluvním dokumentem, jelikož je dle ustanovení čl. 10 ústavního *zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky* (dále jen „Ústava ČR“) součástí českého právního řádu a jejím ustanovením je přiznána aplikační přednost před zákony ČR. Pokud by tedy byla dána rozpornost mezi příslušnými ustanoveními Úmluvy a ustanovení zákona ČR, nedošlo by k aplikaci zákona ČR, nýbrž by v takovém případě byla aplikována příslušná ustanovení Úmluvy.

[25] Nález ÚS ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

Důležitost Úmluvy je navíc zdůrazněna oproti ostatním mezinárodním právním dokumentům, které se zabývají úpravou PPČ, jako jsou například *Mezinárodní pakt o politických a občanských právech (vyhl. č. 120/1976 Sb. m.s.)* a *Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sděl. č. 96/2001)* tím, že představuje právním základ velmi dobře propracovaného a efektivně fungujícího nadstátního systému praktické ochrany a kontroly dodržování lidských práv a svobod, zahrnujících i PPČ. Tento nadstátní ochranný systém je institucionálně zajišťován ESLP a Radou Evropy ve spolupráci s příslušnými orgány veřejné moci členských států právě Rady Evropy.

Úmluva jakožto právně závazný dokument pro rozhodovací činnost ESLP a představující právní základ pro jeden ze dvou pilířů soudní ochrany lidských práv a svobod pro členské státy Evropské unie, se prostřednictvím svých ustanovení jednoznačně hlásí k ochraně PPČ. Explicitně předkládá katalog těch nejdůležitějších PPČ vyvěrajících ze společných ústavních tradic členských států Rady Evropy. Přičemž obsahový rozsah ochrany PPČ je dotvářen právě judikaturou ESLP požívajícího mimořádné autority.

V souvislosti s judikaturou ESLP, včetně jeho judikatury dotýkající se problematiky PPČ, je nutné podotknout, že rozhodnutí tohoto mezinárodního soudního orgánu nejsou právně závazná pro vnitrostátní soudy členských států Rady Evropy. Proto vnitrostátní soudy mají k dispozici možnost se dobrovolně ztotožnit s rozhodnutími ESLP na základě jeho autority a přesvědčivosti takových jeho rozhodnutí. I přes uvedenou právní nezávaznost rozhodnutí ESLP, je ESLP svými právními názory zapracovaných v svých rozhodnutích schopen neformálně ovlivňovat přístup vnitrostátních soudů k ochraně PPČ. Zmíněné ovlivnění se projevuje zejména tím, že takové jeho právní názory se stávají argumentačními prostředky právě vnitrostátních soudních rozhodnutí. Tímto neformální respektem u vnitrostátních soudů spojeného s kvalitou svých rozhodnutí nastavuje ESLP standart dodržování základních lidských práv a svobod na území členských států Rady Evropy. Pokud dojde k tomu, že vnitrostátní soud při řešení daného případu použije jako inspirační zdroj právní závěry dovozené ESLP v některém z jeho rozhodnutí, je ze strany vnitrostátní soudu nutné s vysokou mírou důkladnosti a opatrnosti postupovat tak, aby se mu tímto postupem podařilo vtáhnout takové právní závěry ESLP vhodným způsobem do rámce vlastního právního řádu.

Dojde-li tedy v nějakém ze členských států Rady Evropy k újmě na PPČ, je tak poškozené lidské bytosti zaručeno právo obrátit se na ESLP. Avšak až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků, a to prostřednictvím své individuální stížnosti směřující výhradně proti příslušnému státu. ESLP na základě takové stížnosti posoudí, zda ke vzniku újmy na PPČ došlo či nikoliv. Tohoto oprávnění obrátit se za daných podmínek na ESLP bývá využíváno v oblasti snahy o poskytnutí ochrany PPČ využíváno poměrně často a ESLP i těmto stížnostem poškozených poměrně často vyhovuje, jak vyplývá z příslušné statistiky, jenž stala součástí Výroční zprávy ESLP 2016. Tato statistika řadí v jejich souhrnu mezi nejčastěji porušovaná práva garantovaná v ustanoveních Úmluvy právě ta práva, jejichž obecným ochranným účelem je ochrana právě přirozenoprávních hodnot. Z celkové počtu porušených práv chráněných Úmluvou, přičemž se samozřejmě jedná o porušení zjištěná v rámci rozhodovací činnosti ESLP, se ve 22 % se jednalo o porušení práva na svobodu a bezpečnost, k porušení zákazu mučení a nelidského zacházení došlo ve 19, 7 % a k neoprávněnému zásahu do práva na život došlo v 5. 63 %.[27]

Jak vyplývá z výše uvedeného, stížnost k ESLP je vždy dispozičním úkonem poškozeného člověka a vždy směřuje vůči členskému státy Rady Evropy, tudíž nelze ji podat proti soukromoprávnímu subjektu. V případě, že ESLP konstatuje existenci vzniku újmy na PPČ, je v důsledku tohoto zjištění zřejmé, že vnitrostátní soudní orgány v rozporu s Úmluvou neposkytly ochranu PPČ. V důsledku tohoto negativního zjištění dojde ze strany ESLP ke spuštění nápravného mechanismu, jemuž jsou vnitrostátní orgány daného členského státu povinny se podrobit. Úmluva tedy přináší lidským bytostem s újmou na PPČ za splnění určitých podmínek možnost domoci se nápravy takové újmy v rámci výše stručně popsaného mezinárodního právního ochranného systému PPČ, a to vše pokud vnitrostátní právní ochranný systém PPČ selže.[28]

[27] Týden v justici, Evropský soud pro lidská práva [cit. 2017-02-25] Dostupné online na: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900212/obsah/523223-evropsky-soud-pro-lidska-prava

[28] HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: řízení před Evropským soudem pro lidská práva, formální náležitosti podání: Úmluva o ochraně lidských práv: jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 7.

1.3.2 Obsahové vymezení přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a jejich diferenciace z různých hledisek

1.3.2.1 Úvod

Úmluva je členěna do tří hlav, na které následně navazují dodatkové protokoly. Ve srovnání s jinými lidskoprávními smluvnímu dokumenty Úmluva předkládá poměrně stručný katalog lidských práv a svobod zahrnující i v některých případech PPČ. Její stručný katalog se koncentruje na práva jednotlivce a zcela opomíjí práva kolektivní a skupinová. Zmiňovaná stručnost rozsahu lidských práv a svobod formulovaných v Úmluvě přispívá k posilování významnosti judikatury ESLP, a to v oblasti výkladu jejích jednotlivých ustanovení a pod ně podřaditelných jednotlivých dílčích lidských práv a svobod výslovně v Úmluvě neupravených.

1.3.2.2 Ochranné režimy přirozených práv člověka v Evropské úmluvě ochraně lidských práv

Úpravu základních lidských práv a svobod vykazující znaky PPČ nalezneme v několika ustanoveních její hlavy první. PPČ zakotvená v Úmluvě lze rozdělit z hlediska jejich absolutní a relativních ochrany do dvou skupin, což vyplývá z jejího ustanovení čl. 15. Do první skupiny zahrnující nederogavatelná práva, tj. nezrušitelná práva, lze řadit PPČ jako je zejména právo na život nacházející se v ustanovení čl. 2 Úmluvy, právo nebýt mučen zakotvené v ustanovení čl. 3 Úmluvy, právo nebýt držen v otroctví a svoboda myšlení, svědomí a vyznání zakotvených v ustanovení čl. 9 Úmluvy.

Zcela zásadnímu právu na život, jenž chrání tu nejdůležitější hodnotu, Úmluva pro jeho nedotknutelnost poskytuje absolutní ochranu v podobě absolutního zákazu jakéhokoliv jeho suspendování, což platí téměř za všech okolností. V této souvislosti lze najít v LZPS jedinou výjimkou, která umožňuje suspendování života člověka, a to pouze jako formou uloženého trestu za činy spáchané ve válce.

Druhé skupině PPČ nacházející se v Úmluvě jako je například právo na respektování soukromého a rodinného života, zahrnující i ochranu obydlí a korespondence, Úmluva zaručuje pouze relativní ochranu. To pro tuto skupinu PPČ znamená, že mohou být ze strany státní moci dočasně pozastavená nebo omezená, a to ve zcela výjimečných situacích za účelem ochrany veřejného zájmu. V případě této druhé skupiny PPČ hovoříme o tzv. derogovatelných právech, tj. zrušitelných právech. V souvislosti s provedením omezení u této druhé skupiny PPČ uvedených v Úmluvě ESLP formuloval zásadu v podobě povinnosti provádění jejich restriktivního výkladu. To znamená, že dojde-li k omezení takového práva, omezení se nikdy nesmí dotknout samé podstaty omezovaného práva.[29]

Úmluva umožňuje u této druhé skupiny PPČ provedení jejich omezení prostřednictvím tzv. bezpečností klauzule, k jejímuž užití má docházet pouze v minimální míře a která stanovuje za tímto účelem tři následující podmínky. Takové omezení musí být tedy provedeno na základě zákona, musí jít o opodstatněnou nezbytnost v demokratické společnosti a poslední podmínka spočívá v naplnění některého z Úmluvou předvídaných případů, kterými jsou například zájem na ochraně národní a veřejné bezpečnosti, ochrana zdraví a morálky, ochrana svobod a práv jiných.

1.3.2.3 Materiální diferenciace přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv

PPČ nacházející se v Úmluvě lze z věcného neboli materiálního hlediska rozdělit do čtyř skupin. Do první skupiny PPČ jsou řazena - i vzhledem k výše uvedenému dělení - taková nedotknutelná PPČ jako jsou práva směřující k ochraně života a důstojnosti člověka, která náleží k tzv. tvrdému jádru lidských práv. Pro tuto skupinu práv dosahuje velmi vysoké důležitosti ustanovení čl. 2 Úmluvy. Tento článek Úmluvy nese název: *„Právo na život“*, v jehož prvním odstavci je život člověka, jakožto ta nedůležitější hodnota osobnosti člověka, svěřen pod ochranu zákona. Na uvedené ochranné ustanovení navazuje vyslovení

[29] ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*.Praha: Linde, 2007, s. 120.

zákazu, že nikdo nesmí být svého života úmyslně zbaven. Pod uvedené Úmluvou garantované právo na život lze podřadit i právo na ochranu zdraví, přičemž jako právo na život, tak i právo na zdraví ve svém souhrnu spoluvytvářejí právo na duševní a tělesnou nedotknutelnost.[30]

V ustanovení čl. 2 Úmluvy se nachází z tohoto zákazu výjimka, vztahující se k přípustnosti zbavení života v rámci výkonu soudem uloženého trestu. Avšak tato výjimka byla zrušena na základě protokolu č. 13 Úmluvy, jenž zakotvil zrušení trestu smrti za téměř všech okolností. Ona výjimka ze zákazu ukládání trestu smrti se vztahuje na ukládání trestu smrti pouze za činy spáchané v době války, jak bylo v souvislosti právem na ochranu života již poznamenáno.

Další tři výjimky z ochrany práva na život lze nalézt v ustanovení čl. 2 odst. 2 Úmluvy. První z výjimek spočívá v obranném jednání proti nezákonnému násilí, druhá má buď podobu provádění zákonného zatčení nebo v zamezení útěku osobě zákonně zadržované a poslední, třetí, výjimka se vztahuje na zákonně uskutečněnou akci, jenž je vedena za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury. Při aplikaci každé ze tří výjimek musí být ovšem splněno, že ke zbavení života došlo za použití síly, které bylo více než nezbytné. Tímto apelem je zdůrazněna mimořádná krajnost takového postupu.

Do skupiny práv PPČ usilujících o ochranu základních hodnot lidství jako jsou lidský život a důstojnosti člověka lze řadit také v ustanoveních čl. 3 Úmluvy zakotvený zákaz mučení, jenž v ustanoveních čl. 4 Úmluvy následuje zákaz otroctví a nucených prací.

Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy poskytuje za účelem zajištění tělesné bezpečnosti jednotlivce a zabránění svévolnému a neospravedlnitelnému zbavování individuální svobody ochranu dalšího práva, které vykazuje znaky práva přirozeného, kdy tímto právem je právo každého na individuální svobodu a osobní bezpečnost.[31] Úmluvou chráněná hodnota individuální svobody je stejně jako výše rozebíraná hodnota života zařaditelná mezi hodnoty osobnosti člověka.

Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy tedy stanovuje, že nikdo nesmí být zbaven svobody, k čemuž zároveň bylo navázána ochrana hodnoty osobní bezpečnosti. Právě hodnota osobní bezpečnosti musí chráněna v kontextu individuální svobody jednotlivce.

[30] TELEC, Ivo. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*. 2007, roč.15, č. 8, s. 271.
[31] KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468.

I když se v tomto případě setkáváme s dvěma chráněnými hodnotami, je zřejmé, že tyto dvě hodnoty spolu úzce souvisejí. Jak vyplývá z judikatury ESLP, je nutné tyto dvě hodnoty spojovat do rámce práva jediného, jak ostatně vyplývá i z doslovné dikce Úmluvy.[32]

Ochrana hodnoty svobody a osobního bezpečí není Úmluvou poskytována absolutně, jelikož ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy obsahuje taxativní výčet případů, kdy do těchto hodnot může být zasaženo. Při aplikaci těchto výjimek z obecného zákazu musí být prováděn jejich obzvláště důkladný restriktivní výklad.[33] Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy pro takové případy, kdy dojde k omezení jednotlivce na svobodě, stanovuje obecnou podmínku, která vyžaduje, aby k omezujícímu úkonu došlo v souladu s daným řízením, jež je vedeno v souladu se zákonem. Detailnější podmínky postupu v rámci řízení, jehož účelem je omezení člověka na svobodě, při jehož uskutečňování musí být kladen mimořádně velký důraz na procesní a materiální zákonnost, jsou upraveny v ustanoveních čl. 5 odst. 2, 3, 4 Úmluvy.[34]

Z důvodu stanovení řady procesních práv jednotlivce, který je vystaven omezením na jeho individuální svobodě, je ustanovení čl. 5 Úmluvy řazeno v rámci dělení na základě věcných hledisek do druhé skupiny práv, která zahrnuje práva procesního charakteru a procedurální povahy. Garantování práva na ochranu samotné hodnoty individuální svobody, dle mého názoru, lze také řadit i do třetí skupiny práv nacházejících se v Úmluvě, která zahrnuje práva zajišťující nedotknutelnost soukromého života jednotlivce a práva zajišťující jeho duchovní, profesní a sociální seberealizaci.

Jak jsem již naznačil v závěru předchozího odstavce, třetí skupina práv vyplývající z věcné diferenciace práv obsažených v Úmluvě zahrnuje práva týkající se nedotknutelnosti soukromého života jednotlivce a jeho duchovní, profesní a sociální seberealizace. Také některá práva spadající do posledně uvedené skupiny vykazující přirozenoprávní znaky. Pro tuto skupinu práv je stěžejní ustanovení čl. 8 Úmluvy, který zakotvuje právo na respektování soukromého a rodinného života a také právo na ochrany obydlí a korespondence jednotlivce. Základním účelem tohoto článku je zajistit všeobjímající garanci ochrany privátní sféry člověka. Tento článek Úmluvy usiluje o

[32] Rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii, stížnost č. 37048/04.
[33] KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468
[34] KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468.

poskytnutí co nejširší, nikoliv však absolutní ochrany autonomii jednotlivce, a to prostřednictvím vymezení tzv. negativního statusu svobody. Ten vyjadřuje, že do této garantované autonomie nemá nikdo zasahovat jak z prostorového hlediska, tak i co se rozhodování o vlastní integritě týče.

PPČ lze také nalézt i ve čtvrté skupině věcné diferenciace práv nacházejících se v Úmluvě. Tato čtvrtá skupina věcné diferenciace zahrnuje politická práva a svobody zajišťující pluralismus, demokracii a toleranci v životě společnosti. V této skupině práv a svobod mají přirozenoprávní povahu práva chránící hodnoty osobnosti člověka jako je svoboda myšlení, svědomí a vyznání, včetně práva na jeho změnu. Ochrana uvedených přirozených práv je zakotvená v ustanovení čl. 9 Úmluvy, který jejich prostřednictvím zakotvuje absolutní ochranu vnitřní autonomie jednotlivce. Stát za žádných okolností nesmí zasahovat do vnitřního přesvědčení jednotlivců. Mimo režim absolutní ochrany je však postavena svoboda týkající se projevů náboženského vyznání či přesvědčení, které je poskytnuta relativní ochrana, kdy podmínky jejího omezení jsou zakotvené ustanovení čl. 9 odst. 2 Úmluvy. [35] [36]

1.4 Přirozená práva člověka v Listině základních práv a svobod

1.4.1 Ústavněprávní ochrana přirozených práv člověka

Aby se přirozeným právům člověka v rámci daného vnitrostátního právního řádu dostávalo náležité právní ochrany, což vyžaduje, aby bylo sděleno adresátům právních norem, zda PPČ jsou předmětem právní ochrany právního řádu a zda byl jejich obsažením do právních norem konstruován právní základ důkladného vnitrostátního ochranného systému pro případ vzniku újmy na PPČ, je vysoce žádoucí aby ochrana takových práv byla zakotvena a zaručena v ústavních předpisech.

Ústavní předpisy jakožto právní normy nadané nejvyšší právní sílou, jsou taktéž právní normy stanovující ty nejzákladnější právní priority právního řádu. Usilují o co nejpřiléhavější a nejdůkladnější reflektování těch nejdůležitějších hodnot, jimž se v dané společnosti dostává uznání spojeného s hlubokým zájmem na jejich neporušování.

[35] KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 965.
[36] ŠIŠKOVÁ, N.: *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Linde: Praha, 2008, str. 120 -122.

V rámci hierarchického uspořádání právního řádu nesmí nastávat situace, kdy by právní předpisy nižší právní síly, chceme-li právní předpisy obyčejného práva nebo také práva podústavního, odporovaly ústavním předpisům.

Nelze v demokratickém právním státě ve vztahu k PPČ a jejich zakotvením v právních předpisech akceptovat situaci, kdy ačkoliv na ústavní úrovni dochází ke garanci ochrany PPČ, je normotvůrcem uveden v právní život právní předpis, jehož prostřednictvím dochází k prolomení ústavně garantované ochrany PPČ. Je tedy v zájmu každé lidské bytosti vysoce žádoucí aby ochrana PPČ prozařovala celým právní řád a byla respektována všemi právními předpisy bez ohledu na jejich právní sílu v daném právním řádu.

Pokud by však nastala situace, kdy by právní předpis nižší právní síly obsahově odporoval ústavním předpisům, uplatní se úloha Ústavního soudu České republiky se sídlem v Brně (dále jen „ÚS ČR“), který je zvláštním soudním orgán stojící mimo soudní soustavu obecných soudů.

Primárním posláním ÚS ČR je zajišťování ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod, včetně těch z nich, které vykazují přirozenoprávní povahu. K naplňování takového svého ochranného poslání využívá ÚS ČR jak výše uvedené oprávnění, tak i formou rozhodování o ústavních stížnostech. Pro oblast ochrany ústavně garantovaných subjektivních přirozených osobnostních práv jednotlivce je toto oprávnění mimořádně důležité. K podání stížnosti jsou za předpokladu splnění podmínek stanovených v Ústavě ČR a *zákoně č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu,* aktivně legitimování poškození jednotlivci, jejichž právům tohoto druhu nebyla poskytnuta ochrana v rámci soustavy obecných soudů.

1.4.2 Obsahové zakotvení přirozených práv člověka v Listině základních práv a svobod

1.4.2.1 Úvod

Ustanovení hlásící se svým obsahem k ochraně přirozených práv člověka mají své mimořádně důležité místo v ústavních předpisech ČR, kdy největšího prostoru se jim dostává v Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), která byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady a byla uveřejněna ve Sbírce zákonů pod

č. 2/1993. Pro ucelený pohled na ochranný systém specializující se na ochranu PPČ na území ČR nelze opomenout ani Ústavu ČR (vyhlášena pod č. 1/1993 Sb.). Ta sice nepředkládá katalog jednotlivých PPČ, ale konstruuje strukturu orgánů, které jsou nadány působností a pravomocí pro oblasti ochrany PPČ. V oblasti ústavního práva ČR uvedené dva ústavní právní předpisy vytváří ve svém souhrnu mimořádně důležitý komplement v komplexním ochranném systému PPČ. Oproti jiným komplementům tohoto právní ochranného systému se vyznačuje specifickými znaky, mezi které lze například zařadit jeho nadřazenost ostatním komplementům právního řádu, to nezákladnější obsahové vymezení předmětu řešené ochrany a větší míru obecnosti úpravy práv přirozenoprávní povahy a dále také její krajní uplatnitelnost po splnění širokého výčtu podmínek.

1.4.2.2 Právně - filosofická východiska a jejich požadavky na ústavně právní úpravu přirozenoprávních hodnot člověka

Zakotvením ochrany přirozených práv člověka v LZPS je vymezen z právního hlediska v rámci právního řádu ČR základní přístup k lidskému individuu. Takováto ustanovení přirozenoprávního charakteru vycházejí z představy, že *člověk má v řádu stvoření svou vlastní samostatnou hodnotu a že svoboda a rovnost jsou trvalými hodnotami státní jednoty*.[37] Je tedy zřejmé, že uvedený hodnotový přístup, jenž je charakteristický nejen pro českou LZPS, ale i pro lidskoprávní katalogy dalších demokratických zemí, je v přímém rozporu s přístupem totálního státu, pro nějž je signifikantní striktní odmítání lidské důstojnosti, svobody a rovnosti. [38]

U ústavně právního katalogu základních práv a svobod jako je LZPS je pro účely zajištění náležité ochrany PPČ nezbytné, aby prostřednictvím jejích ustanovení došlo k zakotvení univerzálního a základního požadavku lidské bytosti vůči státní moci, který spočívá v *základním nároku na úctu, jež náleží každému lidskému individuu, jako prioritní a nejvyšší hodnota.“* [39] Za účelem naplnění uvedeného přirozenoprávního nároku lidské bytosti vůči státní moci je vysoce žádoucí, aby právní úprava

[37] Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, 1 BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts).
[38] FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 95.
[39] FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 95.

ústavněprávního charakteru, vycházela z toho, že k člověku je přistupováno jako uznané hodnotě. Tento přístup reflektuje zásadní poznání civilizovaného lidského společenství, které dospělo k nutnosti ochrany existence člověka jako hodnoty, tedy k elementárnímu lidskému postoji s nejvyšší relevancí mající normativní obsah, což vede zároveň k tomu, že dojde k nevyhnutelnému respektování člověka jako přirozené osoby práva.[40]

Dále člověk jako již uznaná hodnota musí získat právní status, kterým je jeho osobnost. Tento právní status v podobě jeho osobnosti chrání souhrnně veškeré jeho jednotlivé dílčí osobnostní hodnoty, aspekty a složky.

Dojde-li k naplnění uvedených dvou předpokladů, tedy lidská bytost je uznána jako hodnota a je jí přiznán nezbytný právní status, musí být taktéž taková ochrana lidského jedince garantována politickou autoritou, která se ke garanci v této oblasti zavazuje v pozitivní právní úpravě, k čemuž došlo i v právním řádu ČR, což z hlediska ochrany nejen PPČ lze hodnotit velmi pozitivně.[41]

1.4.2.3 Ustanovení Listiny základních práv a svobod stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka

Zaměříme-li se na samotný faktický přístup LZPS k ochraně PPČ, jenž se promítá do její dikce, lze zjistit, a to již z její preambule, že jejím prostřednictvím se právní řád ČR jednoznačně hlásí ke koncepci neporušitelných přirozených práv člověka a občana. V následujících ustanoveních LZPS pak předkládá katalog některých základních práv a svobod vykazujících přirozenoprávní povahu, jenž však vzhledem k povaze PPČ nelze považovat za vyčerpávající.

LZPS je tedy právní dokument přirozenoprávního charakteru, z jehož obsahu vyplývá: *„Těžištěm ústavního pořádku je jedinec a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce.“* [42] Ústřední pozornost LZPS věnuje zejména ochraně lidské bytosti, což lze považovat za výraz zásady zachování úcty státu k člověku a jeho přirozeným právům a je tedy nezpochybnitelné, že LZPS stanovuje

[40] FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 91.
[41] WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 55.
[42] Nález ÚS ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

jednoznačný primát lidské bytosti nad pospolitostmi více lidí jako je zejména stát, národ, třída či náboženská skupina.[43]

Pro garanci ochrany PPČ má vysokou důležitost hned ustanovení čl. 1 LZPS, upravující svobodu a rovnost lidí v právech a lidské důstojnosti. Jeho prostřednictvím dochází k uznání takového souboru práv, které má člověk již na základě skutečnosti své existence. Práva řazená do tohoto souboru, jejichž právní existenci stát nezakládá, mají tedy přirozenoprávní povahu. Pro zajištění ochrany přirozených osobnostních práv je stěžejní, vedle ochrany svobody člověka, také explicitní ochrana rovnosti lidí v důstojnosti.

Hodnota lidské důstojnosti je přirozenou a nadpozitivní hodnotou, která stojí v samotném základu celého českého právního řádu a je jeho finálním účelem.[44] Dokonce ji lze označit jako jednu z nejvyšších hodnot člověka. Lidská důstojnost je automaticky součástí kvality každého člověka a zároveň součástí jeho lidství. Její uznání, respektování a přihlášení se k její aktivní ochraně umožňuje člověku užívat plně svých osobnostních hodnot a poskytovat mu související nárok na respekt a uznání takových jeho osobnostních hodnot.

Z uvedeného pojetí hodnoty lidské důstojnosti plynou dva zákazy. Prvním je absolutní zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle. Proto jak dovodil ÚS ČR, je za účelem naplnění uvedeného zákazu nepřípustné, aby byl člověk nucen se zcela podrobit právu, a to jak při jeho interpretaci tak i aplikaci, aniž by při uvedeném došlo k zohlednění individuálních zájmů člověka, tzn. jeho základních práv. Tento zákaz obsahově vyvěrá z proslulé teorie objektu, jejímž autorem Günter Dürig.[45] [46] Druhý zákaz stanovuje, že nesmí docházet k vystavování osoby takovému jednání, které by způsobovalo zpochybnění její kvality jako subjektu.[47]

K zajištění ochrany lidské důstojnosti přispívá jak ono již zmiňované ustanovení čl. 1 LZPS, tak i její zakotvení jako jedné z osobnostních hodnot v ustanovení čl. 10 odst. 1 LZPS. Tím je ochrana lidské důstojnosti ukotvena v samých základech celého

[43] FILIP, J. *Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod. In. Realizace základních práv a svobod v právním řádu ČR*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1994, s. 59-69.
[44] Nález ÚS ČR ze dne 6.3. 2012, sp.zn. I. ÚS 1586/09.
[45] ŠIMÁČKOVÁ, K.: *Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-1-18]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/ostych-pred-dustojnosti-jako-pravnim-pojmem-aneb-kdy-se-soudce-bez-dustojnosti-neobejde.
[46] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[47] Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07.

řádu základních práv, jenž jsou obsažena v ústavním pořádku ČR.[48] Zajištění garance ochrany lidské důstojnosti prostřednictvím uvedených ustanovení LZPS je dle mého názoru ten nejzákladnější předpoklad pro zajištění ochrany dalších osobnostních hodnot člověka.

Výjimečnost ustanovení čl. 1 LZPS vedle jeho garance rovnosti lidí v důstojnosti a v právech zajišťující rovnost hodnoty všech lidských bytostí a přiznání základním lidským právům vlastností jako je nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost, spočívá také v tom, že zakotvuje přirozenoprávní hodnotu v podobě svobody lidí, kterou však ze všech ustanovení LZPS pojímá v tom nejširším rozsahu.[49]

V návaznosti na uvedené je nutno uvést, že LZPS konkretizovaná základní lidská práva a svobody, včetně těch z nich mající přirozenoprávní charakter, jsou dle ustanovení čl. 3 LZPS garantována všem lidem bez jakéhokoliv rozdílu, a to zejména bez rozdílu pohlaví, rasy, víry a náboženského vyznání, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině. Tímto bylo vysloveno obecné pravidlo rovnosti neboli také zákaz diskriminace, jenž je podstatným znakem přirozenoprávní koncepce, jelikož lidské bytosti jsou nositeli přirozených práv bez zohledňování jejich odlišností.

V návaznosti na již zmíněná ustanovení LZPS týkající se svým obsahem PPČ, LZPS předkládá další neuzřenou skupinu jednotlivých PPČ v prvním oddílu své hlavy druhé, jenž nese označení: *„Základní lidská práva a svobody“*. Tento první oddíl hlavy druhé LZPS v oblasti úpravy PPČ dosahuje mimořádné důležitosti. Úprava jednotlivých PPČ obsažená v ustanoveních tohoto oddílu LZPS vykazuje obsahovou shodu s Úmluvou, avšak je zřejmé, že úprava PPČ uvedená v LZPS předkládá podstatně obsáhlejší katalog jednotlivých PPČ.

Ve zmíněném oddíle LZPS lze nalézt taková PPČ jako je přirozené právo člověka být subjektem práv, jehož garance je nezbytnou skutečnosti pro zajištění právního statusu, jenž umožňuje člověku být nositelem práv a povinností, a tedy vstupovat do právních vztahů, včetně takových právních vztahů, k jejichž vzniku došlo v důsledku objektivně existující újmy na jeho PPČ. Těm bude vzhledem k tématu této práce věnována obzvláště velká pozornost.

[48] Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07.
[49] WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 61.

Další navazující jednotlivá PPČ zakotvená v oddíle prvním hlavy druhé LZPS, usilují o zajištění ochrany autonomní sféry jednotlivce. V takovém široce pojímaném rámci autonomní sféry jednotlivce dochází k ochraně hodnot osobnosti člověka, z nichž některé mají přirozenoprávní charakter. Ochranu takových přirozenoprávních hodnot člověka lze nalézt konkrétně v ustanoveních čl. 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14 a čl. 15 LZPS. LZPS garantovaná relativní ochrana této autonomní sféry lidské bytosti, jenž poskytuje prostor pro svébytnou existenci lidského individua, zbavuje - až na výjimky - oprávnění do ní zasahovat, a to jak státní moc, jíž je poskytnuto nadřazené právní postavení nad jednotlivcem, tak i ostatní právní osoby, které jsou naopak v rovném právním postavení se subjektem, jehož autonomní sféra je chráněna.

Pro prostředí většího množství nositelů osobnostních práv, tedy v prostředí lidské společnosti, v návaznosti na výše uvedené vyplývá, že je člověk oprávněn provádět individuální výkon svého osobnostního práva všemi možný způsoby. Avšak takový způsoby individuálního výkonu musejí splňovat kumulativně následující dva znaky: 1) zákaz zasahování do osobnostních práv druhé člověka, čímž tedy dochází k promítnutí principu, že svoboda jednoho, končí tam, kde začíná svoboda druhého; a 2) zvolený způsob výkonu osobnostního práva nesmí odporovat zákonným podmínkám pro takový výkon stanovený.

1.4.2.4 Obsahové pojetí soukromí člověka a jeho vztahy k podobným pojmům

Při vymezování pojmu chráněné autonomní sféry jednotlivce, jíž je prostřednictvím uvedených ustanovení LZPS poskytována ochrana, se nelze nezabývat vztahem tohoto pojmu k právně využívanému pojmu soukromí, jenž explicitně zmíněn i v ustanovení čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 LZPS.

Z obecného pohledu soukromí stejně jako uvedený pojem autonomní sféra jednotlivce z určitého úhlu výkladového pohledu umožňuje člověku realizovat jeho individuální svobodu, pod jejíž obecné pojetí lze zařadit základní práva a svobody konkretizované již ve zmiňovaném oddíle prvém hlavy druhé LZPS.

Autonomní sféra jednotlivce vykazuje do značné míry s právním pojmem soukromí v jeho širokém slova smyslu obsahovou shodu. To tedy ve svém důsledku

znamená, že pod obsahový rozsah práva na soukromí lze řadit osobní sféru člověk, jejíž součástí jsou dílčích osobnostní hodnoty. Při zkonstatování uvedeného závěru je nutné však brát v potaz i následující odlišnou koncepci týkající se vztahu těchto dvou pojmů, jelikož právo na soukromí je právo vyznačující se složitou definiční uchopitelností, vyplývající z jeho poměrně velké obsahové širokosti. Můžeme se tedy v některých právních úpravách setkat i s jeho řazením jako jednoho z dílčích osobnostních práv pod široké právo na ochranu osobnosti.

Zajištění ochrany soukromé sféry je pro lidskou bytost, která si váží své svobody utvářet svůj soukromý život podle vlastní vůle bez vnějších zdrojů působení a uvědomuje si svou zranitelnost v některých životních situacích, v nichž některé složky její osobnosti mohou být vystaveny ohrožení či může docházet k jejich přímému poškození, zcela přirozeným a zásadním požadavkem vůči současné relativně vševědoucí a taktéž relativně všudypřítomné státní moci. Splnění požadavku lidského individua na ochranu jeho soukromé sféry a jeho následné důkladné nepřetržité naplňování, by si každá moderní civilizovaná společnost měla vytyčit jako tu nejvyšší prioritu.

Potřebnost garance ochrany soukromí si velmi intenzivně uvědomoval i soudce Nejvyššího soudce USA L. D. Brandais, který společně s právníkem S. D. Warren dospěl k právnímu závěru, že na právo na soukromí je nutno nahlížet jako na samotnou právní kategorii. Na základě přesvědčivosti své argumentace zdůvodňující jejich uvedený závěr, přispěli k rozvoji konceptu práva na soukromí a podařilo se jim k této právní kategorii upoutat značnou pozornost jak ze strany laické, tak i odborné veřejnosti.[50] L. D. Brandeis i v rámci výkonu své funkce soudce Nejvyššího soudu USA důkladně usiloval o ochranu soukromí lidské bytosti. Ve svém významném disentním stanovisku obsaženém v rozhodnutí Olmstead vs. United States, akcentoval: *„Tvůrci naší Ústavy na sebe vzali odpovědnost vytvořit příznivé podmínky pro usilování o štěstí (…) Přiznali právo (proti státu) být ponechán "sám sobě" - což je nejkomplexnější či nejobsažnější právo ze všech a zároveň i právo, které je nejvzácnější civilizovanému lidstvu.“*[51]

[50] BRANDEIS, Luis D.´; WARREN, Samuel D. The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1980, roč. 4, č. 5, dostupné také online na: *Http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/ articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html*.
[51] Nález ÚS ČR ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

Po prostudování jednotlivých ustanovení oddílu prvního hlavy druhé LZPS lze uvést, že na jejich základě se veřejná moc zavázala, v souladu s akcentovaným požadavkem soudce L. D. Brandeise, k povinnosti nenarušovat soukromí lidské bytosti, a to ve fyzickém, informačním a rozhodovacím smyslu.[52] LZPS tak svojí úpravou v této oblasti vytváří základní předpoklad pro dosahování náležité ochrany osobní sféry člověka. Jelikož v této části LZPS garantovaná základní práva a svobody vykazují značnou obecnost, je rozhodující pro skutečné zajištění kvalitní ochrany soukromí člověka, jakožto hodnoty vyplývající z jeho přirozenosti, uvádět taková základní práva a svobody do právně aplikační praxe.

1.5 Přirozená práva člověka v občanském zákoníku

1.5.1 Pojetí přirozenoprávního přístupu v občanském zákoníku

1.5.1.1 Úvod

Nyní se dostáváme k dalšímu komplementu, který se podílí na naplňování ochrany přirozených osobnostních práv. Soubor právních norem za tímto účelem určených lze nalézt v příslušných ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OBZ“), jakožto obecného soukromoprávního kodexu. Úprava přirozených osobnostních práv zapracovaná do OBZ, na rozdíl od ochrany poskytované v LZPS, jenž se vyznačuje pluralitou přirozených osobnostních práv, volí jiný mechanismus ochrany. Ten v rámci této podkapitoly rozeberu níže.

OBZ na rozdíl od zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dálen jen „SOZ“), jenž byl jeho dlouholetý předchůdce, navazuje z právně - filosofického hlediska na explicitní přihlášení se ke striktní přirozenoprávní koncepci, k jejímuž zakotvení došlo v proslulém ustanovení § 16 Obecného zákoníku občanského vyhlášeného pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství (dálen jen „OZO“). V OZO jeho autor F. von Zeiller uvedl: *„Každý člověk má vrozená již samotným rozumem seznatelná práva, a jest ho tudíž považovati za osobu.“* [53] Toto ustanovení OZO zapříčinilo životnost a aplikovatelnost OZO po dlouhé historické období. Přičemž

[52]SELTENREICH, R. *Právo na soukromí v kontextu ústavního vývoje USA*. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 1, s. 23 - 36.
[53] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 308, 309.

bylo tehdejší právní doktrínou důrazně akcentováno, že jeho redaktoři považovali za nejvyšší a základní přirozené právo svobodu lidskou, z níž pramení veškeré právo.[54]

1.5.1.2 Ustanovení občanského zákoníku stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka

Pro obsahový rozsah a koncepční přistup OBZ k jednotlivým přirozeným osobním právům považuji za stěžejní jeho ustanovení § 1 odst. 2, § 3 odst. 1 a 2, § 19 a § 81 až § 117. Již z ustanovení § 1 odst. 2 OBZ vyplývá jedna z nejzákladnějších zásad soukromého práva. Tato zásada stanovuje, že osoby mají právo si ujednat vzájemná práva a povinnosti odchylně od zákona, pokud jim to zákon výslovně nezakazuje. Jde o zásadu, která má vedle jiného také souvislost s ochranou osobnostních práv, včetně těch z nich, které mají přirozenoprávní povahu. Limitace nezávislosti vůle v podobě zákonného zákazu obsaženého v právní normě, předmětné ustanovení zakazuje také komplexně veškerá ujednání, která by porušovala dobrý mravy, veřejný pořádek nebo práva, která se týkají postavení osob. Přičemž z těchto osobních práv právní úprava explicitně akcentuje práva, jejichž účelem je ochrana osobnosti. Proto tedy jsou zakázaná taková ujednání osob práva, jejichž naplňováním by docházelo k neoprávněným zásahům do osobnosti člověka. Z uvedeného tedy také dále vyplývá výkladový závěr, že ta ustanovení OBZ, jejichž obsah se zabývá osobností člověka, jsou zásadně kogentní, tedy adresáti takové právní normy nemají možnost se od její dikce vlastním projevem vůle odchýlit a tedy musí je plně jako kogentní respektovat.

Nyní se dostávám k ustanovení § 3 odst. 1 OBZ, jehož prostřednictvím se OBZ přihlašuje k přirozenoprávní koncepci a tedy lze v tomto ustanovení nalézt návaznost na již v této práci zmiňované ustanovení preambule LZPS deklarující onu neporušitelnost přirozených práv člověka. Uvedené ustanovení OBZ činí výčet těch nezákladnějších soukromým právem chráněných hodnot jako je: důstojnost a svoboda člověka, možnost člověka usilovat o vlastní individuálního štěstí, možnost člověka vynakládat úsilí o štěstí lidí, k nimž ho váže citový vztah, tedy členů jeho rodiny a dalších jemu lidí blízkých.

[54] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 308, 309.

Vytyčením uvedených chráněných hodnot tak ustanovení § 3 odst. 1 OBZ definuje elementární účel OBZ a vytváří vodítko pro řešení složitých případů. Dále uvedeným ustanovením, majícím zejména výkladový význam, se OBZ hlásí k tomu, že každý člověka má právo utvářet svůj život podle vlastních představ, jež se projevují v množině učiněných jednotlivých rozhodnutí. S následky takových zrealizovaných rozhodnutí je pak zároveň samozřejmě nerozlučně svázána i osobní odpovědnost daného jedince. I této problematice bude v rámci práce věnována pozornost.

Ustanovení § 3 odst. 1 OBZ garantuje prostor pro aktivní jednání lidské bytosti, a to v rámci její svobody, která lidské bytosti ze své přirozenosti náleží, ale která je právním řádem ohraničena. Zároveň toto ustanovení vyjadřuje skepsi ke státu, jakožto zdroji schopnému zasahovat a ovlivňovat průběh individuálních lidských životů, jelikož nikoliv stát, ale pouze daná lidská bytost má nejlepší představu o tom, jaké jednotlivé komponenty mají ve svém souhrnu utvářet její osobní životní koncept. [55] [56]

V ustanovení § 3 odst. 2 OBZ jsou koncentrovány další právní zásady reflektující hodnotovou stupnici, z níž úprava OBZ vychází. Navázání zmíněných zásad na hodnotovou stupnici je projevem axiologického přístupu autorů OBZ. Nutno podotknout, že jde o výčet zásad, který je neuzavřený. Pro ochranu přirozených osobnostních hodnot člověka je stěžejní zásada zakotvená v ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) OBZ. Uvedení této zásady na prvním místě vyplývá z jejího účelu garantovat ochranu života, zdraví, svobody, cti důstojnosti a soukromí.

Dalším ustanovením, které sehrává důležitou roli v OBZ ve snaze o naplňování přirozenoprávního přístupu, je ustanovení § 19 OBZ. To bylo inspirováno výše uvedeným ustanovením § 16 OZO. Ustanovení 19 odst. 1 OBZ výslovně deklaruje, že každá lidská bytost má práva, která jsou jí vrozená a k poznání existence těchto práv, dochází samotným rozumem a citem. Dále je také v tomto ustanovení stanoveno, že jak meze pro uplatňování práv tohoto druhu, tak i způsob jejich ochrany, stanoví zákon. Právě ta zákonná ustanovení vymezující meze uplatňování PPČ a upravující způsob jejich ochrany mají stěžejní význam pro téma této práce. Protože dojde-li k překročení zákonných mezí při uplatňování PPČ, může dojít u druhého člověka k újmě na jeho PPČ. Poškozenému pak následně zákon poskytuje v rámci komplexní ochrany jeho

[55] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 35,36 (3. 2. 2012).
[56] FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 10.

přirozených osobnostních různé způsoby, kterými se lze domoci nápravy takového právně závadný stavu, a to prostřednictvím aplikace institutu právní odpovědnosti.

Ustanovení § 19 odst. 2 OBZ obsahuje výslovných zákaz disponování s PPČ z vůle jejich nositele. Jde tedy o zákaz spočívající v nepřípustnosti jejich zcizení a vzdání se práv tohoto druhu. Tím došlo k zakotvení zákazu například otrockých smluv, jejichž předmětem by byl závazek nositele PPČ k vzdání se vlastní svobody ve prospěch druhé smluvní strany. Zároveň uvedené ustanovení OBZ obsahuje i třetí zákaz. Tento třetí zákaz stanovuje, že zásadně nelze omezovat PPČ v míře, která by byla v rozporu s dikcí zákona, dobrými mravy nebo veřejným pořádkem. Pokud by došlo k porušení kteréhokoliv z uvedených tří zákazů, sankcí pro původce by byla zdánlivost takového jeho zakázaného jednání.[57]

1.5.2 Specifika ochrany přirozených práv člověka v občanském zákoníku

1.5.2.1 Úvod

Dostávám k ustanovením OBZ, která provádějí, resp. konkretizují úpravu přirozených osobnostních práv z LZPS. Taková ustanovení OBZ ve svém souhrnu vytvářejí centrální obecnou zákonnou materii stanovující podmínky výkonu uvedeného druhu práv a zakotvují základní mechanismus jejich ochrany. Ocitáme se v oddíle šestém, hlavy druhé právní částí OBZ, jenž je v rámci svých ustanovení § 81 až 115 věnován osobnosti člověka. Nelze nepoznamenat, že umístění úpravy osobnosti člověka v rámci celkového systematického uspořádání OBZ, které zohledňuje jeho axiologičnost, je záměrné. Této druhově určené úpravě je poskytnuta vzhledem k antropocentrickému pojetí OBZ předností důležitost, a proto je řazena před ustanovení týkající se dalších oblastí regulovaných OBZ jako je zejména rodina a vlastnictví, což reflektuje obecně známou skutečnost, že: *bez života není vlastnictví a ani rodina*.[58]

[57] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 152, 153.
[58] TELEC, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 1.

1.5.2.2 Pojetí práva na ochranu osobnosti člověka

Klíčové právo na ochranu osobnosti člověka je zakotveno pomocí generální klauzule v ustanovení § 81 OBZ, které má pro ochranu neuzavřeného výčtu osobnostních hodnot člověk zcela zásadní důležitost. Garantované právo na ochranu osobnosti tak, jak je promítnuto ve zmíněné zákonné úpravě, si klade za cíl, poskytnout ochranu všem hodnotám osobnosti člověka. Je tedy zřejmé, že tato generální klauzule poskytuje ochranu jak osobnostním hodnotám člověka majícím přirozenoprávní charakter, tak i těm, které přirozenoprávní charakter nemají. Na základě uvedeného tedy generální klauzule rozlišuje dvě kategorie osobnostních práv. Takto zákonně konstruované občanské subjektivní právo na komplexní ochranu osobnosti člověka, které se vyznačuje značným obsahovým rozsahem, vyvěrá z institutu jednotného všeobecného osobnostního práva (dále jen „VOSP“). Pod VOSP lze subsumovat všechny přirozenoprávní i nepřirozenoprávní dílčí hodnoty osobnosti člověka, jelikož chrání osobnost člověka jako nedělitelný celek. Takový přístup k ochraně osobnosti člověka jako celku vyplývá z jejích reálných pojmových znaků.

Takto obsahově a funkčně nastavená generální klauzule sleduje svůj ochranný účel zdařile a s potřebnou přiléhavostí reflektuje povahu celistvé a v průběhu plynutí času proměnlivé osobnosti člověka. Na popsanou generální klauzuli osobnosti člověka je tedy fixována schopnost být garantem ochrany hodnot osobnosti člověka.

Z obecných ustanovení OBZ týkajících se osobnosti člověka vyplývá, že při hledání právní osoby oprávněné k aktivnímu uplatnění práva na ochranu osobnosti nutno rozlišovat tři situace.

Je bezpochyby zřejmé, že věcnou aktivní legitimaci má přímo každá lidská bytost, do jejíhož VOSP bylo zasaženo.

Druhá situace se vztahuje na případy, kdy za trvání života člověka došlo k neoprávněnému zásahu do jeho osobnosti, přičemž však takový poškozený za trvání svého život nestačil osobně uplatnit své právo na ochranu osobnosti. Nebo sem lze zařadit i případy, kdy ke vzniku újmy na osobnostních právech člověka došlo až po

okamžiku jeho smrti. Pro uvedené skutkové okolnosti ustanovení § 82 odst. 2 OBZ obsahuje institut postmortální nebo - li pietní ochrany osobnosti člověka, který slouží k ochraně přetrvávajících osobnostních hodnot zemřelého člověka. Zakotvený institut pietní ochrany osobnosti zesnulého člověka svěřuje věcnou aktivní legitimaci k uplatnění práva na ochranu osobnosti všem osobám blízkým, rozsahově definovaných v ustanovení § 22 odst. 1 OBZ takového zesnulého, do jehož osobnosti bylo neoprávněně zasaženo. Takovou právní úpravou vzhledem široce definovanému okruhu osob blízkých v ustanovení § 22 odst. 1 OBZ došlo k rozšíření okruhu osob blízkých věcně aktivně legitimovaných k ochraně osobnosti zesnulého člověka, jelikož ustanovení § 15 SOZ výslovně svěřovalo takové oprávnění pouze manželu, partnerovi, dětem a nebylo-li dětí, tak jejich rodičům, a tak oproti aktuální právní úpravě neposkytovalo uvedené ochranné oprávnění např. bezdětným svobodným lidem, jejichž rodiče již zemřeli.[59] [60]

Závěrem této podkapitoly nutno také zmínit, že člověku, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena, OBZ poskytuje vedle obecných občanskoprávní nároků také výlučně uzavřený katalog zvláštních osobnostních nároků spočívajících v povinnosti zdržení se právně závadného jednání a také v povinnosti odstranění následků takové jednání. Jak obecným občanskoprávním nárokům, tak i zvláštním osobnostním nároku bude v rámci dalších částí této práce věnována detailnější pozornost, jelikož jejich prostřednictví dochází k nápravě újmy na PPČ.

1.5.2.3 Účast právnické osoby na ochraně osobnostně poškozeného člověka

Na ochraně poškozeného, jehož VOSP bylo neoprávněně dotčeno, mé též po splnění daných zákonných podmínek možnost se participovat PO. K této participaci dochází zejména v případech, kdy neoprávněný zásah do osobnosti daného člověka, zároveň poškozuje i oprávněné zájmy PO.

Tímto oprávněním svěřeným PO dochází k prolomení základního principu deklarovaného v ustanovení § 82 odst. 1 OBZ, v němž je stanoveno, že právo na

[59] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 63 (3. 2. 2012).
[60] ODŘEJOVÁ, Eva. *Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti - srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku. epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html.

ochranu osobnosti náleží přímo člověku, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena. Právě jak vyplývá z ustanovení § 83 odst. 1 OBZ, PO může buď na základě smluvního nebo zákonného zastoupení člověka, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena, vystoupit jeho jménem na jeho ochranu. To však pouze v případech, kdy dojde k neoprávněnému zásahu do osobnosti člověka v rámci jeho činnosti vykonávané pro PO. Uvedené zákonné ustanovení tak koncipuje zvláštní účelově vymezené zastoupení osobnostně poškozeného člověka. Aby však PO mohla takové zastoupení realizovat, zmíněné ustanovení OBZ vedle již uvedené podmínky přidává další podmínku, a to v podobě vyjádření souhlasu poškozeného člověka s tímto ochranným zastupováním. Poškozených člověk tak má v takovém případě možnost volby, zda bude právo na ochranu osobnosti uplatňovat sám nebo se při takovém uplatňování nechá smluvně zastupovat PO.

Z uvedeného však ustanovení § 83 odst. 1 OBZ obsahuje výjimku. Na základě zmíněné výjimky bude PO oprávněna přistoupit k domáhání se práva na ochranu osobnosti za poškozeného bez dalšího, tedy přímo ze zákona. Půjde tedy o onen zmíněný případ zákonného zastoupení. A to však pouze tehdy, nebude-li daný člověk, poškozený v rámci své činnosti pro danou PO na svém osobnostním právu, schopen projevit vůli nebo bude u něj dána nepřítomnost.

Splnění všech výše uvedených podmínek PO musí být dáno výlučně za trvání života osobnostně poškozeného člověka. Jelikož na základě nového právního institutu zakotveného v ustanovení § 83 odst. 2 OBZ, po okamžiku smrti osobnostně poškozeného člověka, může PO přímo přistoupit k domáhání se jeho práva na ochranu osobnosti, bude-li splněna pouze jedna podmínka. A to ta základní, která spočívá v existenci souvislosti neoprávněného osobnostního zásahu s činností zesnulého člověka v dané PO. Tímto došlo k zařazení PO za předpokladu splnění uvedené podmínky do okruhu osob, které jsou oprávněny domáhat se ochrany osobnosti zesnulého člověka.[61] [62]

[61] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 500, 501.
[62] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 318 - 320.

1.5.2.4 Úprava dílčích přirozenoprávních hodnot

Na ustanovení OBZ týkající se obecného vymezení uplatňování a rozsahu občanského subjektivního práva na ochranu osobnosti člověka, navazují další ustanovení, která se podrobně věnují úpravě podmínek výkonu a ochrany jednotlivých dílčích osobnostních práv. Pozornost je věnována zejména právu na dušení a tělesnou integritu, právu na soukromí a podobu, právům člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu. Právní regulace takových osobnostních složek obsahově zpravidla vyvěrá z dřívější judikatury NS ČR a ÚS ČR. Její materiální zařazení do OBZ bylo důležitým krokem k zajištění funkční ochrany specifických hodnot osobnosti člověka. Toto obsahově určené zařazení do příslušných ustanovení OBZ lze dle mého názoru hodnotit pozitivně. Toto pozitivní hodnocení zmíněného kroku autorů OBZ dovozuji zejména na základě potřebnosti detailnější zákonné úpravy, kterou v některých případech ustanovení SOZ neposkytovala, v čemž lze spatřovat jeho zastaralost a následek doby, ve které vznikal.

Potřebnost detailnější zákonné úpravy týkající dílčích osobnostních práv je dána větším celospolečenským zájmem na co nejširší ochraně osobnosti člověka. Je třeba mít na paměti, že v rozmanitém prostředí, ve kterým se člověk vyskytuje, dochází k vystavení člověka velkému množství potenciálních zdrojů neoprávněných zásahů do jeho osobnosti, k čemuž například přispívá i progresivní technický rozvoj posledních let. Je zřejmé, jak vyplývá ze zvýšeného množství soudně řešených sporů o ochranu osobnosti po roce 1989, že si lidé více uvědomují hodnotu vlastní osobnosti, a tedy setkáváme se u nich s větší citlivostí na identifikování neoprávněných zásahů do jejich osobnosti. Toto uvědomování si hodnoty vlastní osobnosti je zároveň spojeno se zvýšenou potřebou osobnostně poškozených se takovým neoprávněným zásahům bránit, k čemuž užívají příslušných právních ochranných prostředků.

Od rozsáhlejší zákonné úpravy některých dílčích osobnostních hodnot, si lze také důvodně slibovat přínos v podobě sníženého množství uskutečněných neoprávněných zásahů do osobnosti člověka. Adresáti těchto právních norem budou mít

možnost se před přistoupením k zamýšlenému konání seznámit, co je dle zákonné úpravy považováno za oprávněný výkon jejich práva či nikoliv. [63]

[63] NĚMEC, Ronald. *Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona. Bulletin advokacie*. 2012, roč. 41, č. 6, s. 29-32, dostupné také online na: http://www.cak.cz/assets/ba_06_2012_web.pdf.

2. Občanskoprávní odpovědnost za neoprávněný zásah do přirozených práv člověka

2.1. Základní charakteristika institutu občanskoprávní odpovědnost

Po předestření základního definičního pojetí PPČ, zahrnujícího zejména základní popis katalogu hodnot neoddělitelné sepjatých s existencí člověka, jenž jsou předmětem ochrany PPČ, popis působení PPČ v právním systému a jejich souvztažností k právním předpisům majících stěžejní význam pro české právní prostředí, se nyní dostávám ke klíčovému a tradičnímu právnímu institutu občanskoprávní odpovědnosti za újmu.

Tento institut sehrává klíčovou a nezastupitelnou roli nejen v českém ochranném systému PPČ. K jeho aktivaci dochází jak již v případě rizika vzniku újmy na PPČ, tak i dokonaném způsobení újmy na již zmíněném druhu práv. Občanskoprávní odpovědnost lze tedy označit jako právní ochranný nástroj, jehož prostřednictvím dochází k zajištění ochrany práv poškozených.

Občanskoprávní odpovědnost je důležitým projevem právního odpovědnostního systému. Občanskoprávní odpovědnost spadá pod soukromoprávní odpovědnost, která v tom nejzákladnějším členění na základě právního dualismu (tj. právo soukromé a veřejné), je vedle veřejnoprávní odpovědnosti právě jedním ze dvou základních projevů právní odpovědnosti. Vzhledem k tomu, že v rámci právního odpovědnostního systému existují ve vazbě na různá právní odvětví různé projevy právní odpovědnosti vykazující různá specifika, je vysoce vhodné, aby chápání základní podstaty právní odpovědnosti bylo u všech jejích projevů stejné.[64]

Jak z právně teoretického pojetí, tak i z hlediska právně aplikačního občanskoprávní odpovědnost prochází určitým vývojem. Tento vývoj na ní zanechává hlubší či mělčí koncepční stopy. Přetrvávajícím elementární účelem občanskoprávní odpovědnosti zůstává poskytnutí možnosti k domáhání se ochrany při porušeních právních povinností. Tedy v rámci domáhání se takové ochrany dovést poškozenou osobou k dosažení nápravy jí vzniklé újmy a odstranění právně závadného stavu.

Je tedy zřejmé, že naplnění primárního účelu občanskoprávní odpovědnosti bude vždy spojeno s identifikací právně nepřijatelného jednání dané osoby práva a dále její

[64] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 368.

klíčovou schopností vyvolat negativní právní následky vůči původci takového protiprávního jednání, což se ze strany škůdce neobejde bez poskytnutí určitého plnění vůči poškozenému. K vyvozování negativní právních následků však je nutné podotknout, že musí být usilováno o jejich rovnováhu s mírou závažnosti postihovaného protiprávního chování.[65] [66]

Z uvedeného obecného a stručného nastínění primárního účelu občanskoprávní odpovědnosti vyplývá, že jako právní institut úzce souvisí s významnou římskoprávní spravedlnostní zásadou „*neminem laedere*", která stanovuje prevenční povinnost osobě práva nikomu svým jednání neškodit. Jde tak v tomto případě o obecnou zásadu právní velkého významu. Proto požadavek na ochrana poškozených osob musí komplexně prozařovat obsahem právního řádu demokratického právního státu. Přičemž tedy občanskoprávní odpovědnost sehrává roli funkčního právního nástroje, jenž si klade za cíl zajistit nápravu v podobě obnovení spravedlivého uspořádání právních poměru mezi zúčastněnými osobami práva, a to tehdy dojde-li k porušení zmíněné římskoprávní zásady, o jejíž naplňování je nutné bezvýhradně usilovat.[67] Z obecného hlediska je tak zřejmé, že aplikace institutu občanskoprávní odpovědnosti má předpoklady k zmírnění společenského pnutí, které by vznikalo porušováním zmíněné zásady „*neminem laedere*".[68]

2.1.1. Občanskoprávní odpovědnost a její základní zakotvení v občanském zákoníku

Ústřední právní úpravu občanskoprávní odpovědnosti nalezneme zapracovanou v OBZ. Tato odpovědnostní právní úprava je pro svou univerzálnost aplikovatelná pro celou oblast soukromého práva. V rámci široké soukromoprávní právní oblasti se můžeme u jednotlivých odpovědnostních úprav navázaných na různá soukromoprávní právní odvětví setkat s určitými specifičnostmi, kterými se vymezují vůči odpovědnostní úpravě předkládané OBZ.

[65] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva.* Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.
[66] DVOŘÁK, Jan aj. *Občanské právo hmotné 2,* 5.vydání. Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2009, s. 56.
[67] BEJČEK, Josef. *Ekonomicko-právní souvislosti odpovědnosti za škodu*. *In Soukromé vymáhání kartelového práva. 1. vyd.* Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta UK Praha (Luboš Tichý et al.), 2010. s. 43.
[68] Nález ÚS ČR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

Úprava odpovědnostního práva v OBZ, stejně jako takto druhově určená právní úprava ve francouzském Code Civil, inspiračně vyvěrá z duchovní tradice antické a křesťanské civilizace. Právně filosofické východisko uvedené duchovní tradice spočívá v tom, že každý člověk je odpovědný za své jednání v plném rozsahu. Tedy odpovídá především za to, že se chová řádně a v souladu s právem a že plní své povinnosti.

Výše uvedené právně filozofické východisko je promítnuto do základního koncepčního nasměrování OBZ. Toto nasměrování určuje, jak právní úprava obsažená v OBZ přistupuje k občanskoprávní odpovědnosti. Jedná se o základní hodnotu liberálního právního řádu, v jehož centru stojí člověka nadaný svou individuální svobodou a rozumem. Toto základní odpovědnostní vodítko OBZ (popř. základní odpovědnostní zásada) je obsaženo v jeho ustanovení § 24. To stanoví: *„Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.* “

2.1.1.1 Způsobilost člověka být občanskoprávně odpovědný

Po seznámení se zmíněným základní zákonným odpovědnostním pravidlem v záběru předešlé podkapitoly, je nezbytné zdůraznit, že OBZ vyžaduje po občanskoprávně odpovědném člověku, aby v době svého jednání byl nadán dvěma vlastnostmi. Tyto dvě vlastnosti spočívají za prvé ve schopnosti posouzení takového svého jednání a za druhé ve schopnosti své vlastní jednání ovládnout.

Požadavkem na přítomnost zmíněných dvou vlastností došlo k navázání občanskoprávní odpovědnosti na stupeň svéprávnosti daného člověka. Z toho vyplývá, že nést občanskoprávní odpovědnost není způsobilý takový člověk, který v době svého uskutečněného jednání, které je předmětem odpovědnostního posuzování, nebyl plně svéprávný pro nedostatek věku nebo byl stižen přechodnou či trvalou duševní poruchou, což mělo za následek vymizení jedné nebo obou vlastnosti specifikovaných v předchozím odstavci. Z uvedeného existují dvě výjimky, přičemž považuji za vhodné předem zdůraznit, že k vyvození občanskoprávní odpovědnosti u konkrétního člověka je

nezbytné, aby v době svého jednání byl právě svéprávný, čímž tedy dojde k naplnění jeho deliktní neboli odpovědnostní způsobilosti, která vykazuje obsahovou shodu s pojmem svéprávnosti.

První výjimka spočívá v tom, že i nesvéprávný člověk může být občanskoprávně odpovědný. Muselo by se však zásadně jednat o specifické jednání vykazující takovou povahu, na jejímž základě by byl takový nesvéprávný člověk schopný posoudit následky takového svého jednání a byl by taktéž schopny takové jednání ovládnout.

Druhá výjimka spočívá v tom, že občanskoprávně odpovědný je i člověk, který v době posuzovaného jednání nebyl svéprávný, přičemž takovou nesvéprávnost si způsobil vlastním zaviněním. [69] [70] [71]

2.1.2. Koncepce občanskoprávní odpovědnosti v nové kodifikaci civilního práva

2.1.2.1 Elementární charakteristika dvou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti

Vzhledem ke komplikované situaci v českém právním prostředí představuje koncepčně obsahové vymezení pojmu občanskoprávní odpovědnost nelehký úkol. Nelze však dle mého názoru v zájmu náležitého pochopení fungování tohoto klíčového právního institutu v českém normativním právním systému na jeho precizní definování rezignovat. Přispívá totiž k utužování a respektování práva, a tak naplňuje důležitou funkci.

Jak už jsem naznačil, v českém právním prostředí se setkáváme s různými odbornými názory na pojmové pojetí právního institutu občanskoprávní odpovědnost. K tomuto jevu z dlouhodobého hlediska přispívá také nejednotná právní úprava týkající se této oblasti, když tento institut je používám z v různých obsahových vymezeních.

V české právní teorii dominují dvě pojetí občanskoprávní odpovědnosti. Klíčový rozdíl mezi nimi spočívá zejména v tom, kdy nastane okamžik vzniku odpovědnostního vztahu.

[69] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 47 (3. 2. 2012).
[70] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 130.
[71] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 183.

První pojetí občanskoprávní odpovědnosti, tzv. sankční koncepce neboli odpovědnost jako realizace sankce, váže okamžik vzniku odpovědnostního vztahu relativního charakteru až na okamžik, kdy nastane porušení primární právní povinnosti. Z tohoto pojetí se vychází i v jiných právních odvětvích jako např. právu správním a trestním. Nejdříve nastane okamžik porušení primární právní povinnosti a až následně dojde ke vzniku odpovědnostního vztahu. Dochází k promítnutí východiska, že osoba práva odpovídá až následně za to, že primární povinnost nebyla splněna. V důsledku porušení primární povinnosti vznikne zcela nová sekundární povinnost, která má klíčovou schopnost způsobit původci porušení nepříznivé právní následky.

Naopak u druhého pojetí občanskoprávní odpovědnosti, které lze označit jako tzv. koncepci aktivní odpovědnosti neboli odpovědnosti jako hrozby sankcí, se s výše popsaným jevem nesetkáváme. Právní vztah odpovědnostního charakteru obsahující povinnost původce k plnění, jenž je účelově definované snahou o nápravu a tomu odpovídajícím právem poškozeného takové plnění nárokovat, vzniká ve zcela stejný okamžik jako primární povinnost. Odpovědnostní právní vztah je v tomto případě na primární právní povinnost fixován, tedy skrytě se jí drží. Takový neprojevující se stav občanskoprávního odpovědnosti lze označit jako první fázi aktivní koncepce odpovědnosti, v níž zastává občanskoprávní odpovědnost preventivní funkci. Nepříznivé právní následky takto latentní odpovědnostní právní vztah začne způsobovat až ve zcela stejný okamžik, ve kterém dojde původcem k porušení oné primární právní povinnosti. Porušením primární povinnosti a s tím spojené aktivaci do té doby skrytého avšak právně již existujícího odpovědnostního vztahu, dochází ke spuštění druhé fáze této koncepce. V tomto případě se tak jedná o odpovědnost za splnění povinnosti a nikoliv odpovědnost za nesplnění povinnosti.[72] [73] [74]

[72] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 352 - 356.
[73] PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?Právní rozhledy,* 2012, č. 3, s. 101.
[74] KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200 an.

2.1.2.2 Snahy o dosažení koncepčnosti odpovědnostní úpravy v občanském zákoníku

Bohužel ani přijetí OBZ nepřineslo zcela jednoznačné koncepční obsahové vymezení občanskoprávní odpovědnosti. K tomuto stavu došlo, přestože autory OBZ je opakovaně zdůrazňována jejich projevená snaha o koncepčnost odpovědnostní úpravy v OBZ. Je zřejmé, že není tak zcela jednoznačné, ke kterému z výše uvedených pojetí občanskoprávní odpovědnosti, popřípadě některé z jejich podvariant, se autoři OBZ přiklonili. Autoři OBZ tak nedocílili žádoucího jednotného přístupu k institutu občanskoprávní odpovědnosti v zákonné občanskoprávní úpravě. S vysokou mírou pravděpodobnosti tak, jak je tomu ostatně již po mnoho desetiletí, budou mezi odborníky na tuto problematiku probíhat diskuze o tom, která koncepce odpovědnosti je ta nejvhodnější a na základě které z občanskoprávních koncepcí je konstruována aktuální úprava OBZ.

Po seznámení se s příslušnými ustanoveními OBZ týkajícími se odpovědnostní problematiky a autentické důvodové zprávy k tomu sepsané, lze snadno dospět k závěru, jenž byl zmíněn v předchozím odstavci. Ustanovení OBZ a sdělení autorů v důvodové zprávě vykazují onu koncepční rozporuplnost.

Vezmeme-li v potaz konkrétní sdělení autorů OBZ ke koncepčnímu pojetí odpovědnosti, jak je vtěleno do důvodové zprávy k OBZ, zjistíme, že je proklamována koncepční diskontinuita s občanskoprávní úpravou zakotvenou v SOZ. Dle autorů OBZ spočívá tato diskontinuita jeho občanskoprávní odpovědnostní úpravy v tom, že v příslušných částech došlo k upuštění od aktivní koncepce občanskoprávní odpovědnosti jako hrozby sankcí. Proto lze logicky dospět k přímo nabízející se úvaze, že v OBZ došlo k příklonu k sankční koncepci odpovědnosti, oproti níž se autoři OBZ mají ale záměr vymezit, jelikož tato koncepce ovládala právní doktrínu v 60. letech předešlého století a byla přiřazována k odpovědnostní úpravě zakotvené v SOZ.

Zaměříme-li následně svou pozornost například na samotné odpovědnostní ustanovení § 2161 a § 193 OBZ, zjistíme, že uvedená ustanovení jsou způsobilá zpochybnit zmíněná sdělení autorů OBZ o odklonu od aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankcí. Jelikož je z uvedených dvou zákonných ustanovení zřejmé, a to již za užití doslovného výkladu, že zákonodárce do jejich znění zakotvil již odpovědnost za splnění povinnosti, jenž má primární charakter a odpovědnostní vztah je s takovou

povinností spjat od samého počátku jejího vzniku danému subjektu práva. To odkazuje na užití aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankcí. Zmiňovaná nejednotnost mezi příslušným obsahem důvodové zprávy a vybranými konkrétními odpovědnostními ustanoveními OBZ, je navíc ještě umocněna již v této práci zmiňovaným ustanovením § 24 OBZ. Z jeho formulace vyplývá užití koncepce sankční, tj. odpovědnost jako realizace sankce. Zůstává tak klíčovými otázkami, kterou vlastně koncepci občanskoprávní odpovědnosti chtěli autoři OBZ opustit a v jakém obsahovém vymezení přistupují k takovým jednotlivým koncepcím.[75]

Z pohledu právně aplikační praxe předestřená koncepční nejednotnost projevující se v úpravě OBZ není pozitivním zjištěním. Je to zejména z důvodu negativních dopadů takového stavu na základní právním princip právního státu jakým je právní jistota. Právní jistota má na občanskoprávní odpovědnost vazbu v tom směru, že neporuší-li jedinec příslušnou právní povinnost, nelze na něj uvalovat občanskoprávní odpovědnost. To se v právně aplikační praxi neobejde bez správného vnímaní a nadefinování řešeného právního institutu, identifikace okamžiku vzniku odpovědnostního vztahu a jednoznačné identifikace porušené právní povinnosti.[76]

2.1.2.3 Generální příklon k aktivní koncepci občanskoprávní odpovědnosti, nikoliv však bezvýjimečný

I přes předestřené obtíže s reálně nepromítnutou jednotnou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti v OBZ, si dovolím učinit následující závěr. Zohledňuji zejména to, že autoři OBZ se zcela zjevně ve znění OBZ vyhýbají užívání pojmu odpovědnost a ve většině případů ho nahrazují pojmem povinnost. Dále považuji za podstatné, že právní úprava deliktního práva obsažená v OBZ primárně směřuje svou částí k prevenci a napravování újmy, a dále to, že v doslovném vyjádření autorů OBZ k odpovědnostnímu přístupu v důvodové zprávě je uvedeno, že [člověk] *„Odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a že plní své povinnosti.“* [77] Proto dle mého závěru lze v návaznosti na římskoprávní tradicii vycházet z toho, že v OBZ jde ve

[75] PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?Právní rozhledy,* 2012, č. 3, s. 101.
[76] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355.
[77] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 47, 48 (3. 2. 2012).

většině případů o aktivní koncepci odpovědnosti jako hrozby sankcí, tedy odpovědnosti již za splnění primární občanskoprávní povinnosti. Současně však chci akcentovat vysokou míru generalizace mého závěru, je tak vždy samozřejmě nezbytné důkladně zkoumat konkrétní odpovědnostní ustanovení OBZ, které lze aplikovat na dané skutkové okolnosti.

2.1.3. Konstrukční předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti

Po rozebrání problematiky koncepce občanskoprávní odpovědnosti, se dostávám k další důležité součásti odpovědnostního práva, jež je zvláště důležitá pro právně aplikační praxi. Tato součást se zabývá předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti. Předkládá skutečnosti, které musí u posuzovaného jednání reálně nastat, aby mohlo dojít ke zkonstatování, že došlo k naplnění občanskoprávní odpovědnosti. Na základě zkonstatování naplnění takových požadovaných skutečností dojde k aktivaci odpovědnostního vztahu mezi individuálně určenými osobami práva, což povede k vyvození nepříznivých právních následků vůči civilnímu delikventovi.

Jak již bylo naznačeno, k vyvození občanskoprávní odpovědnosti a tedy zároveň k tomu, aby se konkrétní jednání dalo posoudit jako tzv. civilní delikt, je nezbytné, aby přezkoumávané jednání, u nějž byla pojata nezanedbatelná míra pravděpodobnosti jeho neoprávněnosti, naplňovalo určitý výčet znaků.

Jedná se o následující čtyři znaky, z nichž tři jsou obligatorní a jeden, posledně jmenovaný, je fakultativní, konkrétně jde o tyto znaky: (1) protiprávní jednání, (2) vznik újmy, (3) příčinná souvislost mezi předchozími znaky a (4) zavinění.

Aby určité jednání bylo posouzeno jako civilní delikt, musí se občanskoprávně odpovědná osoba dopustit protiprávního činu (jednání), což znamená, že v důsledku jejího jednání musí dojít k porušení právem chráněného zájmu. Setkáváme se s dvěma druhy protiprávního jednání, kdy dělicím kritériem je povaha takové protiprávnosti. Rozlišuje se , zda protiprávnost má charakter porušení smlouvy, nebo má charakter porušení povinnosti stanovené jiným právně závazným dokumentem než je smlouva. V prvním jmenovaném případě lze hovořit vzhledem k terminologické tradici v českém právním prostředí o tzv. kontraktní odpovědnosti a v druhém se jedná o tzv. deliktní odpovědnost.

V souvislosti s výše popsaným dělením protiprávnosti je nutné učinit poznámku k pojmosloví užívanému v OBZ, neboť je v rozporu se zmíněnou terminologickou tradicí. Odpovědnostní úprava v OBZ v souladu s výše uvedenou kategorizací rozlišuje protiprávnost ve vztahu k uvedeným dvěma druhům právních povinnosti. Z označení hlavy třetí OBZ ve znění *„závazky z deliktů“* a z navazující příslušné úpravy OBZ však jednoznačně vyplývá, že pojem „delikt“ úprava OBZ chápe v širším obsahovém významu. Pod tento pojem řadí jednání, kterým došlo k porušení jak smluvní povinnosti, tak i k povinnosti, která nevykazuje smluvní charakter.

K druhému konstrukčnímu předpokladu dochází tak, že takové protiprávní jednání musí být příčinou vzniku újmy v majetkové či nemajetkové sféře poškozeného. Právě objektivní existencí újmy ve sféře poškozeného, spočívající v negativních následcích uskutečněného protiprávní jednání, je naplněn tento odpovědnostní předpoklad. [78] [79]

Poslední obligatorní znak spočívá v tom, že mezi uvedenými dvěma obligatorními znaky musí existovat tzv. příčinná souvislost neboli kauzální nexus. Definici příčinné souvislosti v české zákonné úpravě nenalezneme, je tak nutné hledat její vymezení zejména v soudních rozhodnutích a v odborné literatuře. K naplnění příčinné souvislosti je nezbytné, aby dané protiprávní jednání bylo příčinou vzniku újmy ve sféře poškozeného a vzniklá újmy byla důsledkem takového právně nežádoucí jednání. Z toho vyplývá, že příčinná souvislost tvoří klíčovou spojnici mezi uvedenými dvěma předpoklady občanskoprávní odpovědnosti. Pokud v posuzovaném případě dojde k přerušení této spojnice, občanskoprávní odpovědnost nemůže vzniknout. Při zjišťování existence či neexistence příčinné souvislosti je nezbytné zkoumat, zda existuje neporušená linie souvislých událostí, které jsou vzájemně propojeny a vedou od jednoho předpokladu v podobě protiprávní činu k druhému předpokladu v podobě vzniku újmy. Na příčinnou souvislost je v českém právním prostředí nahlíženo jako na objektivní kategorii, a to v tom smyslu, že výlučně z hlediska skutkového posouzení, musí být zcela bezpečně prokázána. Až na výjimky se vylučuje pouhá její pravděpodobnost či domněnka. Pro úplnost chci zdůraznit, že v souvislosti s tímto

[78] Švestka, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355 - 360.
[79] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva.* Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

přístupem ke zkoumání existence či neexistence příčinné souvislosti, se v případě tohoto předpokladu občanskoprávní odpovědnosti nejedná o otázku, která je předmětem právního posouzení.[80]

Čtvrtý konstrukční předpoklad, který není obligatorní jako předchozí tři, spočívá v zavinění. To dvě formy: úmysl a nedbalost. Zavinění obecně řečeno charakterizuje vnitřní, tedy psychický vztah škůdce k jeho protiprávnímu činu a následkům takového činu. Na základě problematiky zavinění se setkáváme s dualismem občanskoprávní odpovědnosti, kdy rozlišujeme tzv. objektivní odpovědnost a subjektivní odpovědnost. Subjektivní odpovědnost bezvýhradně vznikne pouze tehdy, jednala-li daná osoba zaviněně, jde tedy o odpovědnost za (presumované) zavinění (s možností vyvinění se). U objektivní odpovědnosti je naopak vymizelý požadavek zavinění, a proto se také můžeme setkat s označením této odpovědnosti jako odpovědnosti za riziko, nebo za výsledek. Vymizení požadavku zavinění u objektivní odpovědnosti je dovozeno na základě přesvědčení, že je spravedlivé, aby ten, kdo má ze zdroje nebezpečí vzniku újmy prospěch, nesl odpovědnost za újmu z takového zdroje vzniklou, když je to také on, kdo má možnost případnému vzniku újmy zabránit.

Objektivní odpovědnost je ještě dělena do dvou podkategorií. Rozlišuje se prostá objektivní odpovědnost, u níž jsou dány důvody vyvinění se, a druhou podkategorií je tzv. absolutní objektivní odpovědnost, u níž důvody vyvinění se nepřipouštějí. [81] [82]

2.1.3 Funkce občanskoprávní odpovědnosti

2.1.3.1 Úvod

Než bude přistoupeno k předložení problematiky zvláštní občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do PPČ, považuji za vhodné shrnout v rámci této podkapitoly v obecném rozsahu funkce občanskoprávní odpovědnosti. Jednotlivé

[80] HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis.* Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/ article/view/3.
[81] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355 - 360.
[82] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva.* Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

funkcionality občanskoprávní odpovědnosti napomáhají k ozřejmění jejího účelu a způsobu jejího působení v občanskoprávním systému.

2.1.3.2 Preventivně ochranná funkce

Výčet funkcí občanskoprávní odpovědnosti začnu preventivně ochrannou funkcí. Tato funkce si primárně klade za cíl minimalizovat riziko vzniku újmy, tedy preventivně působit na potenciální porušitele občanskoprávních povinností tak, aby přistupovali vždy k takovému jednání, jehož prostřednictvím vůbec nebude docházet k porušování občanskoprávních povinností. Účinnost působení této funkce je navázána na existenci hrozby nepříznivých následků pro případ porušení občanským právem chráněného zájmu. Nezanedbatelným prvkem, který má vliv na intenzitu takové účinnosti, je právní normou stanovený rozsah takových nepříznivých následků. Je zřejmé, že cílem této funkce je prostřednictvím její preventivní povahy zajistit jak ochranu potencionálních porušitelů právem chráněných hodnot před nepříznivými následky občanskoprávní odpovědnosti, tak i ochranu potencionálně poškozených před nepříznivými následky spojených s újmou v jejich majetkové či nemajetkové sféře. Funkce tak usiluje o ochranu obou potencionálních subjektů odpovědnostního vztahu.

Tato funkce usiluje o reflektování celospolečenského požadavku, jenž se promítá i do oblasti občanského práva a jenž spočívá v tom, aby nedocházelo ke vzniku újmy ve sféře osob práva. Tento právní i etický apel z pochopitelných důvodů v civilizovaných společnostech neustále nabývá na významu. Je vysoce potřebné, aby mu ze strany osob práva, které jsou při svém konání vystaveny riziku způsobení újmy druhému, byla věnována náležitá pozornost.

V návaznosti na uvedené je dle mého názoru mimo jiné zřejmé, že tato funkce občanskoprávní odpovědnosti pro své náležité působení po osobách práva požaduje při realizaci jejich konání jistou součinnost, a to v podobě dosažení patřičné míry bdělosti. K této součinnosti jsou osoby práva motivovány, a to skrze jejich opodstatněný zájem nestát se adresátem případných negativních následkům spojených s naplněním

odpovědnostních předpokladů. Bez této součinnosti osob práva tato funkce nemůže dosáhnout svého náležitého působení.[83] Zároveň se domnívám, že požadovaná míra bdělosti musí být posuzována zejména ve vztahu k časovému a místnímu kriteriu konkrétní situace, v jejímž rámci bylo osobou práva posuzované jednání zrealizováno. Zohlednění uvedených kriterií při posouzení patřičné míry bdělost analogicky dovozuji ze závěrů soudce Ústavního soudu Jaromíra Jirsy vyslovených v článku Generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu.[84]. Pro dosažení potřebné míry bdělosti je nezbytné i disponovat základním povědomím o společensky chráněných hodnotách.

2.1.3.3 Reparační funkce

Druhou neopominutelnou funkci, kterou lze k občanskoprávní odpovědnosti přiřadit, je funkce reparační neboli funkce napravovací. Tato funkce společně s níže detailněji rozebranou funkcí satisfakční souvisí s jistými druhy občanskoprávních nároků, které lze uplatnit při dovození občanskoprávní odpovědnosti u dané osoby práva.

Působení funkce reparační na rozdíl od funkce preventivně ochranné je již spojeno s naplněním všech odpovědnostních předpokladů a je tak projevem vztahujícím se k relativnímu závazkovému vztahu. K projevům této funkce dochází za splnění daných kritérií dvěma způsoby. Jedním ze dvou způsobů je obnovení předešlého stavu nebo také náprava předešlého jednání. Tento způsob, často v českém právním prostředí nazýván také jako naturální restituce, je z obecného hlediska aplikován přednostně před druhým způsobem. Proto k aplikaci druhého způsobu může být přistoupeno až tehdy, dojde-li se ke zjištění, že první způsob je vzhledem k povaze újmy nerealizovatelný nebo je-li druhý způsob nápravy poškozeným výslovně nárokován. Tento druhý způsob spočívá v peněžité kompenzaci výlučně majetkové újmy. Touto relutární restitucí je usilováno o obnovení narušené majetkové rovnováhy.

[83]Švestka, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 357 - 359.
[84] JIRSA, Jaromír. Generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. *Právní prostor* [online]. [cit. 2016-09-26]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevencni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu.

2.1.3.4 Satisfakční funkce

Občanskoprávní odpovědnost je dále nositelkou funkce satisfakční, která stejně jako funkce nahrazovací je již navázána na relativní závazkový vztah. Tato funkce se uplatní výlučně při odčinění způsobené nemajetkové újmy. Funkce satisfakční je dále také ještě dělitelná na poskytnutí morální satisfakce a poskytnutí peněžité satisfakce.

2.1.3.5 Represivní funkce

Poslední funkcí, která bývá k občanskoprávní odpovědnosti přiřazována, je funkce represivní. Ta má zejména docílit odstrašujících účinků. Přítomnost této funkce u občanskoprávní odpovědnosti je mnohými civilisty na rozdíl od předešlých třech funkcí zpochybňována. Dle jejich názoru má být tato funkcionalita ponechána veřejnoprávní odpovědnosti. Nicméně v návaznosti na předešlou českou právní praxi, k jejíž realizaci docházelo již před účinností OBZ, se některá ustanovení OBZ neshodují s uvedeným odborným závěrem a z jejich obsahu tato funkce jednoznačně vyplývá. Od účinnosti OBZ je tedy jednoznačně zřejmé, že v případech stanovených konkrétními ustanoveními OBZ, občanskoprávní odpovědnost plní i funkci represivní.

Dosažení represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti je sledováno konkrétně např. v ustanovení § 2971 OBZ. Toto zákonné ustanovení umožňuje v odůvodněných případech podstatně rozšířit rozsah nápravy nemajetkové újmy, nastane-li některá ze zvláštních okolností, kterou vykazuje škůdcovo protiprávní jednání. Jde zejména o takovou zvláštní okolnost, jíž se dostalo zařazení do demonstrativního výčtu obsaženého v tomto zákonném ustanovení. Například dojde-li ke způsobení újmy z pohnutky zvlášť zavrženíhodné jako je např. touha ublížit, je škůdce povinen odčinit nemajetkovou újmy jak hlavnímu poškozenému, v jehož sféře se bezprostředně projevily škodlivé následky škůdcova jednání v největším rozsahu, tak i ostatním osobám práva, který pociťují způsobenou újmu jako osobní neštěstí. [85] [86]

[85] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, s. 362 - 365.
[86] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1151

Dále se také represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti zásadním způsobem projevuje v ustanovení § 3004 odst. 2 OBZ. Toto ustanovení poskytuje speciální úpravu pro případy, kdy dojde k bezdůvodnému obohacení neoprávněným nakládáním s přirozenoprávní hodnotami člověka. Dojde-li k neoprávněnému nakládání s uvedenými hodnotami, ochuzenému je, vzhledem k zvýšené závažnosti takového poškozujícího jednání a důvodné potřebě od něj odradit, garantováno právo na dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu k takovému nakládání. Zároveň je zakotveno moderační právo soudu rozsah plnění ještě zvýšit i nad onen zmíněný dvojnásobek odměny obvyklé, přičemž k takovému zvýšení může být soudem přistoupeno, pouze tehdy, je-li k tomu dán spravedlivý důvod.

2.2. Zvláštnosti občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

2.2.1 Úvod do zvláštní občanskoprávní odpovědnosti

V rámci této podkapitoly se budu v návaznosti na výše popsanou obecnou občanskoprávní odpovědnost zabývat podmínkami vzniku občanskoprávní odpovědnosti při vzniku újmy na PPČ, pro kterou jsou charakteristické jak v právní teorii, tak i právní praxi určité specifičnosti. Dojde-li k naplnění občanskoprávní odpovědnosti, včetně příslušných specifik charakteristických pro zvláštní druh občanskoprávní odpovědnosti týkající se PPČ, obsahem odpovědnostního vztahu budou taková práva poškozeného a tomu odpovídající takové povinnosti civilního delikventa, které povedou primárně k obnovení původního právního stavu poškozeného a v některých případech i k odčinění takové způsobené újmy na PPČ.

Z teoretického pohledu je tento specifický druh občanskoprávní odpovědnosti konstruován na stejných teoretických východiscích, jak bylo popsáno u obecné občanskoprávní odpovědnosti, což ostatně vyplývá z přístupu OBZ k této problematice. Ve vztahu k občanskoprávní odpovědnosti při způsobení újmy na PPČ lze u samotných znaků obecné občanskoprávní odpovědnosti vysledovat již určité specifické prvky, které je možné označit za určitou odchylku nezanedbatelné důležitosti od obecného pojetí občanskoprávní odpovědnosti a shledat je zároveň jako charakteristické pro tento zvláštní druh občanskoprávní odpovědnosti.

K této problematice je vhodné pro jistotu dodat a akcentovat, že všechny tři níže pospané popsané obligatorní znaky povedou ke vzniku zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti pouze tehdy, pokud budou naplněny současně (kumulativně). Ostatně se stejným požadavkem na obligatorní kumulativní splnění třech podmínek se setkáme i u obecné občanskoprávní odpovědnosti, k nimž ve vztahu k porušení zákonné povinnosti zároveň kumulativně přidává i požadavek na zavinění. Dále jak bude níže detailněji popsáno, při uplatnění práv, která jsou zařaditelná pod institut náhrady újmy na PPČ, musí být pro dovození tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti dán i čtvrtý požadavek, kterým je zavinění.

2.2.2 Vliv aktivní koncepce jako hrozby sankcí na občanskoprávní odpovědnost při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

Omezíme-li se, v návaznosti na již uvedené k problematice koncepcí občanskoprávní odpovědnosti v této práci, na zákonnou úpravu týkající se občanskoprávní odpovědnosti ve vztahu k porušení PPČ, z uvedeného vyplývá právě ve vztahu k PPČ, že každá osoba práva má zákonnou povinnost nezpůsobovat svým jednáním újmu na PPČ. V souladu s aktivní koncepcí je součástí této primární zákonné povinnosti od samotného počátku její právní existence i latentní právní povinnost a tomu odpovídající latentní právo na poskytnutí určitého plnění vedoucího k nápravě právně závadného stavu způsobeného neoprávněným zásahem do PPČ. Ke způsobení nepříznivých právních účinků adresovaných konkrétní osobě práva touto v první fázi latentní právní povinnosti dojde až v okamžiku porušení primární povinnosti nezpůsobovat svým jednáním újmu na PPČ.

Přistupovat k občanskoprávní odpovědnosti jako hrozbě sankcí na základě vymezení aktivní koncepce shledávám zvláště v oblasti zajištění ochrany přirozených osobnostních hodnot člověka, jakožto hodnot mimořádné důležitosti, jako obzvláště pozitivní. Oproti sankční koncepci občanskoprávní odpovědnosti je zde výrazně akcentována preventivní funkce již při vedení osoby práva ke splnění primární právní povinnosti. Tímto důrazem na preventivní působení se cílí na intenzivnější ochranu člověka před zásahy do jeho přirozených práv. U aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankce se tedy oproti sankční koncepci odpovědnosti jako realizaci sankce

setkáváme dle mého názoru s posunutím stupně intenzity prevenčního působení odpovědnosti.

2.2.3 Neoprávněný zásah do přirozených práv člověka

Pojem protiprávního činu (jednání) obvykle bývá u tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti nahrazován pojmem neoprávněný (protiprávní) zásah, který spočívá v dotčení přirozenoprávních hodnot člověka. Pojem neoprávněný zásah do PPČ je jedním z druhů soukromoprávní deliktů. Jeho existence, vedle dalšího, je klíčovým předpokladem pro vznik této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti. Právní pojem neoprávněný zásah nalezneme výslovně zakotvený v ustanovení § 82 odst. 1 OBZ. Pro úplnost lze zmínit, že se tento pojem se vyskytoval již v ustanovení § 13 odst. 1 SOZ, a tedy v českém právním prostředí má poměrně dlouho tradici a již mnohokrát se jím zabývaly české soudy ve svých judikátech.[87]

Vlastností zásahu v podobě neoprávněnosti je myšlena protiprávnost, v níž je nutno spatřovat porušení právem chráněného zájmu. Jde o porušení takového právem chráněného zájmu, jenž spočívá v celé své širokosti v komplexní ochraně veškerých přirozených osobnostních hodnot člověka. Tento zájem na ochraně uvedených hodnot je zakotven kromě jiných ustanovení právních předpisů v komplexní generální klauzuli ustanovení § 81 OBZ.

Je-li tedy daný čin ve vztahu k zájmu na ochraně PPČ posouzen jako neoprávněný, je s tímto výsledkem posouzení spojena sankcionovatelnost takové činu. Při zkoumání, je-li je možné daný čin posoudit jako neoprávněný, je dále nutné prověřit následující skutečnosti, které mají povahu okolnosti vylučující neoprávněnost zásahu do PPČ. Jedna z těchto skutečností spočívá ve zjištění, zda k posuzovanému činu zasahujícím do přirozených osobnostních práv člověka nedošlo se svolením poškozeného, což by vedlo k vymizení vlastnosti neoprávněnosti. Další skutečnost vedoucí k tomu, že daný čin nebude možno označit jako neoprávněný, spočívá v tom, že samotné příslušné zákonné ustanovení takový zásah do zákonem zakotveného zájmu na

[87] MELZER, Filip aj. *Občanský zákoník: VELKÝ KOMENTÁŘ, Svazek I*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o. 2013, s. 525.

ochranu PPČ dovoluje. V takovém případě by se jednalo o výkon subjektivního občanského práva v zákonných mantinelech. [88]

Prvek protiprávnosti je v tomto případě objektivní kategorií a podmínka zavinění rušitele není v následujících situacích vyžadována ani předpokládaná (presumována). Elementárním východiskem pro tento přístup je, že zásah do přirozeného osobnostního práva člověka způsobuje stejně závažné následky poškozenému bez ohledu na to, zda původce neoprávněného zásahu jednal zaviněně nebo zavinění absentovalo.[89] Proto se hovoří o objektivní odpovědnosti rušitele, avšak pouze tehdy, jsou-li vůči němu uplatňovány právně garantované nároky dle ustanovení § 82 OBZ, tj. zdržovací a odstraňovací nárok.

Ve zmíněném rozsahu zvolený přístup uvedené zákonné úpravy OBZ staví ochranu přirozených osobnostních práv oproti ostatním občanským subjektivním právům do zvláštního ochranného režimu. Prostřednictvím takového speciálního režimu dohází k nezanedbatelnému posílení právní ochrany poškozeného. Takový přístup nachází své zastání i v judikatuře NS ČR, ten konkrétně v jednom ze svých rozhodnutí k této problematice uvedl: *„Vzhledem k cílům právní úpravy ochrany osobnosti, jejímž prvořadým požadavkem je chránit osobnost fyzické osoby před zásahy, pokud k nim nebyl původce zásahu oprávněn, nevyžaduje občanský zákoník k úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti zavinění. Kdo se zásahu dopustil, nemůže se zprostit odpovědnosti ani důkazem, že byl v omylu (tzv. důkazem omluvitelného omylu). Nevyžaduje se ani vyvolání následků neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti.“* [90] Ačkoliv uvedené NS ČR formuloval ještě na podkladě příslušných ustanovení obsažených v SOZ, je dle mého názoru zřejmé, že tento jeho závěr neztrácí nic na aktuálnosti, jelikož s ním nejsou v obsahovém rozporu momentálně účinná příslušná ustanovení OBZ. Stejně tak jako podle SOZ bylo k povinnosti nahradit škodu (majetkovou újmu) způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv třeba naplnit i znak zavinění, platí to i pro OBZ, nově však požadavek (presumovaného) zavinění dopadá i na náhradu nemajetkové újmy (srov. § 2894 odst. 2 OBZ).

Popsaný zvláštní ochranný režim je tedy vázán pouze na uvedené dva zvláštní právní nároky, a naopak v případě uplatňování obecných občanskoprávních nároků v

[88] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 317.
[89] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s.147.
[90] Rozsudek NS ČR ze dne 21. 5.2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002.

souvislosti s neoprávněným zásahem do PPČ je vyžadováno (presumované) zavinění rušitele, kdy tedy hovoříme o subjektivní odpovědnosti.

Pod samotným pojmem zásah je nutné si představit jednání, popř. chování, které může spočívat jak v aktivním jednání, tak i pasivním chování - opomenutí. Uskutečnění neoprávněného zásahu v podobě pasivního chování - opomenutím potvrdil ve svém nálezu ÚS ČR, kdy v důsledku absolutní nečinnosti zaměstnavatele, který na základě sjednaných pracovních podmínek měl smluvní povinnost pro stěžovatele zajistit pracovní povolení v zahraničí, došlo k zásahu do přirozených osobnostních práv stěžovatele, a to zejména v podobě omezení jeho svobody pohybu, vyslýchání atd., s čímž byly taktéž spojeny psychické útrapy poškozeného.[91]

Neoprávněný zásah musí být objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, která spočívá buď v porušení, nebo v ohrožení přirozených hodnot osobnosti člověka.[92] Nepostačí proto jen subjektivní pocity poškozeného.[93]

2.2.4 Újma na přirozených právech člověka

2.2.4.1 Úvod

Znakem obecné občanskoprávní odpovědnosti je vznik nepříznivého následku v podobě majetkové nebo nemajetkové újmy, která se projevuje, jak z její povahy vyplývá, buď v majetkové nebo v nemajetkové sféře poškozeného. Z tohoto uvedeného dělení újmy striktně vychází OBZ. Na základě úpravy v OBZ je nutné k újmě přistupovat jako právnímu pojmu, a proto vznik existence újmy je otázkou právního hodnocení.

K dělení újmy je vhodné akcentovat, že nemajetkovou újmu nelze subsumovat pod pojem škoda. K pojmu škoda je nutné přistupovat zásadně pouze jako k majetkové ztrátě na věci. Z ustanovení § 2894 odst. 1 OBZ vyplývá, že škodou je rozuměna újma na jmění, jehož vymezení je zakotveno v ustanovení § 495 OBZ. Z ustanovení § 2894

[91] Nález ÚS ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.
[92] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 469-470.
[93] Srov. rozsudek NS ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007, uveřejněný pod číslem 98/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

OBZ je zřejmé, že došlo k zabudování dvojkolejnosti občanskoprávní odpovědnosti (tj. občanskoprávní odpovědnost za majetkovou újmu a občanskoprávní odpovědnost za nemajetkovou újmu), neboť vedle povinnosti k náhradě majetkové újmy je také konstituována povinnosti k náhradě nemajetkové újmy.

Z ustanovení 2984 odst.1 OBZ vyplývá klíčové pravidlo, které stanoví, že majetková újma se nahrazuje vždy. Naopak z ustanovení § 2894 odst. 2 OBZ k odčinění nemajetkové újmy vyplývá, že nemajetková újma se neodčiňuje vždy, nýbrž pouze v případě, kdy povinnost k odčinění byla výslovně ujednána nebo jestli takto stanoví zvlášť zákon. Garance povinnosti k odčinění újmy na PPČ je poskytnuta druhým z uvedených případů, OBZ tak zvlášť stanoví v ustanovení § 2956 OBZ, na které navazují i další ustanovení zabývající učiněním újmy na tomto druhu práv. [94] [95]

2.2.4.2 Nemajetková újma na přirozených právech člověka

Jak již bylo poznamenáno, v případě tohoto řešeného zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti musí v důsledku neoprávněného zásahu dojít ke vzniku nemajetkové újmy. V českém právním prostředí je obsahově chápána velmi široce. Lze setkat s celou řadou jejích vymezení. Telec vymezuje nemajetkovou újmu jako *příkoří člověka, které se projevuje jinde než na jeho majetku*.[96] Nebo se také můžeme setkat u Vojtka s vymezením nemajetkové újmy, tak že se projevuje *v těžko definovatelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem do základních lidských hodnot* [97] a dále Novotný a spol. vymezují tento druh újmy jako *narušení obvyklého psychického stavu, jež je takové intenzity, že ho jednotlivec začíná vnímat jako závažnější osobní újmu.* [98]

Jak vyplývá z výše uvedeného, nejde tedy o přímou ztrátu na majetku, jelikož nemajetkovou újmu nelze objektivně finančně kvalifikovat. Lze tak konstatovat, že

[94] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1497-1498.
[95] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. Sborník Karlovarské právnické dny,* 2012, č. 20, s. 184.
[96] TELEC, Ivo. In HENDRYCH Dušan et al. *Právnický slovník. 3*. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 497-498.
[97] VOJTEK, Petr aj. *Občanský zákoník. Komentář.* Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 1101.
[98] NOVOTNÝ, Petr aj. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody.* Praha : GRADA Publishing, 2014, s. 20.

nemajetková újma nevzniká ve sféře majetkové, nýbrž její vznik je výhradně spojen se sférou osobnostní. Nemajetková ujma se projevuje jako negativní následek na různých přirorozenoprávních hodnotách. Uvedené vymezení imateriální újmy vychází z poznatků právní teorie a právní praxe. V OBZ a ani v jiné součásti českého právního řádu však bližší obsahovou specifikaci pojmu nemajetková újma nenalezneme.[99] [100]

Ke zkoumání imateriální újmy je dle mého názoru nutné přistupovat s veškerou možnou pečlivostí. K tomuto závěru docházím na základě skutečnosti, kdy se nezřídka stává, že lidé pociťují vnější zásahy do své osobnostní sféry tíživěji než zásahy do své majetkové sféry. Takové vnímání nemajetkové újmy je ostatně bezpochyby pochopitelné, jelikož jednotlivé přirozenoprávní hodnoty osobnosti jako například život, zdraví, lidská důstojnost, svoboda, vážnost předcházejí v rámci hierarchie hodnot majetkové hodnoty. Mimořádnou závažnost nemajetkové újmy potvrzuje i dlouhodobě konstantní soudní praxe, která k této problematice uvádí: „*Protože se pak jedná o nejvlastnější, nejniternější a nejintimnější sféru fyzické osoby, její dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pociťováno se značně nepříznivou intenzitou.*“ [101] [102]

Obligatorním znakem tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti je existence nemajetkové újmy, což vyplývá z té skutečnosti, že přirozená osobnostní práva chrání statky, který mají nehmotnou povahu, a proto jsou tato práva řazena právě do kategorie práv k nehmotným statkům.

Pro naplnění toho znaku je podstatné, aby nemajetková újma existovala objektivně. Proto není rozhodující pro takovou existenci nemajetkové újmy její subjektivní vnímání dotčenou osobou, nýbrž onen požadavek objektivnosti spočívá v tom, že existence nemajetkové újmy by byla vnímána i jakoukoliv jinou osobou nacházející se ve srovnatelné situaci s dotčenou osobou.

U nemajetkové újmy se můžeme setkat se dvěma kategoriemi: primární nemajetkovou újmou a sekundární nemajetkovou újmou. Rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi spočívá v tom, že primární nemajetková újma se jako nepříznivý následek konkrétně určeného neoprávněného zásahu přímo projevuje na přirozenoprávních

[99] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 475 - 478.
[100] Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny.
[101] Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.
[102] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 397.

hodnotách poškozeného. Naopak sekundární nemajetková újma není přímým následkem konkrétního neoprávněného zásahu a je u ní dána závislost na primární nemajetkové újmě, od které je odvozená. Povinná vazba nemajetkové újmy sekundární na primární nemajetkovou újmu spočívá v tom, že existence primární újmy u daného člověka je důvodně pociťována i dalším člověkem jako jeho osobní neštěstí, což se negativně projevuje na jeho psychickém stavu. Takové důvodné pociťování existence primární újmy jako osobního neštěstí, které v daném případě má podobu sekundární nemajetkové újmy, lze nacházet u takových lidských bytostí, které pojí k primárně poškozenému blízký vztah nebo byly osobně přítomny škodné události.[103]

2.2.4.3 Majetková újma a její vztah k neoprávněnému zásahu do přirozených práv člověka

Fakultativním znakem tohoto druhu zvláštní občanskoprávní odpovědnosti může být existence majetkové újmy, jež se ještě diferencuje na skutečnou škodu a ušlý zisk, jak vyplývá z ustanovení § 2951 odst. 2 OBZ. Skutečná škoda (damnum emergens) spočívá v takové situaci, v jejímž rámci dojde ke zmenšení majetku poškozeného. Druhý druh majetkové újmy, kterým je ušlý zisk (lucrum cessans) se projevuje u poškozeného tím, že nedošlo k rozmnožení jeho majetku, ačkoliv se vzhledem k obvyklému dění dalo takové rozmnožení s vysokou mírou pravděpodobnosti očekávat.[104]

Pokud v důsledku neoprávněného zásahu do PPČ vznikne majetková újma, bude přítomna vždy současně s nemajetkovou újmou, jakožto obligatorním znakem. Ke vzniku majetkové újmy, tak i nemajetkové újmy v důsledku zásahu do PPČ dojde například za situace, kdy bulvární deník vznese nepravdivé obvinění ve svém článku vůči učiteli mateřské školky z pedofilie, což bude mít za následek ukončení pracovního poměru tohoto učitele v mateřské škole ve zkušební době, a tím samozřejmě i ztrátu příjmu. Je tedy v uvedeném případě zřejmé, že poškozenému učiteli vznikla jak

[103] Saxlová, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html?mail.
[104] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 357.

nemajetková újma v podobě snížení jeho vážnosti, tak i společně s ní majetková újma, jelikož následkem jednání bulvárního deníku byla i ztráta příjmu.[105]

2.2.4.4 Porušující a ohrožující jednání a jejich schopnost způsobit újmu na přirozených právech člověka

Ke vzniku nemajetkové a majetkové újmy dotčením PPČ může dojít dvěma způsoby. A to konkrétně porušujícím nebo ohrožujícím jednáním. Z obecného občanskoprávního principu ochrany soukromých práv vyplývá, že ochrana přirozeným osobnostním právům je poskytována jak před porušujícím, tak i ohrožujícím jednáním.

O porušujícím jednání není pochyb, že je způsobilé zapříčinit jak nemajetkovou, tak i majetkovou újmu. Ohrožující jednání ve většině případů nevyvolává nemajetkovou újmu. Pokud dojde ke vzniku nemajetkové újmy, bude se zpravidla jednat vzhledem k okolnostem již o porušující jednání. Přesto se u ohrožujícího jednání ve velmi výjimečných případech můžeme setkat i se vznikem nemajetkové újmy na hodnotách osobnosti člověka v podobě strachu, stresu, úzkosti atd., což lze demonstrovat při zasahování do některých složek osobnosti člověka nadměrným hlukem, jak se domnívá autor Bernard. Právě v takovém případě je možné se domáhat ochrany již při pouhém ohrožujícím jednání, aniž by došlo např. k přímému poškození zdraví dotčeného člověka a nemajetková újma bude způsobena v podobě vyvolání stresu u daného člověka.[106]

Schopnost ohrožujícího jednání způsobit nemajetkovou újmu také berou v potaz příslušná ustanovení OBZ. Ustanovení § 2956 OBZ stanovuje kromě jiného při zásahu do PPČ povinnost k odčinění duševních útrap, které lze považovat za projev nemajetkové újmy při ohrožujícím jednání. Projev nemajetkové újmy na PPČ při ohrožujícím jednáním lze nalézt také v ustanovení § 2957 OBZ, a to v podobě obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví. Přičemž tento projev je v rámci uvedeného ustanovení zařazen mezi okolnosti zvláštního zřetele hodné, které je

[105] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 150 - 151.
[106] BERNARD, *Michal: Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem. Právní rozhledy*, 2008, č.5, s. 167.

nutné zohlednit při stanovení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění, dochází-li k odčinění újmy na PPČ.

K majetkové újmě způsobené ohrožujícím jednáním může dojít v případě, kdy by došlo k vynaložení nákladů na její předejití. V uvedeném případě například pořízení vybavení za účelem snížení nadměrného hluku. Je nutné zdůraznit, že z obecného hlediska ohrožující jednání má také schopnost způsobit oba druhy nepříznivých následků, jelikož je nutné v tomto případě vycházet z koncepce, že: *I ohrožení představuje určité snížení jistoty, bezpečnosti a uplatnitelnosti osobnosti FO.*[107] Zároveň pro dovození odpovědnosti za ohrožující jednání je zásadní nalezení příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce a hrozícím zásahem do PPČ. Příčinná souvislost musí být bez existence pochybností prokázána. Pouhá pravděpodobnost, že příčinná souvislost nastane, je nedostačující. [108]

2.2.5 Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a újmou na přirozených právech člověka

2.2.5.1 Úvod

U posledního obligatorního znaku tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti, kterým je příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi neoprávněným zásahem do PPČ a vznikem nemajetkové újmy, není dle mého úsudku ve vztahu k PPČ až na ojedinělé výjimky žádné výraznější odlišnosti od obecné občanskoprávní odpovědnosti. Nejpodstatnější specifika u příčinné souvislosti v rámci této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti shledávám v případě, kdy dojde k neoprávněnému zásahu do hodnoty zdraví člověka, jakožto jedné z hodnot PPČ. Konkrétně v důsledku postupu lékaře při poskytování zdravotních služeb jeho pacientu.

[107] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 145.
[108] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 483-484.

2.2.5.2 Specifické pojetí příčinné souvislosti při způsobení újmy na hodnotě zdraví v rámci poskytování zdravotních služeb

Jak již v této práci bylo zmíněno, příčinná souvislost je v českém právním prostředí primárně považována za objektivní kategorii, tedy musí být zjištěna nade vší rozumnou pochybnost. Avšak právě ve vztahu k výše uvedenému specifickému způsobu vzniku újmy na hodnotě zdraví, ÚS ČR doporučuje od aplikace uvedeného objektivní pojetí příčinné souvislosti upustit a zvolit v rozsahu této specifické oblasti striktně individuální a obzvláště citlivý odlišný přístup.[109] Stoprocentní prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví ÚS ČR jako nereálné a neudržitelné. Požadavek na objektivnost příčinné souvislosti v tomto případě podle ÚS ČR klade na pacienta kladeny přehnané nároky a způsobuje zhoršené právní postavení poškozeného pacienta .

Na základě tohoto závěru ÚS ČR nemá být v popsaném výjimečném případě požadováno objektivní prokázání existence spojnice mezi příčinou a následkem, čímž je opuštěno od posouzení příčinné souvislosti jako otázky skutkové a naopak dochází k tomu, že se tento předpoklad zvláštní občanskoprávní odpovědnosti posuzuje jako otázka právní. Je tedy na českých obecných soudech, aby nastíněné závěry ÚS ČR vtáhly se vší potřebnou opatrností do své rozhodovací praxi.

Toto doporučení ÚS ČR, jenž volá po odlišném přístupu při posuzování příčinné souvislosti v případě újmy na zdraví způsobené při poskytování zdravotních služeb, nachází své základní opodstatnění zejména v samotné komplikované povaze výkonu lékařské činnosti. Realizací lékařské činnosti sám lékař z její podstaty vstupuje do řetězce příčin a následků probíhajících v lidském těle. Tím tyty dějové souslednosti probíhající v lidském organismu ovlivňuje, čímž přerušuje řetězec příčin a následků, které by měly jinou dějovou souslednost, než kdyby k takovému lékařskému ovlivnění nedošlo.

V důsledku uvedeného je tedy obzvláště obtížné jednoznačně konstatovat na základě objektivního prokázání, zda příčinou nepříznivého následku na hodnotě zdraví člověka byl buď nesprávně zvolený postup lékaře nebo jiný faktor mající původ například ve specifickém průběhu onemocnění, specifických vlastnostech dané

[109] Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008.

lidskému organismu a jeho nepředpokládaných reakcích na dané onemocnění, dále v případných skrytých chorobách nebo v nedodržení nápravných instrukcí lékaře. V takových případech se setkáváme s jevem spočívajícím ve vzájemné konkurenci příčin. Je-li v daném případě dána konkurence příčin, je v souladu s doporučením ÚS ČR vysoce vhodné aplikovat doktrínu *„ztráty šance"* (lost of chance), jenž je tradičně aplikována v právních řádech common law. Tato doktrína při hodnocení existence příčinné souvislosti spočívá v tom, že se jednotlivé příčiny podrobí poměřování, jehož účelem je stanovit, jak vysoké jsou šance, chceme-li pravděpodobnost, že daná příčina způsobila danou újmu na zdraví člověka. Výsledkem takové poměřování je pak označení příčiny, u níž je dána největší šance, že způsobila danou újmu na zdraví člověka. Vzhledem k povaze popsané doktríny bývá často zřejmé, že nedošlo ke stoprocentnímu prokázání příčinné souvislosti.

Jak uvádí ve svém rozhodnutí ÚS ČR, je zřejmé, že výše stručně popsaná doktrína *„ztráty šance"* a na jejím základě nabízené řešení více odpovídá opodstatněnému požadavku na nalezení spravedlivého řešení následků, které mají původ ve vztahu lékař - pacient. Pro tento nerovný vztah je charakteristické, že v něm má z mnoha důvodů, zejména z důvodů znalostních, převahu moci právě lékař. V případě sporů je právě prostřednictvím této doktríny dosahováno potřebného vyrovnání slabšího postavení pacienta ve vztahu k lékaři, čímž je docíleno důslednější ochrany práv pacienta. [110] [112]

[110] Drobiš, Zbyněk. *Náhrada škody na zdraví a otázka příčinné souvislosti*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-na-zdravi-a-otazka-pricinne-souvislosti-84097.html.
[112] HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis.* Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/ article/view/3.

3. Úvod do práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.1 Základní charakteristika práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

Tato práce jako celek usiluje zejména z hmotně právního hlediska o popsání zvláštního druhu právního ochranného systému, který funguje v rámci občanského práva. Pro náležité fungování tohoto právního ochranného systému jsou taktéž nesmírně důležité nástroje procesního práva, které slouží k prosazení občanských subjektivních práv garantovaných právem hmotným v oblasti ochrany přirozených hodnot člověka.[113]

Pro tento systém je signifikantní, že vymezení rozsahu právní ochrany je navázáno na zvláštní druh práv, kterými jsou PPČ. Předmětný zvláštní druh právního ochranného systému usiluje o naplnění širokého práva na ochranu PPČ, které náleží tomu, do jehož takového práva bylo neoprávněně zasaženo. Nahlížíme-li na tento zvláštního druhu právního ochranného systému v jeho celistvosti, neopomenutelnou a zcela zásadní jeho součástí je občanskoprávní odpovědnost, jakožto funkční instrument schopný zajistit účinnou ochranu poškozených, na jejichž chráněných hodnotách vznikla újma.

V předešlých pasážích této práce jsem se již zabýval jak oním vymezením a specifiky předmětu tohoto ochranného systému, tak i institutem občanskoprávní odpovědnosti. Z uvedeného vyplývá, že komplexní občanskoprávní mechanismus ochrany PPČ se skládá z několika součástí. V rámci této a následujících kapitol se proto zaměřím na další klíčovou součást tohoto mechanismu. Svou pozornost budu upínat na samotný obsah odpovědnostního vztahu (tj. konkrétní dílčí práva a povinnosti), a to zejména ze zorného úhlu poškozeného na PPČ. Má pozornost bude zejména soustředěna na různé druhy občanských subjektivních práv poškozeného, které mu umožňují reagovat na právně nežádoucí jednání škůdce a déle mé pozornosti neuniknou těmto právům odpovídající povinnosti, jakožto občanskoprávní sankce, které postihují původce neoprávněného zásahu do PPČ.[114]

[113] Švestka Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 59.
[114] SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html.

Předložím tak katalog právním řádem ČR garantovaných osobních práv poškozeného, které mu vyplývají z existující újmy na jeho hodnotách chráněných přirozenými právy, a k jejichž uplatnění je v závislosti na povaze takové existující újmy oprávněnou osobou práva.

Všechna taková práva poškozeného zařazená do níže uvedeného katalogu, i přes svoji rozdílnou povahu, mají společný účel. Ten spočívá v zajištění co nejvyšší míry ochrany osobnostně poškozeného. Aby bylo tohoto účelu dosaženo, je usilováno, vzhledem k zajišťování ochrany těch nejdůležitějších právních statků člověka, o co nejširší odčinění jak nemajetkové, tak i majetkové újmy.[115] K dosažení účelu dochází prostřednictvím příslušných plnění od původce neoprávněného zásahu do PPČ, přičemž uplatnění nároků na taková plnění znamenají pro původce nepříznivé působení. Zároveň je vysoce potřebné, aby tato plnění od původce ve prospěch poškozeného na PPČ splňovala požadavek na vyvážení a zmírnění následků protiprávního zásahu, a to v co nevětší míře.

Pro úplnost chci v souvislosti se zamýšleným předložením katalogu zmíněných práv podotknout, že nezřídka se lze setkat se souhrnným označením těchto jednotlivých práv poškozeného jako právních prostředků ochrany nebo prostředků obrany přirozenoprávních hodnot člověka, přičemž takové prostředky ochrany či obrany je pro účely této práce nutno chápat z hlediska hmotného práva, které jako dílčí a relativně samostatné, spadají svým zařazením pod jednotné občanské subjektivní právo na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka.[116] Primárním cílem této práce není se zabývat prostředky ochrany PPČ z hlediska formálního způsobu domáhání se nápravy (např. tj. žaloba, mediační dohoda), jak někdy pojem prostředek ochrany může být chápán.

Předložením takového katalogu ochranných práv, z nichž některé mají majetkovou či nemajetkovou povahu, tedy budu usilovat o důkladné prozkoumání právního postavení poškozeného na řešeném druhu práv, a to jak z právně teoretického hlediska, tak i z hlediska právně aplikačního.[117]

---

[115] BEZOUŠKA, Petr: Kolik stojí lidské utrpení? [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/

[116] Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

[117] ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku.* Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku.

3.2 Působení rozhodovací činnosti soudních orgánů na podobu práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.2.1 Úvod

Práva zařazená do níže uvedeného katalogu jsou důležitou součástí českého právního řádu. Jejich garance je základním předpokladem pro jejich uplatnitelnost vůči původci neoprávněného zásahu do PPČ, k čemuž se naskýtají různé způsoby realizace soudního či mimosoudního charakteru. Těchto způsobů uplatnění lze využít i v případech, kdy dochází k uplatňování i jiných druhů práv.

Je však nezpochybnitelné, že zcela klíčová úloha v oblasti nejen ochrany PPČ, vedle zákonodárcovy vůle, je svěřena soudním orgánům, a to skrze jejich oprávnění rozhodovat na základě zákona a mezinárodních smluv, které jsou součástí českého právního řádu, o rozsahu ochrany PPČ. Vázanost soudu při svém rozhodování uvedenými prameny práva vyplývá z ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR. Soudní orgány mají mezi ostatními orgány veřejné moci v oblasti poskytování ochrany právům pro své kvalitativní vlastnosti výsadní postavení, jak vyplývá z ustanovení čl. 36 LZPS a ustanovení § 12 OBZ. Při realizaci soudní pravomoci může být také přistoupeno za určitých podmínek k soudcovskému dotváření práva v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot, a to v rámci této právní oblasti ve dvou níže popsaných klíčových rovinách.

Se soudcovským dotvářením pravidel zajišťujících ochranu přirozenoprávních hodnot se lze setkat již v období První republiky. V tomto období, například československé psané právo neznalo v souvislosti s nápravou nemajetkové újmy institut práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích, jenž se naopak po roce 1989 stal mimořádně důležitým nástrojem k odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka. Prvorepublikové nejvyšší soudní instance k takovému stavu nebyly lhostejné a opodstatněně přistoupily v rámci své rozhodovací činnosti ke korektuře právní úpravy. Za tímto účelem judikovaly, že poškozenému může být přiznáno při odčinění imateriální újmy přiměřené zadostiučinění v penězích, ale pouze tehdy, je-li poskytnutí takového plnění vzhledem k okolnostem daného případu srovnatelné se slušností. Je tak zřejmé, že soudní rozhodovací činnost týkající dotváření

právní ochrany přirozenoprávních hodnot realizovaná po 1989 měla možnost v některých případech navázat na inspirativní prvorepublikové judikatorní závěry.[118]

Výsadní a výlučné oprávnění soudů dotvářet právo je však zásadně závislé na míře obecnosti konkrétní aplikované právní normy a míře určitosti zákonné skutkové podstaty. V míře tvořivosti, projevující se soudcovským doplněním práva, je tedy soudce omezený obsahem právní normy.[119] Bývalá ústavní soudkyně Wagnerová se shoduje se závěrem německého Spolkového ústavního soudu, že není-li to v rozporu obsahem příslušné právní normy, jenž je součástí pozitivního práva, je soud oprávněn za účelem nalezení spravedlivého řešení právního problému přistoupit i k přiznání a k obsahovému definování tzv. práva na víc, tzn. i nad rámec samotného obsahu dané právní normy dopadající na danou skutkovou podstatu. Takové právo vzniklé popsaným způsobem musí však vykazovat jednoznačnou ústavní konformitu. Tento přelomový právní závěr již z roku 1973 je výsledkem soudního dotváření práva německým Spolkovým ústavním soudem v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot. K jeho zformulování došlo uvedeným soudem tehdy, kdy tehdejší znění německého občanského zákoníků v řešeném případě princezny Soraya Esfandiary-Bakhtiary (BVerfGE 34, 269) neumožňovalo poskytnout k odčinění imateriální újmy peněžité zadostiučinění.[120]

Na základě možnosti užití nástroje soudcovského dotváření práva, české soudy svou rozhodovací činností mají nikoliv nezanedbatelný vliv na konkrétní podobu chráněných práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozených právech. Význam soudní rozhodovací činnosti je dle mého názoru navíc umocněn v této oblasti tím, že soudně posuzované případy týkající se újmy na PPČ vykazují velmi širokou rozmanitost zvláštních skutkových okolností, které jsou právě prostřednictvím soudních orgánů konfrontovány s příslušnými právními normami, pro které je v této oblasti charakteristická obzvláště vysoká míra obecnosti. Z obecného hlediska lze proto uvést, že právě v této oblasti soudní rozhodovací činnosti, je dán soudům poměrně velký prostor pro užívání nástroje soudního dotváření práva. Navíc je zjevné, že OBZ zejména v rámci své úpravy odčinění újmy na PPČ oproti svému předchůdci značně rozšířil prostor pro soudcovské uvážení.

[118] Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.
[119] HANUŠ, L. *Právní argumentace nebo svévole : úvahy o právu, spravedlnosti a etice.* Praha : C.H. Beck, 2008. s. 121.
[120] Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Proto i v rámci této práce je věnována podstatná pozornost právním závěrům, jež se staly součástí příslušných soudních rozhodnutí, přičemž některé takové právní závěry mají povahu soudcovského dotváření práva.

3.2.2 Soudcovské dotváření práva v oblasti ochrany přirozených práv člověka

Je zřejmé, že než soud bude moci přistoupit v oblasti ochrany PPČ k dotváření uplatněných práv vyplývající člověku z újmy na jeho přirozených právech, jeho pozornost bude věnována nejdříve k předmětu této ochrany. Dospěje-li soudní orgán k závěru, že v daném případě přirozenoprávní hodnoty byly neoprávněně dotčeny nebo k jejich ohrožení se bezprostředně schyluje, jde o základní předpoklad, kdy může být přistoupeno z jeho pozice k řešení otázky přiznání uplatněného práva vyplývajícího poškozenému z již vzniklé újmy na jeho PPČ nebo beprostředního ohrožení jeho přirozenoprávní hodnoty, a s tím i k případnému dotváření takových práv. První rovina soudcovského dotváření práva v oblasti ochrany PPČ, je tedy směřována k předmětu této ochrany.

Proto v případech, kdy nastane spor o rozsah výkonu občanského subjektivního práva, jehož předmětem je ochrana přirozenoprávních hodnot, a jedna ze sporných stran požádá soudní orgán o ochranu svého v té době domněle dotčeného práva, soudní orgán je na základě zásady zákazu odepření spravedlnosti (denegatio iustitiae) a za předpokladu naplnění poměrně velkého množství podmínek povinen autoritativně na základě provedení právní kvalifikace učinit rozhodnutí, kterým jednostranně stanoví prostřednictvím přiznání či odmítnutí žalovaného nároku, zda právo bylo dotčeno či nikoliv. Tím tedy soudní orgány v daných případech specifikují, na jaký způsob výkonu takového občanského subjektivního se vztahuje rozsah právní ochrany a na jaký způsob výkonu již nikoliv. Přičemž provedení takové konkretizace však nesmí být v rozporu se podstatou aplikované právní normy. Na základě zhodnocení skutkových okolností a provedení výkladu příslušné právní normy tak určují rozsah právní ochrany PPČ, s čímž je nezbytné také označení konkrétní přirozenoprávní hodnoty, do které by neoprávněnými zásahem zasaženo.

Vzhledem k typické velké obecnosti právních norem týkajících se ochrany PPČ (např. formulace práva na ochranu osobnosti v ustanovení § 81 OBZ), se tak nezřídka stává, že soud nově identifikuje dílčí přirozenoprávní hodnotu, která byla neoprávněným zásahem dotčena a který je podřaditelná pod přirozenoprávní hodnotu, který je výslovně uvedena v porušené právní normě. Takovou soudní identifikací chráněné přirozenoprávní hodnoty, v právní normě výslovně neuvedené, tak soudní orgány dotvářejí účelově obecná pravidla právním výkladem dané právní normy.

Shledá-li soud neoprávněnost daného zásahu do PPČ, jakožto jednoho z předpokladů pro vyhovění žalobnímu návrhu, přesune své právní zkoumání k právu, které bylo žalobcem prostřednictvím žalobního petitu soudně uplatněno, právě na základě existence újmy na přirozenoprávní hodnotě nebo existence hrozby jejího vzniku, což je opět spojeno s jevem soudcovského dotváření práva. Ve vztahu k takovému uplatněnému právu soud zkoumá, zda došlo k splnění podmínek pro jeho soudní přiznání. Na základě uplatnění takového práva, poškozený soudu konkrétně formuluje v žalobním petitu podobu toho, jak má být prostřednictvím takové konkrétní podoby práva docíleno ochrany jeho přirozenoprávních hodnot. Dojde-li k tomu, že soud ve svém rozhodnutí přizná poškozenému uplatněné právo v podobě shodující s jejím pojetím v žalobním petitu, popřípadě se soud v mezích žalobního návrhu odchýlí od žalobcovy formulace (např. v rámci uplatnění práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích soud uloží starostovi obce uveřejnit omluvit v místním rozhlase v neděli mezi 14:00 - 18:00 hod.), lze takovou konkrétní podobu domáhaného se práva, který byla soudem akceptována, považovat za soudcovské dotváření práva vyplývajícího z dotčení PPČ. [121]

3.2.3 Charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany přirozených práv člověka

V českém právním prostředí se charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany PPČ nijak neodlišuje od jiných oblastí, v nichž je soudně rozhodováno. Soudně vymezený rozsah ochrany daného PPČ, ať už v daném případě došlo k aplikaci nástroje

[121] Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4669/2010.

soudcovského dotváření práva či nikoliv, je právně závazný na základě pravomocného rozsudku zásadně jen pro strany sporu. Takto vymezená právní závaznost je ostatně v souladu se zásadou *„iudex ius dicit inter partes“,* jenž je charakteristická pro kontinentální právní systém typické.

V českém právním prostředí je však pro ostatní adresáty soudně aplikované právní normy vysoce vhodné brát v potaz právní stanoviska vyplývající z obsahu soudních rozhodnutí, která mají charakter soudního dotváření práva. Proto uvedeným osobám práva, které nejsou stranami sporu, lze doporučit takové stanovisko zohlednit při prosazování daného občanského subjektivního práva, jež je upraveno právní normou, které se takové právní stanovisko týká. Opodstatněnost doporučení výkonu subjektivních občanských práv v souladu se soudními závěry majících charakter dotváření práva, lze opřít o ustanovení § 13 OBZ. Pokud by nastala situace, že rozsah výkonu daného občanského subjektivního práva by byl předmětem soudního posouzení, má osoba práva na základě uvedeného ustanovení § 13 OBZ právo důvodně očekávat, že její právní případ bude posouzen obdobně jako jiný již soudem vyřešený případ, jenž se však musí s takovým jejím ještě soudně nevyřešeným případem shodovat v podstatných znacích. Nebylo-li by takové opodstatněné očekávání, a to i přes shodu podstatných znaků porovnávaných případů, soudem naplněno, je v ustanovení § 13 OBZ oprávněné osobě práva taktéž garantováno primárně vůči soudu právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

3.3 Dělení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

Práva zařazená do v předchozí podkapitole zmíněného katalogu, lze dělit podle různých kritérií. Pro české právní prostředí je však zcela zásadní jejich dělení do dvou skupin, a to na práva zvláštní a obecná. Uvedené dělení má svůj základ v úpravě v OBZ. Nutno podotknout, že jde v českém právním prostředí o kategorizaci tradiční, jelikož tato kategorizace vyplývala již z úpravy SOZ. Na základě stále ještě poměrně nedávné účinnosti OBZ došlo oproti úpravě zakotvené v SOZ v této oblasti k určitým změnám. Následně popsaná kategorizace těchto práv vycházející z úpravy OBZ bude zároveň promítnuta do systematiky této práce.

Výlučně v souvislosti s dotčením PPČ, zahrnující jak již způsobenou újmu na přirozenoprávní hodnotě, tak i ohrožení takové hodnoty, nabízí ustanovení § 82 odst. 1 OBZ poškozenému k uplatnění dvě zvláštní obranná práva, která konkrétně spočívají v právu na upuštění od neoprávněného zasahování do PPČ a v právu na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do PPČ. Někdy se lze také setkat s tím, že prvně zmíněné právo je označováno jako zdržovací nebo také zápůrčí nárok, a dále právo zmíněné jako druhé bývá označováno jako odstraňovací nárok.

Řešené ustanovení § 82 odst. 1 OBZ předkládá taxativní výčet práv, který je tvořen výlučně uvedenými dvěma právy. Proto lze hovořit o zásadně uzavřené skupině těchto dvou obranných práv. Oproti úpravě zakotvené v SOZ jde o zásadní koncepční změnu. Ustanovení § 13 SOZ obsahovalo neuzavřený výčet zvláštních nároků, do kterého bylo řazeno například i právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění které je dnes již řazeno dle OBZ mezi obecná práva poškozeného.

Dostávám se k druhé kategorii práv vyplývajících poškozenému z újmy na jeho PPČ, kterou jsou práva obecná. Tento katalog obecných práv je podstatně obsáhlejší než výše zmíněný katalog práv zvláštních. Ochranná práva vyplývající poškozenému z újmy na jeho přirozených právech, která jsou řazena do skupiny obecných práv, se od skupiny zvláštních práv odlišují tím, že jsou v systematice OBZ zakotveny jako obecně použitelné k ochraně občanských subjektivních práv a nejsou spojována pouze se zajišťováním ochrany PPČ.

Další rozdílnost mezi těmito dvěma kategoriemi práv spočívá v tom, že obecná práva vyplývající z újmy na PPČ, lze navíc na rozdíl od těch zvláštních práv aplikovat pouze tehdy, jestliže se škůdce neoprávněného zásahu dopustil zaviněně, jak vyplývá z ustanovení § 2910 OBZ (pro nemajetkovou újmu ve spojení s ustanovením § 2894 odst. 2 OBZ). Naopak, jak již bylo naznačeno, k uplatnění práv zvláštních lze přistoupit právě i tehdy, jestliže se škůdce neoprávněného zásahu do PPČ dopustil nezaviněně. V tomto případě jde o absolutní objektivní občanskoprávní odpovědnost. Absolutní objektivní občanskoprávní odpovědnost nedává původci neoprávněného zásahu do přirozenoprávní hodnoty člověka možnost zprostit se sankčních povinností, čímž je oproti zmíněné subjektivní odpovědnosti zajištěna větší míra ochrany poškozených.[122] Uvedené však neplatí bezvýjimečně, neboť mohou nastat případy, kdy při kolizi dvou

[122] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 146, 147.

rovných osobnostních práv soudní přiznání zdržovacího nebo odstraňovací nároku i přes zmíněnou existenci absolutní objektivní odpovědnosti škůdce bude odepřeno. Takové odepření soudní ochrany jednomu z kolidujících osobnostních práv bude vyvozeno po aplikaci principu proporcionality.

3.4 Promlčení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.4.1 Úvod

Institutu promlčení tvoří nedílnou a důležitou součást soukromého práva. Tento právní institut je projevem několika tradičních obecných právních zásad. Je projevem zejména zásady *„vigilantibus iura scripta sunt“*, která uvádí, že práva přejí bdělým, nechť ať každý střeží svá práva. A dále je také projevem zásady právní jistoty.

Tato institut spočívá v následku marného uplynutí určitého časového úseku k uplatnění práva. Nastane-li tento následek, pro nositele práva tato skutečnost znamená, že se jeho právní postavení nezanedbatelně oslabuje, a tak se stává úspěšné uplatnění daného práva u soudního orgánu podmíněné. Podmíněnost spočívá v tom, že dojde-li v daném případě k uplynutí dané promlčecí lhůty před okamžikem uplatnění práva u soudního orgánu, uplatněnému právu oprávněného poskytnou soudní orgány ochranu pouze tehdy, pokud nebude ze strany osoby vůči které je právo uplatněno, vznesena námitka promlčení jako procesněprávní skutečnost, nevykazující rozpor s dobrými mravy.[123]

Úvodem je třeba připomenout, že veškerá práva, jejichž předmětem je ochrana přirozenoprávních hodnot člověka, se nepromlčují. Tudíž s plynutím času po celou dobu jejich existence nejsou spojeny žádné právní účinky. Tuto jejich mimořádně důležitou vlastnost stanovuje ustanovení čl. 1 LZPS a § 612 OBZ. Ustanovení § 612 OBZ tuto vlastnost garantuje obecně osobním právům nemajetkové povahy, čímž došlo mimo jiné

[123] ŠUDOMA, Ondřej. *Námitka promlčení jako zneužití práva*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-14-12]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/namitka-promlceni-jako-zneuziti-prava-99330.html.

k potvrzení závěrů judikatury předcházejícím účinnosti OBZ. Na rozdíl od jiných práv, stát garantuje poskytnutí ochrany PPČ po celou dobu jejich existence. [124] [125]

3.4.2 Nepromlčitelnost všech dílčích práv zahrnutelných pod instutut náhrady újmy na PPČ

Oproti právům, jejichž předmětem je ochrana přirozenoprávní hodnoty člověka, byla v problematice promlčení však v minulosti komplikovanější situace u práv vyplývajících člověku z existence nemajetkové újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách. V tomto katalogu práv bylo možné nalézt jak práva, která jsou nepromlčitelná, tak i jedno právo, které bylo zejména právě v minulosti v otázce promlčení předmětem odborných diskuzí. Tato problematičnost se vztahovala ústředně na právo na odčinění nemajetkové újmy v penězích, jehož primárním účelem je odčinění takové újmy v osobní sféře člověka. Jak ji bylo úvodu této podkapitoly naznačeno, u ostatních práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozených právech nebo z hrozby jejího vzniku, která nespadají pod institut náhrady újmy na PPČ (tj. zdržovací, odstraňovací nárok), jak judikatura, tak právní teorie, stabilně zastává názor, že tato práva jako ryze osobní zásadně nepodléhají promlčení.

Z celistvého pohledu na období před účinností OBZ bylo možné v českém prostředí se setkat s tím, že judikatura NS ČR neposkytovala jednoznačné a dlouhodobě ustálené právní stanovisko, zda se právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích se promlčuje či nikoliv. V rámci zmíněného období judikatura uvedeného soudu, jakožto soudu speciálně povolaného ke sjednocování rozhodovací činnosti nižších soudů, v této otázce procházela určitým vývojem, kdy se od jednoho výkladového závěru dostala ke zcela opačnému závěru. Nezanedbatelný podíl na uvedeném měla rozhodná ustanovení SOZ, která vykazovala nepředvídatelnost, nesrozumitelnost a vnitřní rozpornost. Tento komplexně negativní jev narušoval princip důvěry občana v právo, který je klíčovou součástí komplexu, jenž utváří obsahově široký princip materiálního právního státu, zakotveného v ustanovení čl. 1 odst. 1

[124] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 146 (3. 2. 2012).
[125] ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 405.

Ústavy ČR. V rámci komplexního pohledu na uvedeného období tak subjekty občanskoprávních vztahů byly vystaveni nepřehlédnutelné míře právní nejistoty, jelikož ze strany státu nebyla stanovena jednoznačná pravidla, podle kterých se dané subjekty měly řídit a chovat v souvislosti s uplatňováním práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích, jakožto mimořádně důležitého prostředku určeného k odčinění jejich nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách.[126]

V návaznosti na uvedené je zřejmé, že bylo pro objasnění této záležitosti nutné ze strany soudních orgánů zkonstatovat, zda promlčení či nepromlčení daného právního nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích se bude posuzovat podle obsahu tohoto nároku nebo předmětu ochrany daného nároku.

Zhruba v období od roku 2003 do 12. 11. 2008 bylo možné setkat s tím, že NS ČR zastával, a to mnohokrát ve svých rozhodnutích zopakovaný právní názor, že právo poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích nepodléhá promlčení, ostatně jako všechna další jednotlivá dílčí osobnostní práva, která vznikla osobnostně poškozenému člověku neoprávněným zásahem do jeho osobnostní sféry.[127]

NS ČR například ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1522/2007 ze dne 28. 6. 2007 dovození výše uvedeného závěru zdůvodnil tím, že vyjádřením nemajetkové újmy v penězích neztrácí právo na přiměřené zadostiučinění svou osobnostní povahu. Svou argumentaci podpořil i odkazem na příslušnou úpravu v SOZ, z níž dovozoval nepřehlédnutelný zákonodárcův úmysl v rámci dané právní úpravy odlišit právo na poskytnutí přiměřeného v penězích od ostatních majetkových práv. Tento zákonodárcův úmysl NS ČR spatřoval konkrétně ve výslovném zařazení práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění do neuzavřeného výčtu dílčích nároků nabízejících se k uplatnění osobnostně poškozenému člověku, který se nacházel v ustanovení § 13 SOZ. Dále nelze nezmínit k uvedenému závěru přesvědčení NS ČR , že pokud by řešené právo bylo vyňato z obecné nepromlčitelnosti dílčích nároků vyplývajících z újmy na přirozenoprávních hodnotách, došlo by k citelné limitaci uplatňování práva na ochranu osobnosti.

S výši popsaným právním názorem NS ČR byl opakovaně v nesouladu Vrchní soud v Olomouci (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 196/2005 ze dne 25. 1. 2006), k němuž se

[126] Nález ÚS ČR ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II ÚS 635/09.
[127] Rozsudek NS ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

později i přidal Vrchní soud v Praze (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 315/2007 ze dne 26. 2. 2008). Přístup uvedených dvou vrchních soudů vykazoval shodu i s převažujícími závěry právní teorie. Někteří zastánci promlčitelnosti tohoto práva z řad právních teoretiků včele s prof. Jiřím Švestkou, se například domnívají a jako argument pro promlčitelnost uvádějí, že je u tohoto práva dána jeho podstatná podobnost s reparační funkcí u majetkových nároků, jelikož jeho uplatněním je usilováno napravit v co nejvyšší možné míře dříve uskutečněné nežádoucí jednání, kterým byla způsobena nemajetková újma.[128] [129]

Na zmíněnou a negativně vnímanou nejednotnost judikatury reagoval NS ČR svým rozsudkem sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 ze dne 12. 11. 2008. V rámci tohoto významného rozsudku změnil obsah svých doposavad zastávaných právních názorů. V této oblasti se přiklonil k tomu, že právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích promlčení podléhá, jelikož pro stanovení promlčitelnosti či nepromlčitelnosti je určující obsah nároku a nikoliv předmět, který je nárokem chráněn. Právo na peněžitou satisfakci v sobě obsahuje požadavek na zaplacení peněžité částky, tudíž se jedná o osobní právo majetkové povahy. NS ČR v rámci odůvodnění této změny jeho rozhodovací praxe akcentoval soulad promlčitelnosti tohoto práva s obecnou zásadou právní, kterou je zásada právní jistoty obsažená v samotném základním účelu institutu promlčení. Dle jeho názoru, je nově neakceptovatelné, aby s plynutím času u práva na peněžitou satisfakci nebyly spojeny žádné právní účinky.

Nastíněný judikaturní vývojový proces v problematice promlčení či nepromlčení práva na poskytnutí peněžité satisfakce neunikl pozornosti ÚS ČR. Ke zmíněnému rozsudku NS ČR, v němž byla dovezena promlčitelnost řešeného práva se ÚS ČR k vyjádřil v rámci usnesení sp. zn. IV ÚS 1407/09 ze dne 7.10.2009. Změna právní názoru NS ČR byla v tomto případě ÚS ČR zhodnocena pozitivně. ÚS ČR uvedl, že tato judikatorní změna NS ČR je věcně správná a má vzhledem k situaci a také úloze NS ČR v české soudní soustavě potenciál přispívat k naplňování principu legitimního očekávání.

Zmíněný poslední závěr NS ČR v této oblasti byl i obsahově inkorporován do vzpomínaného ustanovení § 612 OBZ, čímž mu byl oproti předchozí právní úpravě

[128] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 198, 199.
[129] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 198, 201.

poskytnut i zcela jednoznačný zákonný podklad. V souvislosti s obsahovým pojetím ustanovení § 612 OBZ nutno zdůraznit, že oproti úpravě zakotvené k této problematice v SOZ, došlo k rozšíření promlčitelnosti na všechny formy práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (tzn. např. i na satisfakci ve formě omluvy). Je tak zřejmé, že v tomto případě při tvorbě nové soukromoprávní úpravy nebyl vyslyšen právní názor jejího hlavního autora. Prof. Eliáš je v této oblasti přesvědčen, že „*Ochrana lidské osobnosti nemůže být horší nežli ochrana vlastnictví. Jinak bychom popřeli samotný antropologický základ soukromého práva*.“ [130]

Vzhledem k uvedeném lze závěrem k této problematice uvést, že aktuální právní stav v českém právním prostředí je takový, že široké právo na náhradu újmy na přirozenoprávních hodnot člověka se bez výjimky promlčuje.

[130] FRANĚK, Jan: *Změna judikatury v otázce promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích z pohledu právní jistoty.* eLAW.cz [online]. [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: http://www.elaw.cz/clanek/zmena-judikatury-v-otazce-promlceni-prava-na-nahradu-nemajetkove-ujmy-v-penezich-z-pohledu-pravni-jistoty.

4. Zvláštní civilní práva poškozeného vyplývající z újmy na jeho přirozených právech

4.1 Právo na upuštění od neoprávněného zasahování do přirozených práv člověka

V návaznosti na výše specifikovanou kategorizaci práv vyplývajících poškozenému z jeho újmy na PPČ, se v rámci této podkapitoly dostávám k již zmíněnému zdržovací nároku. Toto obranné právo je zakotveno na prvním místě v taxativního výčtu obsaženého v ustanovení § 82 odst. 1 OBZ.

Uvedené právo může být užito k dosažení následujících dvou cílů. Jednak zajistit, aby bylo upuštěno od neoprávněného trvajícího zasahování do přirozenoprávní hodnoty člověka. Jde tedy o typickou situaci, kdy škůdce s neoprávněným zasahováním do PPČ započal, s takovým zasahováním pokračuje a na základě opodstatněného uplatnění zdržovací nároku je povinen takové neoprávněné zasahování bezprostředně ukončit.

Druhým cílem je zajištění, aby v případech kdy nebylo do přirozenoprávní hodnoty ještě bezprostředně zasaženo a takové závadné jednání má trvající ohrožující povahu, tak aby v takovém ohrožujícím jednání nebylo původcem pokračováno. Při dosahování uvedeného cíle vykazuje tento druh práva zjevený preventivní charakter.[131]

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že osobnostně dotčený člověk je oprávněn k uplatnění tohoto práva proti oběma druhům jednání, a to tedy jak proti původcovu porušujícímu tak ohrožujícímu jednání. Zároveň je zřejmé, že nelze přistoupit k uplatnění tohoto právního nároku, proti takovému právně závadnému jednání, které bylo vykonáno buď jednorázově nebo jako pokračující jednání bylo již jednoznačně dokonáno.

Po původci újmy na PPČ nebo hrozby jejího vzniku je tedy uplatněním tohoto práva vyžadováno zásadně pasivní chování (omittere), proto se z povahy tohoto nároku nelze po něm domáhat, aby něco aktivně konal (facare). Při uplatnění tohoto požadavku na přistoupení k pasivnímu chování ze strany původce újmy na PPČ nebo hrozby jejího

[131] Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

vzniku je nutno dbát tohoto, aby pojetí takového požadavku bylo v souladu se zásadou přiměřenosti, která je stěžejní zásadou právního myšlení.[132]

4.2 Právo na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do přirozených práv člověka

Vedle nároku zdržovacího obsahuje ustanovení § 82 odst. 1 OBZ ještě nárok odstraňovací, čímž je taxativní výčet zvláštních oprávnění zcela vyčerpán. Takový odstraňovací nárok spočívá v odstranění následku neoprávněného zásahu do PPČ, a to za účelem obnovení původního stavu, jenž před tímto neoprávněným zásahem existoval. Takové uvedení do původního stavu označujeme termínem restituce, kdy jde obecně o jednu z forem nápravy důsledků chování, které bylo v rozporu se zákonem (contra legem) nebo zákon obcházelo (in fraudem legis).[133]

Odstraňovací nárok se v mnoha zásadních aspektech odlišuje od výše řešeného nároku zdržovacího. Tato skutečnost vyplývá z jeho samotného charakteru. Na těchto odlišnostech je možné demonstrovat některé jeho základní definiční znaky.
Rozdíl od zdržovacího nároku lze spatřovat zejména v tom, že uplatnění odstraňovacího nároku je přípustné i v případě, kdy samotný neoprávněný zásah do PPČ již byl ukončen, ale jeho následky ještě nebyly odstraněny. Musí tedy v době uplatnění tohoto druhu zvláštního práva trvat následky daného neoprávněného zásahu do PPČ.

Další podstatnou odlišností od zdržovacího nároku je, že na základě jeho uplatnění má původce neoprávněného zásahu něco aktivně konat (facere). Poškozený tedy musí při uplatnění tohoto zvláštního práva velmi přesně vymezit, jaké následky neoprávněného zásahu do konkrétní přirozenoprávní hodnoty člověka mají být tímto druhem splnění sankční povinnosti odstraněny a zároveň uvést způsob, kterým má být tohoto účelu dosaženo. Proto základním předpokladem pro vymezení způsobu odstranění následku je, že takový následek musí být na základě svých vlastností způsobilý k faktickému odstranění. Situaci, kdy nebude dána taková způsobilost k faktickému odstranění, lze ukázat na typickém příkladu, kdy zásah do PPČ v podobě uvedení nepravdivých a difamujících údajů o poškozeném člověku jednorázovým

[132] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 176, 177.
[133] HENDRYCH, Dušan aj. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s. 926.

výrokem původce ve sdělovacích prostředcích již byl ukončen, ale nepříznivý následek způsobující snížení jeho cti nadále přetrvává, jelikož takové údaje vešly ve známost širokého okruhu osob.

Následně z důvodu velké variability možných způsobů odstranění následků, vymezení tohoto způsobu musí být ze strany poškozeného, jenž uplatňuje tento nárok, věnována patřičná pozornost. Proto je po takovém vymezení způsobu požadováno, aby odpovídal obsahu, formě i rozsahu neoprávněného zásahu. Pro lepší představu jako příklad způsobů odstranění následků lze uvést odstranění podobizny z reklamního plakátu, na němž byla neoprávněně užita, smazání difamující informace z počítačového serveru či jiného nosiče atd.[134] [135]

Při specifikaci způsobu odstranění následku je nutno mít také na paměti, že požadovaný způsob odstraňovacího nároku musí být přiměření závažnosti zásahu a dále musí šetřit práva třetích osob. V tomto ohledu může být inspirativní obsahové pojetí ustanovení zákona § 40 odst. 2 č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „AutZ"), které i odpovídá příslušným požadavkům směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. 4. 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví. Zdůrazněné ustanovení AutZ výslovně zakotvuje onen inspirativní požadavek na přiměřenost restitučního nároku, a to takovým způsobem, že poskytuje za účelem jeho naplnění prostor pro soudcovské uvážení co do posouzení vhodnosti, úměrnosti a závažnosti přiznaného odstraňovacího nároku podle okolností souzené věci, jakož i zájmů 3. osob a kromě jiného i osob jednajících v dobré víře.[136]

[134] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s.179, 178 435.
[135] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.473 - 474.
[136] TELEC, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.431,432.

5. Základních charakteristika obecných civilních práv poškozeného, která mu vyplývají z ohrožení nebo zasažení jeho přirozenoprávních hodnot

5.1 Úvod

Po rozboru práv, jež jsou určena výlučně k ochraně přirozenoprávních hodnot, se dostávám ke katalogu práv, který uvedenou generální vlastnost nemají. V tomto poměrně obsáhlém katalogu obecných civilních práv, jež vyplývají poškozenému z újmy na jeho PPČ, lze nalézt jak práva, která vzhledem ke své povaze slouží k ochraně přirozenoprávních hodnot člověka, tak i práva, která vedle ochrany PPČ lze uplatnit i k ochraně jiných právem chráněných hodnot. Katalog obecných civilních práv k ochraně PPČ je podstatně obsáhlejší než zvláštních civilních práv k ochraně PPČ.

V oblasti řešení problematiky jednotlivých obecných práv vyplývajících člověku z újmy na jeho PPČ se nelze nesetkat v hojných případech s užitím právního pojmu náhrada újmy právě na zmíněných právech. Pod tento značně obecný právní institut lze podřadit několik dílčích práv. Práva, které jsou obsahovou součást institutu náhrady újmy na PPČ, tvoří v souhrnu velkou skupinu práv katalogu obecných civilních práv k ochraně PPČ.

Pod právní pojem náhrady újmy na PPČ lze zařadit jak právo na odčinění nemajetkové újmy (tzn. právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění), tak i právo na náhradu majetkové újmy, která v souvislosti s neoprávněným zásahem do přirozenoprávní hodnoty poškozenému vznikla. Základním účelem těchto práv poškozeného je dosažení pokojného vyrovnání stran v návaznosti na vzniklou újmu na uvedených hodnotách, čímž dojde k odstranění vzniklé nerovnosti mezi nimi. Je tak zřejmé, že uvedená práva jsou jednoznačným nástrojem korektivní spravedlnosti koncipované dle Scotta Hershovitze, jelikož jejich uvedený účel vykazuje soulad s jejím základním cílem.[137]

Pod právní pojem náhrady újmy na PPČ, tak z níže předloženého seznamu obecných civilních práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách, nelze řadit pouze právo na vydání bezdůvodného obohacení.

[137] SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html

5.2 Podmínky smluvního omezení náhrady újmy na přirozených právech člověka vytvářející pro uvedený předmět ochrany speciální režim

Při zabývání se institutem náhrady újmy na PPČ, jenž má v problematice obecných civilních práv uplatnitelných k ochraně PPČ klíčovou roli, považuji také za žádoucí se zmínit o možnostech jejího omezení, na základě vůle k tomu oprávněných aktérů.

V oblasti problematiky absolutní či částečné smluvní limitace budoucí náhrady jakékoliv újmy a také v oblasti problematiky jednostranného vzdání se budoucích práv, byla dvě výše uvedená práva tvořící obsah řešeného institut náhrady újmy na PPČ, zařazena do výsadního režimu.

Tento režim, jenž odpovídá evropskému standardu, jim garantuje ustanovení § 2898 OBZ. Toto zákonné ustanovení má komplexně kogentní charakter. Na základě uvedené právní úpravy tak, oproti právu na náhradu újmy na jiném než na PPČ, se zásadně nelze jednostranným prohlášením vzdát, a to ani z části, práva na náhradu újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, které mu může v teprve v budoucnu vzniknout. Z uvedeného je to zřejmé, nicméně pro jistotu akcentuji, že zmíněný zákaz limitace z vůle příslušných osob práva se také týká náhrady majetkové újmy, jež vznikla v příčinné souvislosti ze zásahem do PPČ.

Zároveň se tento výsadní režim týká i vícestranných ujednání, kterými by docházelo k omezení nebo vyloučení budoucí povinnosti škůdce k náhradě újmy na PPČ. Pokud by právní jednání s uvedeným zakázaným obsahem byla učiněna, byla by u nich dána absolutní neplatnost dle ustanovení § 588 OBZ, a to pro rozpor se zmiňovaným ustanovením § 2898 OBZ.

Závěrem této podkapitoly chci zmínit, že v ustanovení § 2898 OBZ zakotvený zákaz výše vymezeného obsahu byl obsažen i v ustanovení § 574 odst. 2 SOZ. [138]

[138] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 882 - 885.

6. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při neoprávněném zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka

6.1. Základní charakteristika práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění

6.1.1 Úvod

Dostávám se dle mého názoru v oblasti právně aplikační praxe, z mnoha důvodů, k nekomplikovanějšímu právu, které vyplývá poškozenému z újmy na jeho přirozených právech. V oblasti právně aplikační praxe lze onu komplikovanost naplňování uvedeného práva spatřovat zejména ve volbě vhodné konkrétní podoby zadostiučinění a stanovování patřičné míry přiměřenosti.

Detailnější pojetí práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění explicitně obsahující i jeho peněžitou formu, se do českého právní řádu pro vyloučení pochybností ukotvilo zákonem č. 87/1990 Sb., který nabyl účinnosti dnem 29. 3. 1990. Tímto zákonem došlo k novelizaci SOZ. Tímto zásadním legislativním počinem došlo skrze preciznější zákonnou garanci tohoto důležitého a dle mého názoru v právní řádu nepostradatelného právního nároku k výraznému posílení právní ochrany přirozenoprávních hodnot člověka, k čemuž z preventivního hlediska vede právě ona hrozba vymožení peněžité satisfakce. Význam tohoto legislativního počinu taktéž spočívá právě v tom, že významně přispěl k distancování se od obzvláště zdrženlivému přístupu k ochraně osobnosti člověka, jenž byl promítán do příslušné právní úpravy po dobu trvání socialistického zřízení mocensky se prosazující mezi lety 1948 až 1989. V uvedeném období socialistického zřízení bylo například na peněžitou formu satisfakce nahlíženo dokonce jako nemorální nárok, jehož přiznáním by v daných případech docházelo k neoprávněnému obohacení poškozeného, přičemž nutno pro komplexnost podotknout, že takový tehdejší přístup neměl právní základ v příslušné úpravě SOZ, neboť poskytnutí peněžité satisfakce SOZ nevylučoval. Proto bylo v období od roku 1948 do roku 1989 poskytováno peněžité zadostiučinění pouze za účelem odčinění újmy na zdraví, a to konkrétně za vytrpěné bolesti a ztížené společenské uplatnění.[139]

[139] RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html.

Hlavním účelem tohoto práva je co v nejširším možném rozsahu naplňovat satisfakční funkci. Tento jeho elementární účel spočívá ve zmírnění, vyvážení a odčinění způsobené výhradně nemajetkové újmy na osobnosti poškozeného, což je dosahováno poskytnutím přiměřeného zadostiučinění neboli satisfakce mající podobu určitého plnění, které se přiznává postižené osobě. Takové odčiňující plnění je nezávislé na náhradě škody, jakožto majetkové újmy. Vedle uvedeného primárního účelu tohoto práva, je dle mého názoru vysoce žádoucí, aby důležitou součástí účelu tohoto práva bylo také naplnění i funkce preventivně - sankční. Důvodům, proč by tomu mělo tak být, se budu věnovat v příslušných následujících pasážích.

6.1.2 Přiměřené zadostiučinění jako jedna z obsahových součástí náhrady při újmě na přirozených právech člověka a jeho zakotvení v novém soukromoprávním kodexu

Chci zdůraznit, že na základě nové občanskoprávní úpravy jde v případě řešeného práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění o obecný občanskoprávní nárok, jenž je uplatnitelný zásadně pouze v souvislosti s nemateriální újmou. Naopak příslušná úprava v SOZ tento nárok řadila mezi zvláštní civilní práva osobnostně poškozeného.

Budu-li chtít dosáhnout co největší míry formulační přesnosti, která striktně odpovídá reálného povaze přiměřeného zadostiučinění, nutno akcentovat, že není vhodné výlučně v souvislosti tímto druhem plnění za způsobenou nemajetkovou újmu užívat pojmu náhrada. Tento závěr vyvěrá z toho, že nemajetková újma se nenahrazuje, nýbrž výlučně odčiňuje. Odčinění nemajetkové újmy vhodněji vyjadřuje tu skutečnost, že poskytované zadostiučinění nepředstavuje dokonalou náhradu porušeného statku, jenž nemá majetkovou povahu. Zadostiučinění, a to v jakékoliv své podobě, na rozdíl od náhrady majetkové újmy, není schopné, ačkoliv v ustanovení § 2958 a 2959 OBZ je vyžadováno vyhovění principu plného odčinění nemajetkové újmy, v plné míře dostat poškozeného opět do osobního stavu, který by u něj existoval, kdyby k danému neoprávněnému do přirozenoprávních hodnot zásahu nedošlo.[140]

[140] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

Vznik práva a jemu odpovídající povinnosti týkající se odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka zakotvuje ustanovení § 2956 OBZ, jenž má tzv. asistenční charakter.[141] Asistenční charakter tohoto ustanovení spočívá v něm obsažené podmíněnosti vzniku uvedené nahrazovací povinnost, která vnikne pouze tehdy, dojde-li k neoprávněnému zásahu do přirozenoprávních hodnot upravených v právních části OBZ a naplnění dalších konstrukčních předpokladů toto specifické občanskoprávní odpovědnosti.

Toto proklamativní ustanovení § 2956 OBZ má pro odčiňování nemajetkové újmy na PPČ v rámci občanskoprávní úpravy zcela klíčový význam. Na toto zákonné ustanovení a s ním související ustanovení, jež se nacházejí v OBZ, je nutné nahlížet jako na speciální úpravu, stanovující určitá specifika pro nahrazování újmy na PPČ. Tato speciální úprava se do jisté míry vyčleňuje ze základní obecné úpravy náhrady nemajetkové újmy v OBZ, přičemž s touto obecnou úpravou náhrady nemajetkové újmy v OBZ má určité vazby. Jedna z těchto vazeb se například projevuje tím, že tato speciální úpravy týkající se náhrady újmy na PPČ splňuje požadavek takové obecné úpravy zakotvený v ustanovení § 2894 odst. 2 OBZ, a to konkrétně na existenci zvláštní zákonné úpravy. Jak vyplývá a contrario z ustanovení § 2894 odst. 2 OBZ, nebylo-li by takové zvláštní zákonné úpravy obsažené v ustanovení § 2956 OBZ, povinnost k odčinění imateriální újmy na přirozenoprávních hodnotách by v rámci OBZ nevznikla a osobnostně poškozenému by byla dána pouze možnost se domáhat náhrady majetkové újmy, která mu v souvislosti s neoprávněným zásahem do jeho PPČ vznikla. Proto na základě popsané právní konstrukce: *„Při jakémkoliv zásahu do přirozených práv člověka, za nějž původce odpovídá, vzniká povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění.“* [142]

V rámci onoho ustanovení § 2956 OBZ považoval zákonodárce za vhodné, vedle obecně formované povinnosti k odčinění nemajetkovou újmy na PPČ, věnovat speciální pozornost duševní útrapám, které osobnostně poškozenému vznikly při neoprávněním zásahu. Duševní útrapy lze obecně definovat jako: *„Stav, kdy vnímání účinků zásahu přesáhne běžnou úroveň diskomfortu a projeví se v silnější intenzitě*

[141] ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku.* Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku.
[142] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

pociťovaných nesnází již jako bolestně prožívaná záležitost.“[143] Duševní útrapy, jakožto psychické bolesti člověka, jsou nezpochybnitelně jednou z podob nemajetkové újmy. Jak bude následně v této práci popsáno, OBZ dokonce rozlišuje v závislosti na míře intenzity různá pojetí duševních útrap. Mezi konkrétní projevy duševních útrap lze řadit např. prožívání trýzně, strachu a utrpení, negativně vnímaný stres, smutek, úlek, znepokojení, pocit ponížení. Povinnost k jejich odčinění je možné řadit již pod obecnou povinnost k odčinění nemajetkové újmy. Je zřejmé, že se vnitřním mučivým pocitům, jakožto duševním útrapám, dostalo v ustanovení § 2957 OBZ oproti ostatním podobám nemajetkové újmy takovým explicitním zákonným vyjádřením výsadního postavení. Přistoupením k uvedenému, dle mého názoru zákonodárce chtěl upozornit na vysokou míru důležitosti odčinění toto podoby nemajetkové újmy. Tento osobní závěr dovozuji z antropocentrického pojetí OBZ a velmi obtížně zjistitelných objektivních kritérií při určování a zhodnocení rozsahu duševních útrap. Proto zjištění zda jednání bylo skutečně té povahy, aby vedlo k tvrzeným duševním útrapám, si vyžaduje zvláště pečlivé zkoumání.[144]

6.1.3 Základní formy zadostiučinění (satisfakce) a vzájemný vztah mezi nimi

Nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění má dvě základná formy. Konkrétně jde o formu nepeněžité povahy, která bývá též poměrně často označována jako morální satisfakce nebo satisfakce naturální. Druhá forma tohoto nároku má naopak striktně peněžitou povahu, přičemž tato forma satisfakce bývá také často označována jako satisfakce relutární. Prostřednictvím těchto dvou forem přiměřeného zadostiučinění je v závislosti na závažnosti způsobené nemajetkové újmy, nutno dosáhnout skutečného a dostatečně účinného odčinění dané nemajetkové újmy. Tento požadavek lze dovodit z ustanovení § 2951 odst. 2, věta drahá OBZ. V tomto případě tak jde o promítnutí principu plného odčinění nemajetkové újmy do dikce zákona.[145]

[143] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. . *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1102

[144] TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy

[145] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 576 (3. 2. 2012).

Z uvedeného vyplývá, že klíčovým třídícím kritériem pro široký katalog satisfakčních plnění je jejich peněžitá či nepeněžitá povaha. OBZ respektuje toto třídící kritérium. Proto výše uvedené formy zadostiučinění nalezneme jednoznačně vymezené v ustanovení § 2951 odst. 2 OBZ. Toto ustanovení explicitně rozlišuje peněžní formu satisfakce a dále jako druhou formu satisfakce blíže nedefinovaný jiný způsob odčinění nemajetkové újmy, pod nějž lze subsumovat omluvu, konstatování, že došlo k neoprávněnému zásahu do osobnostní sféry člověka a dále širokou řadu dalších způsobů satisfakčních plnění nepeněžité povahy.

Zároveň z dikce tohoto ustanovení § 2951 odst. 2 OBZ vyplývá i vztah mezi těmi dvěma formami satisfakce. Dle zmíněného zákonného textu bude primárně zkoumáno, zda je dostačující některé z naturálních satisfakčních plnění. Dostatečnost nepeněžité satisfakce musí být bezpečně zjištěna.

Problematikou bezpečného zjištění dostatečnosti nepeněžité satisfakce se například zabýval Vrchní soud v Praze. Ten uvedl, že soud musí mít za prokázané takové okolnosti, které dokládají v konkrétním případě jednoznačnou dostatečnost nepeněžité satisfakce. Mezi takové okolnosti zmíněnou soud řadí zejména ty z nich, které dokládající hledisko intenzity, dále trvání a rozsah nepříznivých následků vzniklých žalobci, přičemž je nutno i zohlednit postavení žalobce v rodině a ve společnosti.[146]

Bude-li zjištěno dle uvedeného, že taková nepeněžitá forma satisfakce je nedostačující, je pro přistoupení k poskytnutí peněžité satisfakce vysoce žádoucí, aby došlo ke splnění ještě jednoho kritéria, které spočívá v tom, že daným neoprávněným zásahem byla *ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo jeho vážnost ve společnosti*.[147] Toto kritérium, které ostatně bylo ukotveno v ustanovení § 13 odst. 2 SOZ, v jednom ze svých nálezů pro důležitost jeho obsahu také vyzdvihl ÚS ČR..[148]

Proto lze konstatovat, že peněžní satisfakce, jakožto občanskoprávní sankce postihující závažnější právně závadná jednání, je subsidiární ve vztahu k jinému způsobu odčinění nemajetkové újmy, jakožto primárnímu způsobu satisfakce. Pro komplexnost lze dodat, že subsidiární povaha peněžní satisfakce má v českém právním prostředí dlouhodobější tradici, neboť byla již před účinností OBZ zakotvena v ustanovení § 13 SOZ.

[146] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 5 Co 18/93.
[147] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[148] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

K tomuto právně aplikačnímu postupu týkajícího vztahu daných dvou forem, se ve svém nálezu vyjádřil ÚS ČR. V souvislosti s existencí uvedeného subsidiárního vztahu ÚS ČR v tomto svém nálezu dovodil s odkazem na plynutí času důležitý závěr pro rozhodovací činnost soudů, když uvedl, že *„Pokud primární způsob zadostiučinění je v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá své funkce, je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finančního.“* [149] V tomto případě konkrétně bylo ÚS ČR spatřováno jako nedostatečné poskytnutí nepeněžité satisfakce jako primárního způsobu zadostiučinění, jelikož příslušným krajským soudem přiznané nepeněžité zadostiučinění v podobě zaslaní pouze osobního omluvného dopisu od žalovaných, nebylo schopné náležitě vyvrátit nepříznivé účinky uveřejněného článku v regionálním deníku, jenž obsahoval nepravdivá tvrzení o žalobkyni. Jako další aspekty vedoucí k poskytnutí peněžité satisfakce, nutno zmínit okolnosti spočívající v tom, že v době vynesení kritizovaného rozhodnutí prvoinstančního soudu, již příslušný regionální deník neexistoval a dále také, že zmíněné prvoinstanční rozhodnutí bylo vyneseno až po devíti letech od provedení neoprávněného zásahu.

Vzhledem k zániku regionálního deníku nebylo možné v době vynesení soudního rozhodnutí vyhovět žalobnímu návrhu žalobkyně, když požadovala uveřejnění omluvy ve vydání tohoto deníku. Tento způsob primární satisfakce, by dle mého posouzení mohl za určitých okolností dosahovat vysoké míry účinnosti. A to z toho důvodu, že by se s obsahem omluvného dopisu měli možnost seznámit obvyklí čtenáři daného regionálního deníku, u kterých je ve srovnání s jinými skupinami lidí dána mimořádně vysoká pravděpodobnost, že se seznámili s žalovanými nepravdivými tvrzeními. Samozřejmě by bylo nezbytné, aby uvedený způsob satisfakce s předpokladem vysoké míry účinnosti byl soudem v tomto případě zcela v souladu se žalobním petitem uložen v co nejkratší době od provedeného neoprávněného zásahu.

Kritizované řešení zvolené příslušným krajským soudem zakládá obzvláště zjevnou nerovnováhu, a to mezi rozsahem nepříznivých následků neoprávněného zásahu a velmi slabými nápravnými účinky soudně přiznaného satisfakčního plnění. Proto, jak uvedl ve svém nálezu ÚS ČR, vzhledem k uvedeným okolnostem tohoto

[149] Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

případu, měla být zákonem koncipovaná podpůrná satisfakce poskytnuta žalobkyni jako primární plnění.[150]

Tento závěr ke vztahu mezi dvěma základními formami satisfakce vyslovil ÚS ČR ještě k dikci ustanovení § 13 SOZ, jelikož však došlo i v OBZ k zachování subsidiární povahy peněžní formy satisfakce, lze dovozovat aktuálnost tohoto vyjádření ÚS ČR.

6.1.4 Základní atribut zadostiučinění v podobě přiměřenosti

Jak již vyplývá ze samotného pojmu poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, zcela klíčovým požadavkem při aplikaci tohoto institutu je naplnění požadavku přiměřenosti. Někdy se lze setkat s tím, že vyjádření tohoto požadavku na podobu zadostiučinění bývá nahrazováno pojmem jako spravedlnost, neboť zadostiučinění se má stát zdrojem znovuobnovení spravedlivého, popřípadě chceme-li zdrojem obnovené vyváženosti, právních poměrů. Požadavek na dosažení přiměřenosti zadostiučinění je nutno vnímat ve vztahu k napravované vzniklé nemajetkové újmě. Požadavek na přiměřenost zadostiučinění vyplývá i ze samotné dikce ustanovení § 2951 OBZ.

Princip přiměřenosti lze řadit mezi obecné právní zásady a pevnou součást evropské právní kultury, k níž se ÚS ČR v několika svých nálezech jednoznačně přihlásil. Ačkoliv jde nepsaný právní princip, právě v evropské právní kultuře dlouhodobě dochází k jeho důsledné aplikaci.[151] [152] Vlastnost zadostiučinění v podobě přiměřenosti je s poskytováním satisfakčního plnění, jakožto civilněprávní sankce, neoddělitelně spjata.

Naplnění a vymezení tohoto požadavku na satisfakční plnění, je pro jeho značnou neurčitost dle mého názoru pro právní praxi v této oblasti nejspíš nejsložitější úkol. Naplnění tohoto požadavku je však dána mimořádná důležitost. Pro dosažení spravedlivého uspořádání právních poměrů na něj nelze rezignovat. Požadavek přiměřenosti musí být splněn u obou popsaných forem zadostiučinění. Již rozhodování

[150] Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.
[151] Nález ÚS ČR ze dne 29.9.2005, sp. zn. III.ÚS 350/03.
[152] JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucna-zaroven.

o volbě aplikace jedné ze základních dvou forem satisfakčního plnění je činěno právě na základě kritéria účinné míry přiměřenosti.

Nutnost naplnění požadavku přiměřenosti při určování podoby zadostiučinění autoritativně potvrdil i ÚS ČR. Tento speciální soudní orgán k uvedenému zároveň uvedl, že pokud by nedošlo k naplnění požadavku přiměřenosti u soudně přiznaného satisfakčního plnění, a to nedostatečným zohledněním závažnosti a intenzity daného neoprávněného zásahu do PPČ, došlo by k porušení garantovaného práva na soudní ochranu, jenž je konkrétně zakotveno v ustanovení čl. 36 odst. 1 LZPS. Proto by uvedeným nežádoucím postupem byla u takového zadostiučinění dána ústavní neaprobovatelnost.[153] [154]

Při hledání odpovídající míry přiměřenosti, kterou lze v její konečné podobě označit jako postačující, sehrává nezanedbatelnou roli zohlednění nejrůznějších okolností, za nichž došlo k porušení právem chráněného zájmu, včetně těch z nich, které budou v následující podkapitole specifikovány dle příslušné zákonné úpravy jako okolnosti zvláštního zřetele hodné.

6.1.5 Princip přiměřenosti jako těžiště právně aplikačního přístupu vedoucího k obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů

Určování patřičné míry přiměřenosti zadostiučinění se neděje na základě poznatků nějaké exaktní vědy, ani na základně nějaké všeobecně respektovaného výčtu zohledňovaných okolností, jako známe např. u náhrady nemajetkové újmy podle ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále jen „ZOdpŠk“).[155] Tento jev spočívající v absenci univerzálně platných vodítek využitelných při hledání přiměřeného zadostiučinění je vykazován při odčiňování všech druhů nemajetkových újem, přesto jak již bylo uvedeno v předchozí větě a jak je tomu

[153] RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html.
[154] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[155] Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

například v případě existující Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (dále jen „Metodika NS ČR“), lze se v praxi setkat s různými partikulárními nástroji, jejichž účelem je poskytnout zobecňující kritéria, která mají ulehčit nalezení přiměřenosti zadostiučinění.

Pro určení patřičné formy nebo potažmo také výše zadostiučinění je nezbytné u každého konkrétního případu pečlivě posoudit co nejširší okruh aspektů, a to jak na straně poškozeného, tak i původce neoprávněného zásahu. Jde tak u obou osob práva daného odpovědnostního vztahu o reflektování okolností jak právních, tak i skutkových. Některé ze zjištěných skutkových okolností u osoby původce neoprávněného zásahu do PPČ mohou tak mít, po nezbytném kritickém zhodnocení soudu, polehčující či přitěžující povahu.[156] Je tak nezbytné po provedeném zkoumání docílit toho, aby zadostiučinění ve své finální podobě bylo oboustranně přiměřené, a to jak pro osobnostně poškozeného člověka, tak i původce takového daného zásahu. Zdrojem tohoto požadavku na oboustrannou přiměřenost satisfakčního plnění je ta skutečnosti, která spočívá v tom, že se jedná o plnění z deliktního závazku mezi stranami.[157]

Při zmíněném posuzování za účelem určení odpovídajícího přiměřeného zadostiučinění, je vzhledem k jeho snaze o odčinění zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka, dle názoru ÚS ČR vysoce vhodné, aby obecné soudy vzaly i v úvahu *vyzařování jednotlivých základních práv a ústavních hodnot do aplikované právní normy a rozhodli s ohledem na ně.*[158] Judikatura ÚS ČR tak přiznává účinky působení ústavně chráněným hodnotám i ve vztazích horizontálních, což jsou vztahy mezi jednotlivci navzájem, pro něj charakteristické rovné postavení. Dle uvedeného názoru ÚS ČR, je tak zřejmé, že těmto vyzařujícím ústavně chráněným hodnotám je potřeba poskytnout i skrze aplikaci norem obyčejného práva co nejširší a nejadekvátnější ochranu, což se musí projevit na výsledné podobě přiměřenosti přiznaného zadostiučinění. Soudně přiznané přiměřené zadostiučinění tak musí dostát základnímu předpokladu, kterým je dostatečná schopnost poskytnout důkladnou ochranu základním právům poškozeného na lidskou důstojnost a ochranu soukromého života. Pokud by soudně přiznané zadostiučinění uvedenou schopnost nemělo, soud by tak nesplnil

[156] Nález ÚS ČR ze dne 9.1.2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.
[157] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[158] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

povinnost, který mu vyplývá z ustanovení čl. 4 Ústavy ČR. V tomto ustanovení je soudu uložena povinnost poskytovat ochranu základním právům a svobodám. [159] [160]

Za účelem dosažení uvedeného je nutné provést důkladní zjištění skutkového stavu daného případu. Zkonstatování optimální míry přiměřenosti je zásadně na volné úvaze soudního orgánu, přičemž je však soud lehce limitován značně obecnými zákonnými požadavky. Soudem nalezená adekvátní míra přiměřenosti jako výsledek soudního uvážení, které se odvíjí od prokázaného skutkového stavu, však musí být důkladně odůvodněna. Soud tedy i v případě určování přiměřeného zadostiučinění postupuje v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, v rámci jejíž aplikace vyhodnocuje každý důkaz zvlášť a všechny ve své vzájemnosti a na závěr tohoto postupu zdůvodňuje, který z důkazů pro svou důvěryhodnost je podkladem pro jím určenou podobu zadostiučinění.[161] Tomuto racionálními odůvodnění musí být soudy věnována mimořádná pozornost, neboť případná nedostatečnost odůvodnění by vedla k zásahu do práva na spravedlivý proces, chráněného LZPS.[162] OBZ tak dává v tomto případě nezanedbatelný prostor soudcovskému uvážení, což je důkazem jeho věrnosti konceptu, jenž spočívá v respektu k úvaze soudu.[163]

Na nalezení odpovídající podoby přiměřeného zadostiučinění, mohou mít zásadní vliv i okolnosti na straně poškozeného. Při určování přiměřenosti satisfakce, je nutné zkoumat, zda k rozšíření nepříznivého následku v určité míře nepřispěla sama poškozená osoba, čímž by se v poměrech OBZ jednalo klasicky o spoluzavinění, které však i za účinnosti SOZ bylo i přes odlišné pojetí odpovědnosti za neoprávněné dotčení PPČ analogicky dovozováno. S takovým jevem se například setkal v rámci své rozhodovací činnosti NS ČR. V tomto případě došlo k tomu, že sám žalobce si svým jednáním snížil svou důstojnost a vážnost ve společnosti. O tomto člověku, jenž následně inicioval tuto soudní při, bylo obecně známo, že je uživatelem drog. Skutečnost, že o žalobci bylo obecně známo, že je uživatelem drog, na základě zrealizovaného dokazování vzal za prokázanou i příslušný soud. Proto na základě uvedené soudu prokázané skutečnosti žalovaného domněle neoprávněný zásah do

[159] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[160] Nález ÚS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I ÚS 2315/15.
[161] JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu.
[162] Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp.zn. I. ÚS 2844/14.
[163] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

důstojnosti a vážnosti žalobce, jenž spočíval dle žalobcova tvrzení v uveřejnění článku, v jehož obsahu došlo k označení žalobce jako narkomana, již nebyl způsobilý přivodit žalobci nemajetkovou újmu. Poskytnutí náhrady újmy v penězích v takovém případě nepřicházelo v úvahu.[164]

Vedle uvedeného je při hledání přiměřenosti satisfakce vysoce žádoucí zkoumat, zda vzhledem k okolnostem neměl poškozený možnost neoprávněný zásah odvrátit.[165]

Požadavku přiměřenosti se při vymezování konkrétní podoby zadostiučinění nelze vyhnout. Naplnit v co největší možné míře tento požadavek se netýká pouze soudu. Z opodstatněných důvodů se s ním musí vypořádat již žalobce v žalobě, kdy konkrétní podoba přiměřené satisfakce musí mít svůj základ v popsaném žalobním ději a musí být zakotvena v žalobním petitu, s kterým pak bude v rámci své rozhodovací činnosti konfrontován soud.

6.1.6 Povinnost k zohlednění okolností zvláštního zřetele hodných jakožto jeden z předpokladů pro aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy

V rámci obecné úpravy odčinění nemajetkové újmy na PPČ zakotvené v OBZ se lze setkat v ustanovení § 2957 OBZ s povinností, která škůdci ukládá odčinit i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Proto za účelem naplnění tohoto zákonného požadavku musí být postupováno tak, aby při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění docházelo k zohlednění takových okolností zvláštního zřetele hodných, které jsou způsobilé zhoršit negativní dopady zásahu osobnostní sféry člověka.

Vzhledem ke znění ustanovení § 2957 OBZ je nezbytné důkladně podrobit závadné jednání, jímž jeho původce zasáhl do právem chráněného zájmu na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka, zkoumání, a to zejména ve vztahu k přítomnosti či nepřítomnosti těch kritérií, která jsou ve zmíněném ustanovení příkladně vyjmenovaná.

Pokud bude zkoumané jednání vykazovat některé z takových kritérií, lze konstatovat, že se jedná o kvalifikované jednání. Takové kvalifikované jednání způsobuje násobení či zesilování účinků neoprávněného zásahu, s čímž je spojena

[164] Rozsudek NS ČR ze dne 31.8.2005, sp.zn. 30 Cdo 2797/2004.
[165] KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s.194.

zvýšená míra závažnosti imateriální újmy v osobnostní sféře poškozeného. Obecně lze tak uvést, že půjde tak o zvýšenou míru závažnosti právně nežádoucího jednání. Proto je nezbytné, za účelem znovudosažení spravedlivého uspořádání právních poměrů, tento negativní jev při vymezování podoby satisfakce za způsobenou nemajetkovou újmy, adekvátně promítnout k tíži původce takového jednání.

Na přítomnost těchto kritérií u daného neoprávněného zásahu je nutno nahlížet jako na přitěžující okolnosti, které jsou v civilním soudnictví důvodem k aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy, jenž je znám a hojně užíván v anglo-americkém právním prostřední jako tzv. aggrevated demages. Přestože uvádění tohoto institutu do rozhodovací praxe českých soudů nemá v řadách právnické veřejnosti mnoho podporovatelů, k možnosti aplikace tohoto soukromoprávního nástroje v českém právním prostředí se výslovně přihlásil ÚS ČR.[166] Tento institut výlučně usiluje o to, v co nevyšší míře zohlednit při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění veškeré okolnosti, jež specifikují danou nemajetkovou újmu.[167] Tento institut neusiluje o dosažení preventivně sankčních účinků přiměřeného zadostiučinění, nýbrž jeho účelem je výlučně naplňování funkce satisfakční. Nezbytnou oporu tento institut nachází i v ustanovení 153 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“). Uvedené ustanovení OSŘ dává soudu možnost z vlastní iniciativy přisoudit vyšší zadostiučinění, nežli požadoval žalobce, a to právě za podmínky, kdy z právního předpisu, v tomto případě ze zmíněného ustanovení § 2957 OBZ, vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Je tak zřejmé, že tento institut je schopný přispívat k naplnění funkce satisfakční, jejímž nositelem je přiměřené zadostiučinění.[168]

6.1.7 Pojetí okolností zvláštního zřetele hodných při neoprávněném zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka v novém soukromoprávním kodexu

Jak vyplývá z uvedeného, řešené ustanovení § 2957 OBZ tak ukládá povinnosti brát v potaz subjektivní prvky způsobené nemajetkové újmy, čímž v tomto ustanovení

[166] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.
[167] ŽIVĚLOVÁ, Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive demages?*Bulletin advokacie, 2016, č. 4, s. 24.
[168] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

došlo k promítnutí etického přístupu. Takový projev etického konceptu v oblasti odpovědnostního práva je potřebný, jelikož přispívá k dosažení důsledné nápravy nežádoucího jednání vykazující prvky, které odkazují na zřejmou demoralizaci původce takového jednání.[169]

Ustanovení § 2957 OBZ svým způsobem nahrazuje ustanovení § 13 odst. 3 SOZ, avšak od tohoto ustanovení SOZ se v mnohém liší. Ustanovení § 13 odst. 3 SOZ požadovalo, aby závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k právně nežádoucímu jednání došlo, byly zohledněny pouze při určení výše náhrady, tzn. při určování výše poskytovaného peněžitého plnění. Oproti tomu ustanovení § 2957 OBZ při odčiňování nemajetkové újmy na PPČ poskytuje okolnostem zvláštního zřetele hodné podstatně širší sféru působení, jelikož jsou způsobilé ovlivnit jak volbu konkrétní podoby (způsobu) přiměřeného zadostiučinění, tak i v případě volby peněžité zadostiučinění výši peněžitého plnění.

Nově zakotvená podoba povinnosti zohlednit jednotlivé okolnosti daného případu při volbě formy přiměřeného zadostiučinění je v souladu s judikaturou NS ČR. Tento soulad lze dovodit s jistou mírou extenzivního přístupu například z rozhodnutí NS ČR, v němž NS ČR výslovně uvedl, že při volbě vhodné formy morálního zadostiučinění, je nutno usilovat o to, aby konečná podoba zadostiučinění byla přiměřená, postačující a účinná. A proto dosažení těchto vlastností přiměřeného morálního zadostiučinění se dle názoru NS ČR neobjede bez zohlednění jednotlivých okolností konkrétního případu.[170]

Přiznání větší míry důležitosti těmto zvláštním okolnostem konkrétního případu, a to prostřednictvím rozšíření rozsahu jejich působení v uvedené zákonné úpravě, považuji za pozitivní. Dle mého názoru zakotvení tohoto imperativu do zákona výše předestřeným způsobem posiluje garanci osobnostně poškozených, že se jim dostane adekvátního a spravedlivého odčinění.

Navíc oproti dikci ustanovení § 13 odst. 3 SOZ byl zákonodárce v ustanovení § 2957 OBZ podstatně konkrétnější, jelikož nově přímo příkladmo stanovil ona kritéria, která avizují zvýšenou závažnost neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot

[169] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva.* Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.
[170] Rozsudek NS ČR ze dne 30.11.2006, sp.zn. 30 Cdo 2919/2006 .

člověka. Jelikož se však jedná o neuzavřený seznam okolností zvláštního zřetele hodných, soudům v rámci jejich rozhodovací činnosti nic nebrání, aby při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění zohledňovaly i okolnosti, které se v daném seznam nenacházejí.

Do toho neuzavřeného seznamu okolnostní zvláštního zřetele hodných zákonodárce v ustanovení § 2957 OBZ konkrétně zakotvil zavinění ve formě úmyslu. Jako příklady úmyslného jednání jsou uvedeny požití lsti, pohrůžky a zneužití závislosti poškozeného na škůdci. Dále je nutno dle zákonodárcovy vůle zohlednit takové okolnosti, které jsou příčinou násobení účinků zásahu, a to zejména prostřednictvím jeho uvádění ve veřejnou známost nebo prostřednictvím diskriminačního jednání vůči poškozenému se zřetelem např. na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru. Dále v uvedeném ustanovení OBZ je přikázáno vzít v potaz zdroje, které měly schopnost vyvolat u poškozeného obavu ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.

K příkladnému seznamu okolnostní zvláštního zřetele hodných zakotveného v ustanovení § 2957 OBZ lze z koncepčního úhlu podhledu uvést, že mohl být nahrazen právě stručnější úpravou. Jelikož jak uvádí ve svém článku Čuříková, bylo by zcela dostačující zakotvit do právní úpravy povinnost, že přiměřené zadostiučinění musí odpovídat okolnostem daného případu. Z již samotné podstaty právního institutu přiměřeného zadostiučinění vyplývá, že jeho způsob a případná jeho výše, se zásadně odvíjí od obzvláště důkladného zohlednění rozhodných okolnosti daného případu. Pokud by o uvedené nebylo se vší pečlivostí usilováno, nemohlo by být dosaženo adekvátního odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka.[171]

6.1.8 Přiměřená satisfakce jako výsledek snahy o optimalizaci požadavků funkce satisfakční a preventivně-sankční

Dále dle apelu ÚS ČR je nezbytné v rámci soudního uvážení o přiměřenosti, vedle důkladného posouzení skutkového stavu, také přihlédnout k účelu a funkcím ochrany PPČ.

[171] ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku.* Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku.

Je vysoce žádoucí, aby výsledná míra přiměřenosti zadostiučinění, reflektovala bezpochyby v co nevětší možné míře funkci satisfakční, jenž si klade cíl v co nevětší možné míře provést odčinění vzniklé nemajetkové újmy. Zároveň by měla reflektovat i funkci preventivně - sankční, jak například akcentuje ve svém článku Hajn. Reflektování funkce preventivně - sankční pomůže k dosažení větší míry důraznosti této civilně právní sankce. Zohledněním uvedené funkce bude tak dosaženo rozšíření účinků působení tohoto druhu civilně právní sankce. V takovém případě přiznaná satisfakce již nebude působit pouze vůči individuálně určenému původci neoprávněného zásahu do PPČ, ale zároveň bude působit i na potenciální původce tohoto typu civilních deliktů.

S uvedeným právním názorem Hajna však často vykazovala rozpornost judikatura obecných soudů. Potřebnost reflektování této funkce stále ještě relativně nově ale vyplývá z příslušné právní úpravy v OBZ, jelikož je jejím prostřednictvím nezbytné zohlednit intenzitu a míru zavinění. OBZ tak oproti SOZ mnohem více usiluje o to, aby při určování podoby přiměřeného zadostiučinění byla kromě jiného zohledněna jeho preventivně sankční funkce.

ÚS ČR v jednom ze svých nálezů, taktéž dospěl k závěru, že je nezbytné, aby přiměřené zadostiučinění bylo kromě jiného i výsledkem zohlednění preventivně - sankční funkce, a to zvláště u mimořádně závažných zásahů do PPČ. Pozitivní dopady spatřuje ÚS ČR v tom, že snahou o naplnění zmíněné funkce dojde k podpoření výchovy k úctě k právům jiných lidí.

Dále pozitivní účinky ÚS ČR nachází v tom, že jejím náležitým zohledněním lze podstatně úspěšněji *čelit sociálně patologickému nebezpečí v podobě ekonomizace výnosů a nákladů protiprávních jednání*.[172] Na základě uvedeného judikatorní závěru ÚS ČR k náležitému zohlednění preventivně sankční funkce je nezbytné přistoupit zejména u takových původců neoprávněných zásahů do PPČ, kteří například neoprávněným zasahováním do přirozenoprávních hodnot člověka docílí zvýšení prodejnosti bulvárního tisku, z čehož je jim generován obchodní prospěch. Takovými obdobnými postupy delikventů dochází k tomu, že tito činí z daného člověka pouhý objekt, jelikož provádí instrumentizaci nějaké jeho osobní význačné vlastnosti, a tak se dopouštějí zásahu do důstojnosti daného poškozeného. Vůči takovým původcům je

[172] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

nezbytné, prostřednictvím soudně přiznaných podob satisfakce, vyslat jednoznačný signál, že zásahy do PPČ se nevyplácejí.[173]

Vhodnost postupu spočívajícího v zohlednění obou uvedených funkcí také vyplývá z jejich vzájemných vztahů. Je zřejmé, že pokud by při určování přiměřeného zadostiučinění byla zohledněna odděleně pouze jedna nebo druhá z uvedených funkcí, výsledkem by pokaždé byla jiná podoba poskytovaného zadostiučinění, což je nežádoucí jev. Společnou aplikací uvedených dvou funkcí, dochází k tomu, že se jejich požadavky vzájemně doplňující a posilují. Mezi těmito dvěma funkcemi tak existuje vztah komplementarity. Navíc kromě tohoto vztahu se mezi nimi nachází i vztah konkurence. Vzhledem k existenci uvedených vzájemných vztahů, dochází aplikací těchto dvou funkcí k optimalizaci jejich požadavků, čímž lze dosáhnout nalezení účinné přiměřenosti zadostiučinění.[174]

Na základě zmíněného přístupu OBZ a právního názoru ÚS ČR se tak do české právně aplikační praxe ve větším rozsahu prosazuje i ona preventivně - sankční funkce přiměřeného zadostiučinění. Tímto jevem tak dochází k malému přiblížení se standardní právně aplikační praxi v aglo-americkém právním prostředí. Prosazování preventivně sankční funkce do české právně aplikační praxe shledávám jako pozitivní jev.

6.1.9 Svépomocně získaná satisfakce jako aspekt vedoucí k umenšení soudně přiznaného rozsahu satisfakčního plnění

K problematice přiměřenosti zadostiučinění se již mnohokrát vyjádřil také NS ČR. V jednom ze svých judikátů NS ČR uvedl, že při určování patřičné míry přiměřenosti satisfakce, je nutné důkladně porovnávat míru dotčení osobnosti člověka s odpovídajícím požadavkem na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Zároveň při určování přiměřeného zadostiučinění je nezbytné také zohlednit, do jaké míry byl nárok na satisfakci nahrazen případným svépomocným jednáním poškozeného. Jak vyplývá z tohoto judikátu, o tuto projevenou míru nahrazujícího svépomocného jednání má být takový nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění snížen či neposkytnut vůbec.[175]

[173] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.
[174] HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné také online na : http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.
[175] Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000.

Tento právní názor NS ČR je v souladu s příslušnou judikaturou ÚS ČR. ÚS ČR například v jednom ze svých nálezů uvedl, že je nutné, aby soudy při nalézání přiměřenosti zadostiučinění přihlížely i k tomu, jak stěžovatel reagoval na neoprávněný zásah do PPČ a také zkoumaly, zda a jakým způsobem si sjednal nápravu.[176]

Svémocné nahrazení satisfakčního nároku NS ČR pojímá jako takové jednání poškozené osoby, které následuje po zásahu do její osobnosti, a kterým si sama, na základě vlastní vyvinuté aktivity, poskytuje jistou formu zadostiučinění, mající nepříznivé následky pro původce neoprávněného zásahu. Obvykle má takové jednání poškozené osoby formu jinak neakceptovatelného verbálního nebo brachiálního útoku.[177] Z tohoto závěru NS ČR vyšel i Vrchní soud v Olomouci, když na základě odvolání žalované snížil výši peněžitého zadostiučinění přiznaného žalobci, protože si dotyčný žalobce poskytl svémocně peněžité zadostiučinění, které si opatřil na základě rozsáhlé úplatné medializace informací týkajících se daného neoprávněného zásahu, což mělo značně negativní následky pro žalovanou. Žalobce tak v tomto případě vyvinul vlastní aktivitu za účelem získání majetkového prospěchu, čehož docílil poskytnutím mediím případu, který se týkal jeho rodinného života.[178]

6.1.10 Příklad zjevné nepřiměřenosti nárokovaného satisfakčního plnění

V souvislosti s výše konkretizovaným požadavkem přiměřenosti satisfakčního plněné dále zmiňuji pro lepší praktickou představu případ, u kterého NS ČR došel k závěru, že nebyl u nárokovaného morální zadostiučinění splněn požadavek přiměřenosti.

V této kauze se žalobkyně domáhala, aby žalovaný doručil všem občanům příslušného města dopis obsahující specifikovaný text omluvy za svoje výroky, z nichž některé byly objektivně způsobilé snížit občanskou čest žalobkyně a které žalovaný uveřejnil před komunálními volbami prostřednictvím vlastnoručně podepsané písemnosti. Tomuto návrhu žalobkyně, jak nižšími soudy, tak i NS ČR nebylo vyhověno z důvodu jeho zjevné nepřiměřenosti a nepřiléhavosti ke skutkovým

[176] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[177] Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000.
[178] Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 1. 2010 , sp. zn. 1 Co 137/2009.

okolnostem předmětného jednání žalovaného. NS ČR ve svém rozsudku potvrdil závěr odvolacího soudu, který konstatoval, že navržená forma omluvy je nepřiměřená, protože okruh občanů města nemusí být totožný s těmi osobami, které se s předmětným dopisem žalovaného seznámily. Tuto argumentaci odvolacího soudu NS ČR ještě doplnil o argument zdůrazňující neadekvátnost formulace žalobního petitu i z toho aspektu, že ve svém důsledku by omluvný dopis musel být doručován i nezletilým dětem, a to již od nejútlejšího věku, jelikož jsou podle příslušné legislativy občany obce.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti, se dle mého názoru v tomto případě jedná o ukázkový případ nenaplnění požadavku přiměřenosti. Žalobce ne zcela důsledně zvážil faktické dopady nárokované formy omluvy, Proto si dovoluji tvrdit kromě jiného, že je zcela bezúčelné vzhledem k složité povaze této osobnostní kauzy žádat po žalovaném doručení omluvného dopisu i nezletilým dětem.[179]

6.1.11 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při způsobení nemajetkové újmy v podobě pocitu osobního neštěstí

Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění náleží tomu, komu byla bezprostředně způsobena újma na jeho přirozených právech. Tento základní koncept, jenž je konkretizován v již mnohokrát zmíněných ustanoveních § 2956 a § 2957 OBZ, doplňuje ustanovení § 2971 OBZ, jenž bývá v literatuře označováno jako malá generální klauzule.

Ustanovení § 2971 OBZ přináší do českého právního řádu dle mého názoru převratnou koncepční změnu. Tato koncepční změna oproti úpravě obsažené v SOZ podstatným způsobem rozšiřuje množinu aktivně legitimovaných lidských bytostí k uplatní práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, avšak za podmínky, že se v jejich sféře projevila buď majetková nebo nemajetková újma, kterou daný jedinec pociťuje jako vlastní osobní naštěstí. Na základě tohoto zákonného ustanovení tak může být právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění uplatněno výlučně k odčinění kvalifikované nemajetkové újmy, jež má povahu pocitu osobní neštěstí. K přiznání

[179] Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004.

tohoto odčiňujícího nároku může být však přistoupeno pouze tehdy, pokud osobní neštěstí primárně a sekundárně poškozeného, nelze odčinit podle jiného právního pravidla.[180]

Zákonná dikce ustanovení garantuje za naplnění v ní uvedených podmínek satisfakční právo každému poškozenému, tedy i právnickým osobám. Nedokážu si představit, že by právnická osoba byla schopna pociťovat příslušný následek jako osobní neštěstí. Proto se domnívám, že řešené ustanovení mělo odkázat pouze na člověka. Navíc můj uvedený poznatek podporuje ustanovení § 3 odst. 1 OBZ, z nějž jednoznačně vyplývá, že právo na ochranu osobního štěstí náleží pouze lidské bytosti.

Ustanovení § 2971 OBZ tak obsahuje obecnou garanci práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění primárně poškozeným, ale také i sekundárně poškozeným. Ustanovení § 2971 OBZ uvedené právo na satisfakci garantuje sekundárně poškozeným bez ohledu na povahu nemajetkové újmy způsobené primární obětem a také bez zohlednění skutečnosti, zda osoba primárně poškozená naplňuje znaky osoby blízké dle ustanovení § 22 odst. 1 OBZ. Proto na ustanovení 2959 OBZ, jemuž se v této práci taky v nezanedbatelném rozsahu věnuji, je nutno ve vztahu k ustanovení § 2971 OBZ nahlížet jako na speciálně definovaný případ.

Ustanovení 2971 OBZ podmiňuje poskytnutí zadostiučinění řadou podmínek. Jedna z nich specifikuje, že sekundární újma v podobě pocitu osobního neštěstí musí být buď bezprostředně nebo reflexně odvozena od protiprávního činu. Tudíž je vyloučen rozpor s dobrými mravy, k nimž je nahrazovací povinnost zakotvena v ustanovení 2909 OBZ.[181]

Dále ustanovení § 2971 OBZ stanovuje, že škůdcovo protiprávní jednání musí vykazovat nějakou zvláštní okolnost, jenž se vztahuje ke zvýšenému stupni zavinění. To ustanovení tak obsahuje příkladných výčet takových zvláštních okolností, a tak poskytuje i prostor soudní judikatuře k dotváření výčtu zvláštních okolností takové povahy. Ustanovení § 2971 OBZ mezi zvláštní okolnosti řadí např. hrubnou nedbalost, která vedla původce k porušení důležité právní povinnosti, dále pak uvádí úmysl vyvěrající z touhy ničit, ublížit a pod zvláštní okolnosti také obecně zahrnuje zvlášť zavrženíhodné pohnutky.

[180] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1753 - 1755.
[181] ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1151 - 1152.

Řešené ustanovení je příkladem zákonodárcovy snahy pokrýt co největší rozsah následků neoprávněných zásahů do přirozenoprávních hodnot člověka. Z výše popsaného je zjevné, že právo sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v ustanovení § 2971 OBZ je pojato široce. Zákonodárce jednoznačně podmiňuje přiznání satisfakční plnění na zvýšenou intenzitu škůdcova zavinění, s předpokladem, že takovou zvýšenou intenzitou zavinění bude znásobena i intenzita pocitu osobního neštěstí.

Bude tak na soudní rozhodovací praxi, aby v daných případech vymezila, které nepříjemné zážitky spadají pod tzv. běžná rizika života, a které již nikoliv.[182] Domnívám, že nebude na základě § 2971 OBZ možné přiznat satisfakční plnění hasičovi nebo policistovi, za jejich výkon pracovní činnosti u dopravní autonehody. Vzhledem k povaze jejich povolání, při jehož výkonu jsou oproti jiným lidem s uvedenou situací konfrontovány poměrně často, lze u nich opodstatněně předpokládat zvýšený práh citlivosti při jejich vnímání tragických situací. Naopak dle mého posouzení, by mělo být na základě řešeného ustanovení poskytnuto satisfakční plnění nahodilému svědkovi obzvláště závažné dopravní autonehody, při níž spatřil mrtvé osoby nebo osoby se závažnými poraněními a zároveň byl v rámci zmíněné situace ohrožen na životě.

6.2 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích

6.2.1 Úvod

Jako první ze dvou zmíněných základních forem přiměřeného zadostiučinění se budu detailněji zabývat nepeněžitou satisfakcí. Jak již bylo v této práci zmíněno, jde o primární formu satisfakce. Z obecného hlediska je nepeněžitá satisfakce přiznávána v případech méně závažných neoprávněných zásahů do PPČ. Na existenci této formy zadostiučinění odkazuje prostřednictvím zakotvení nároku s takovým předmětem plnění několik zákonů. Takový druh nároku lze nalézt zejména vedle OBZ i v AutZ, ZOdŠk,

[182] SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html.

zákoně č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (dále jen „TisZ“). Přesto pojem morální satisfakce není nikde v takto obecném pojetí zákonem definován. Její obsahové vymezení v obecném rozhraní je ponecháno na právní teorii a právně aplikační praxi.

Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jinak než v penězích jako obecný občanskoprávní nárok zakotvuje ustanovení § 2951 odst. 2 OBZ. Zákonodárce tento druh nároku nevymezuje ve znění uvedeného ustanovení jako morální zadostiučinění, nýbrž zvolil označení co nejuniverzálnější a co obsahově nejširší. Jeho zákonné vymezení nijak neodkazuje na morálnost plnění, avšak akcentuje zcela základní atribut tohoto plnění, kterým je jeho nepeněžní povaha. Z materiálního hlediska a účelu tohoto nároku je však zřejmé, že nepeněžitá plnění z něj vyplývající, jsou v souladu s obecně uznávanými principy morálky. V souvislosti s často užívaným označením této formy zadostiučinění jako morální, se dle mého posouzení domnívám, že toto označení je přiléhavé. Dle mého názoru však časté přidávání tohoto adjektiva jako součásti názvu tohoto druhu nároku nedostatečně vystihuje specifičnost povahy tohoto druhu nároku. Navíc je zřejmé, že soulad s obecně uznávanými principy morálky vykazují i ostatní nároky, které vyplývají za účelem náležité ochrany poškozenému z jeho újmy (tzn. zejména i právo na náhrady majetkové a vydání bezdůvodného obohacení)

Elementárním účelem samotné morální satisfakce je, aby poškozená osoba byla původcem neoprávněného zásahu co nejúčinněji přesvědčena, že jí způsobenou osobnostní újmu uznává a zároveň projevuje lítost nad svým negativním konáním. Proto je zřejmé, že nárok tohoto druhu má ryze osobní povahu. Uplatněním tohoto nepeněžního satisfakčního nároku je tak usilováno v co největší míře o vyvážení a zmínění neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka.

Prostřednictvím poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích dochází k poskytnutí morálního plnění. Existuje široká škála takových dílčích plnění nepeněžní povahy, z nichž některé nacházíme i ve speciálních zákonných předpisech, které mají k obecné úpravě nepeněžité satisfakce obsažené v OBZ vztah speciality, jak je tomu v případě dílčích forem nepeněžité satisfakce zakotvených v TisZ. Mezi konkrétní formy morální satisfakce nabízející se k uvedení do žalobního petitu, například řadíme omluvu, odvolání difamujícího výroku, konstatování

neoprávněnosti zásahu do PPČ, uveřejnění soudního výroku v tisku, televizi, rozhlase, popřípadě i jak např. explicitně vyplývá z TisZ, tak i uveřejnění přímé odpovědi nebo dodatečného sdělení v periodickém tisku atd.

6.2.2 Konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot jako jeden ze způsobů naturální satisfakce

Změna koncepce zvláštních práv poškozeného, které mu vyplývající z újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách, k jejímuž promítnutí došlo v ustanovení § 82 OBZ, se oproti úpravě SOZ výrazně dotkla kromě jiného i určovacího nároku v případě neoprávněného zásahu do PPČ. Na základě nové úpravy OBZ je nutné vycházet z toho, že určovací nárok již nelze řadit mezi zvláštní osobnostní nároky, a to z důvodu uzavřeného výčtu zvláštních nároků zakotvených v ustanovení v § 82 odst. 1 OBZ.

Jak v minulosti, tak se dá předpokládat dle mého vyhodnocení, že i v budoucím období bude tento nárok na určení neoprávněnosti zásahu do PPČ v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot nacházet u poškozených lidských bytostí nezanedbatelné uplatnění.

Prostřednictvím tohoto nároku se poškozený může domáhat určení (konstatování) skutečnosti, že původce neoprávněně zasáhl do práva poškozeného na ochranu jeho přirozenoprávních hodnot. Dotčeným osobám na PPČ garantuje toto právo k uplatnění ustanovení § 2956 OBZ, jelikož jej lze podřadit pod obecné právo na poskytnutí naturální satisfakce. V českém právním řádu se ale lze setkat i s explicitním zakotvením nároku na konstatování porušení PPČ, a to konkrétně v ustanovení 31a ZOdpŠk.

Právní teorie reagující na novou právní úpravu této problematiky v OBZ se domnívá, že na základě přístupu k řešenému nároku jakožto obecnému občanskoprávnímu nároku, je akceptovatelné, aby vzhledem k okolnostem konkrétního případu představoval přiměřený způsob odčinění nemajetkové újmy podle obecné úpravy deliktního práva a obecné úpravy odčiňování nemajetkové újmy.

Lze si představit situace, a to např. zvláště u kauz probíhajících ve veřejném prostoru, kdy již samotné soudní konstatování o neoprávněnosti zásahu bude pro poškozeného představovat dostatečně účinnou satisfakci. U tohoto typu kauz může na

straně žalovaného dojít k tomu, že dané soudní konstatování o neoprávněnosti jeho jednání bude svým autoritativním obsahem na osobu žalovaného negativně působit. Takové negativní působení mající povahu civilněprávní sankce se může projevit např. snížením vážnosti žalovaného, které doposavad požíval na veřejnosti.

Na základě zmíněného stále ještě relativně nového přístupu, který vyplývá z OBZ, bude pro úspěšnost žalobního návrhu nezbytné naplnění určitých klíčových podmínek, a to konkrétně aby takovým zásahem došlo k nemajetkové újmě na PPČ, které je zakotveno v první části OBZ. Další podmínka spočívá v tom, že musí k žalovanému zásahu dojít v důsledku zavinění žalovaného, přičemž nedbalostní zavinění je presumováno, jak vyplývá z ustanovení § 2911 OBZ. Další podmínka, kterou lze do tohoto výčtu zařadit, spočívá v tom, že společně s touto dílčí formou satisfakce pro účely jejího úspěšného uplatnění, nesmí být uplatněny jiné důvodné formy satisfakce, v jejichž podobě je imanentně zahrnuto konstatování, že došlo k neoprávněnému dotčení PPČ. Nebyla-li by tato podmínka naplněna, nacházel by se v žalobním petitu požadavek na konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot nadbytečně.[184]

6.2.3 Formy nepeněžité satisfakce v tiskovém zákoně

Jak jsem již zmínil, s úpravou forem nepeněžité satisfakce se nesetkáváme pouze v příslušných ustanoveních OBZ. Různé formy nepeněžité satisfakce lze nalézt v řadě zákonných právních předpisů. Úprava forem satisfakce v takových zákonných právních předpisech je ve vztahu speciality k úpravě forem satisfakce v OBZ. V rámci této podkapitoly jsem se rozhodl detailněji zabývat formami nepeněžité satisfakce v TisZ.

TisZ obecně upravuje práva a povinnosti vydavatelů a dalších FO a PO týkající se vydávání periodického tisku, jak uvádí ustanovení § 1 tohoto zákona. Ačkoliv tento zákon poskytuje z daných podmínek možnost uplatnit dva níže uvedené nároky jak fyzickým, tak i právnickým osobám, vzhledem k zaměření této práce budu tyto dva nároky zkoumat z hlediska jejich užití dotčenou lidskou bytostí.

TisZ zakotvuje dvě formy nepeněžité satisfakce, čímž dochází ze zorného úhlu lidské bytosti k rozšíření občanskoprávní ochrany jejích přirozenoprávních hodnot.

[184] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 469, 479 - 480

Konkrétně jedná o právo na odpověď a právo na uveřejnění dodatečného sdělení. TisZ tak nabízí člověku určité způsoby obrany proti určitému druhu negativních následkům vzniklých v důsledku činnosti v podobě vydávání periodické tisku, kterým dochází k realizaci ústavně garantovaného práva na vyjadřování svých názorů a šíření informací, které vyplývá z ustanovení čl. 17 odst. 2 LZPS. TisZ na podkladě ustanovení § 17 odst. 4 LZPS přiměřeným způsobem reguluje realizaci svobody projevu vydáváním periodického tisku, k čemuž museli jeho tvůrci přistupovat obzvláště opatrně, protože svoboda projevu je zvláště významná hodnota v demokratické společnosti. K nastavování přiměřených mezí svobody projevu tvůrci TisZ však museli za účelem ochrany práv a svobod druhých přistoupit, neboť zmíněná činnost spočívající ve vydávání periodického tisku je způsobilá zasahovat skrze uveřejňování informací do života jednotlivých lidských bytostí a dobré pověsti právnických osob, což jsou taktéž v demokratické společnosti hodnoty zvláště významné hodnoty.[185]

Práva na odpověď je zakotveno v ustanovení § 10 TisZ, v jehož rámci má právo FO nebo PO požadovat v písemné formě po vydavateli uveřejnění odpovědi, a to v případě že v periodickém tisku bylo uveřejněno skutkové tvrzení zasahující do některé z přirozenoprávních hodnot konkrétního člověka jako je jeho občanská čest, důstojnost nebo soukromí, popřípadě dotýkající se jména člověka, které však nelze řadit mezi přirozenoprávní hodnoty člověka nebo případě PO by muselo být takovým skutkovým tvrzením zasaženo do její dobré pověsti.

Došlo-li se strany vydavatele periodického tisku k výše specifikovanému jednání, oprávněné subjekty mají nárok, aby v příslušném periodickém tisku bylo uveřejněno jejich přímé sdělení, které bude mít za cíl původní závadné skutkové tvrzení uvést na pravou míru, případně ho podle jeho povahy doplnit nebo zpřesnit a vydavatel je povinen takovouto odpověď uveřejnit. Co se týče rozsahu samotné odpovědi, platí, že by neměla být ve zjevném nepoměru k napadenému sdělení.

Lze vycházet z toho, že tento druh satisfakčního plnění způsobilý nejen k odčinění újmy na přirozenoprávních hodnotách poskytuje člověku způsoby obrany proti nepravdivým skutkovým tvrzením, avšak z této ochrany nejsou vyloučena i sama o sobě

[185] SOKOL, Tomáš. *Tiskový zákon - deset let účinnosti*. *Právní rádce* [online]. [cit. 2015-08-20]. Dostupné z: http://pravniradce.ihned.cz/c1-41717760-tiskovy-zakon-deset-let-ucinnosti.

pravdivá tvrzení, pokud budou neúplná či jinak zkreslující.[186] K otázce míry striktnosti přístupu k pravdivosti skutkových tvrzení uveřejněných v běžném periodickém tisku se také vyjádřil v jednom ze svých nálezů ÚS ČR, v němž upozornil, že je nezbytné respektovat určitá specifika běžného periodického tisku určeného k informování co nejširší veřejnosti, kdy tato specifika spočívají ve zjednodušování skutkových tvrzení, což je zapříčiněno čtenářským zájmem a rozsahem příspěvků. Proto nelze dle závěrů ÚS ČR bez dalšího tvrdit o každém zjednodušujícím skutkovém tvrzení, že způsobilo neoprávněný zásah do přirozenoprávních hodnot člověka. Jak uvádí ÚS ČR, je nutné, aby celkové vyznění určité informace odpovídalo pravdě.[187]

Druhou formou satisfakce zakotvenou v TisZ, k jejímuž uplatnění může nejen lidská bytost přistoupit, je právo na dodatečné sdělení. Právo nárokovat vůči vydavateli uveřejnění dodatečného sdělení, je možné tehdy, jestliže bylo vydavatelem uveřejněno v periodickém tisku sdělení týkající trestního řízení nebo přestupkového řízení vedeného proti FO, popřípadě také řízení ve věcech správních deliktů vedených vůči podnikající FO. Pro úplnost s výjimkou přestupkového řízení uvedené platí i pro PO. Aby člověk byl oprávněn nárokovat uvedenou formu nepeněžité satisfakce, musí být u něj splněno, že je možné ho z uveřejněného sdělení o jednom ze tří typů nepravomocně skončených řízení identifikovat. Na základě písemné žádosti má tedy oprávněná osoba právo požadovat po vydavateli v rámci dodatečného sdělení uveřejnění informace týkající se konečného výsledku řízení.

V ustanovení § 13 odst. 1 TiskZ jsou uvedeny podmínky uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení, které stanovují, že vydavatel je povinen odpověď nebo dodatečné sdělení uveřejnit ve stejném periodickém tisku jako napadené sdělení, dále musí být explicitně uvedeno, že se jedná o odpověď nebo dodatečné sdělení, k uveřejnění dojde výlučně na náklady vydavatele, v témže jazyce jako napadené sdělení a musí být jasně identifikovatelná osoba autora.

Dále dle ustanovení § 13 odst. 2 TiskZ platí, že vydavatel je povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení v lhůtě osmi dní od doručení předmětné žádosti, přičemž ustanovení § 13 odst. 3 TiskZ obsahuje výjimku, pamatující na situace, kdy třeba periodická tiskovina vychází v delších intervalech než osm dní, a proto stanovuje,

[186] CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006,s. 29 - 48.
[187] Nález ÚS ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I ÚS 156/99.

že v takových případech musí vydavatel uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení v nejbližším následujícím vydání.

Nelze v souvislosti s realizací plnění, které vyplývá poškozenému subjektu z některého z vydavatelem uznaného nároku, opomenout institut dohody, který je zakotven v ustanovení § 13 odst. 4 TiskZ. K dohodě lze přistoupit jen tehdy, jestliže již není možné z objektivních důvodů uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení ve stejném periodickém tisku jako napadené sdělení. V rámci takové dohody si vydavatel s žadatelem ujednají, v kterém jiném periodickém tisku bude odpověď či dodatečné sdělení uveřejněno, přičemž součástí takové dohody bude taktéž ujednání týkající se místa a formy uveřejnění.

Ustanovení § 14 TiskZ pamatuje také na situaci, kdy vydavatel neuveřejní odpověď nebo dodatečné sdělení ve zmiňované osmi denní lhůtě nebo poruší jiné podmínky specifikované v ustanoveních § 13 TiskZ. Dojde-li k takovému jednání vydavatele, je dotčený subjekt oprávněn uplatnit u soudu žalobu, kterou se bude domáhat těchto nároků. Tato žaloba musí být u soudu podána v lhůtě 15 dnů, která počíná plynout od okamžiku uplynutí 8 denní lhůty určené k vydavatelovu uveřejnění.[188]

6.3 Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích

6.3.1 Úvod

Jak Jedním z dílčích a relativně samostatných prostředků ochrany jednotného práva na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka je právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích, popř. také poměrně často označované jako právo na peněžní satisfakci či právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Tento právní nárok od svého zakotvení do právního řádu ČR v roce 1990 procházel složitým judikatorním vývojem. Tento judikatorní vývoj průběžně dotváří obsahové pojetí tohoto druhu práva v českém právním prostředí. Od roku 1990 tak postupně docházelo k jisté renesanci tohoto druhu práva v českém právním prostředí.

[188] CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006, s. 29 - 48.

V demokratickém právním státě je tento nárok obecně uznáván jako účinný prostředek zajištění zájmu na ochraně přirozenoprávních hodnot člověka. Dokonce lze tuto občanskoprávní sankci označit jako nejúčinnější ze všech dílčích občanskoprávních sankcí postihujících původce neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot člověk.

Mimořádný význam garance existence tohoto právního nároku v právním řádu a jeho uváděním do právní praxe je spatřován také v tom, že na základě uvedeného dochází i k nezanedbatelnému preventivním a sankčnímu působení, které vede potenciální původce neoprávněných zásahů do přirozenoprávních hodnot k větší obezřetnosti.[189]

Jak vyplývá ze zahraniční soudní rozhodovací praxe, na přiznávání peněžitého zadostiučinění je vhodné také nahlížet jako na odměnu úspěšnému žalobci za to, že přistoupil k podstoupení nezanedbatelného rizika a nepříjemností, které jsou spojeny s vedením soudního sporu. Podstoupením takového rizika navíc úspěšný žalobce pozitivně přispěl k uplatnění prevenční funkce práva a čistotě veřejného života. A to například tehdy, kdy se úspěšnému žalobci podaří alespoň trochu zabránit, s neoprávněným zásahem spojené, relativizaci až negaci společenských norem.[190] [191]
Toto právo lze z obecného hlediska charakterizovat jako ryze osobní právo majetkové povahy, které neslouží k odčinění běžné či jen krátkodobě působící nemajetkové újmy. Proto lze označit toto právo do značné míry jako krajní prostředek k odčinění jakékoliv závažné nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka. K přiznání tohoto nároku může být přistoupeno pouze ve zvlášť odůvodněných případech, kdy jiné právní nástroje selhávají nebo jsou neefektivní.[192] [193] [194]

Budeme-li hledat elementární účel peněžní satisfakce, je nutné mít na paměti, že se jejím prostřednictvím neusiluje o finanční vyrovnání způsobené nemajetkové újmy, jelikož nemajetkovou újmu v obecném slova smyslu není možné objektivně vyčíslit v penězích. Na základě této skutečnosti se pomocí peněžní satisfakce poskytuje určité množství peněz, jejichž účelem je zpříjemnit poškozenému život, kdy on bude mít

[189] ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 200.
[190] HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné online z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.
[191] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[192] Rozsudek NS ČR ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1217/2008.
[193] ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.
[194] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

možnost si za tyto finanční prostředky libovolně pořídit nejrůznější záležitosti a lze tak pouze do určité míry předpokládat, že dojde ke zmírnění jeho pocitu křivdy, kterou utrpěl. Proto, aby došlo k naplnění primárního účelu tohoto právního nároku a mohla být určena jeho konkrétní podoba, je nutné *dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy*.[195] Nalezení uvedené míry však není lehký úkol.

Z tohoto obecného postulátu k primárnímu účelu peněžní satisfakce se však vymykají ustanovení § 2958 a 2959 OBZ. Například ustanovení § 2959 OBZ, které upravuje odčinění nemajetkové újmy mající charakter mimořádné emocionální újmy osobám blízkým jakožto sekundárním obětem, nabourává uvedený koncept tím, že k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích idealisticky vyžaduje, že taková náhrada musí být schopna plně vyvážit jejich utrpení, což samozřejmě naráží na skutečnost, že nemajetková újma bude vždy subjektivní.[196]

6.3.2 Přístup právně aplikační praxe k určování výše částek peněžitého zadostiučinění

I určování výše peněžitých částek přiměřeného zadostiučinění podléhá volné úvaze soudů, jak vyplývá ze zákonné úpravy. Proto je zcela nepřijatelné, aby existovaly jakékoliv právně závazné standardizace sazeb peněžitého zadostiučinění nebo bodová hodnocení nemajetkových újem.

V českém právním prostředí se však dlouhodobě setkáváme s negativním jevem spočívajícím v odlišném přístupu určování výše peněžitého zadostiučinění v judikatuře obecných soudů. Proto ÚS ČR v jednom ze svých nálezů důrazně vznesl požadavek, aby obecné soudy při určování výše přiměřeného zadostiučinění respektovaly určité společná kritéria. V návaznosti na uvedený požadavek ÚS ČR zaujal pozici inspirátora a ve zmíněném nálezu i přistoupil k tomu, že akcentoval kritéria, která by měly obecné soudy dle jeho vyhodnocení při určování výše přiměřeného zadostiučinění respektovat.

V úvodu této problematiky nutno akcentovat, že peněžitá satisfakce nesmí být zjevně nepřiměřeně vysoká. V důsledku zákazu nepřiměřené výše nesmí peněžité satisfakce jednoznačné likvidační následky pro původce neoprávněného zásahu do PPČ.

[195] Rozsudek NS ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007.
[196] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1683-1684, 1720 - 1722.

Výše peněžitého zadostiučinění tak nesmí způsobit tzv. chilling effect. Zmíněný zákaz však neplatí bezvýjimečně. Například tohoto pravidla se v celém jeho rozsahu nemůže dovolat takový subjekt, jehož podnikatelská činnost je *často doprovázeno zcela prokazatelnými, úmyslnými a závažnými zásahy do základních práv jednotlivců, ba vede dokonce ke snížení jejich lidské důstojnosti*.[197] Jako ukázkový příklad, kdy se žalovaný nemohl dovolávat tohoto pravidla, lze uvést mediální společnost, jenž vydávala bulvární nedělník News of World ve Velké Británii. Obsah tohoto bulvárního nedělníku byl v daných případech tvořen na podkladě informací, jež byly získávány zejména prostřednictvím odposlouchávání soukromých telefonických hovorů, čímž docházelo k mimořádně závažným a zcela neakceptovatelným zásahům do soukromí daných lidí.[198]

Dle názoru bývalé ústavní soudkyně Wagnerové, jež vyjádřila v jednom z nálezů ÚS ČR ještě za účinnosti SOZ, kdy právo poskytnutí přiměřeného zadostiučinění bylo možno uplatňovat na základě objektivní odpovědnosti, má obecně pro odčinění nemajetkové újmy klíčový význam forma a intenzita zavinění, k čemuž jak vyplývá z uvedeného příslušná úprava obsažená v SOZ neposkytovala potřebnou zákonnou oporu, což se však podařilo příslušnou úpravou v OBZ odstranit. V této souvislosti je zřejmé, že důsledné zohledňování těchto kritérií i přispěje k tomu, aby satisfakční plnění plnilo preventivně sankční funkci, o jejíž naplňování se při odčiňování nemajetkové újmy tato soudkyně ÚS ČR Wagnerová zasazovala.[199]

Vzhledem k Wagnerovou vyzdvihované důležitosti kritéria formy a intenzity zavinění, není ničím překvapivé, že i v dalším nálezu ÚS ČR požaduje, aby vedle zmíněného zákazu nepřiměřené výše peněžité satisfakce, byla v rámci uvedeného při určování výše peněžitého zadostiučinění důkladně zohledňována míra zavinění původce neoprávněného zásahu. K problematice zohlednění míry zavinění Ústavní soud ČR uvádí: „*Finanční satisfakce narůstá v přímé úměře s mírou zavinění původce zásahu, neboť vyšší mírou zavinění je vždy neoprávněnost zásahu do osobnostních práv zesílena (je zesílena křivda, za niž má přijít zadostiučinění).*“ [200]

Dalším kritérium, jež je nezbytné při určování tohoto druhu civilněprávní sankce zohlednit, je hledisko závažnosti a intenzity zásahu do takových práv zvláštního

[197] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[198] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[199] Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.
[200] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

významu, jejichž elementárním ochranným účelem je ochrana přirozenoprávních hodnot člověka, které jsou součástí intimní sféry soukromého života člověka. Jedná se tak o taková chování, jimž je neoprávněně zasaženo do samotné podstaty lidství a lidské důstojnosti.

S odkazem na již obecně zmíněné v této práci ke vztahu přiměřeného zadostiučinění a jeho naplňování funkce preventivně - sankční, lze v souladu s judikatorními závěry ÚS ČR přistoupit v zájmu důsledné ochrany lidské důstojnosti i v českém právním prostředí k tomu, že výsledná celková částka peněžitého zadostiučinění bude na podkladě zohlednění příslušným okolností na straně civilního delikventa obsahovat i svým způsobem specifickou dílčí částku preventivně - sankční povahy. Tímto navýšením peněžité satisfakce se tak projevuje snaha o co nejdůkladnější sankcionování vysoce neetického jednání.[201]

Tento právní závěr ÚS ČR je tak jeden z impulsů, jenž přispívá k postupnému prolamování dlouhodobě uznávaného postulátu v oblasti civilního práva, pro nějž je charakteristický apel na co nejméně častý výskyt sankčních projevů. V případě tohoto tradičního apelu však jde spíše o projev jisté zdrženlivost, neboť zjevnou realitou je, že v oblasti soukromého práva se lze setkat se sankčního nástroji jako např. s instrumentem smluvní pokuty či s úroky z prodlení.[202] ÚS ČR tak svým zásadním právním závěrem důrazně akcentuje absolutní přednost ochrany lidské důstojnosti, a to i před zachováním striktně kompenzačního odčinění nemajetkové újmy, k níž se dříve judikatura českých soudů bezvýhradně hlásila.

Na argumentaci ÚS ČR navázal i přes svůj dřívější odmítavý postoj v jednom se svých rozsudků NS ČR, v jehož odůvodnění bylo výslovně konstatováno: „*Nejvyšší soud po zvážení shora uvedených skutečností dospěl k závěru, že uznání cizího rozhodnutí přiznávajícího punitive damages v českém právu nelze bez dalšího odmítnout pro rozpor s veřejným pořádkem, byť český právní řád nezná soukromoprávní institut sankční škody.*“ [203]

Tato specifická částka preventivně - sankční povahy navyšuje jinou dílčí částku. Dochází tak k navýšení dílčí částky, která tvoří jádro peněžité satisfakce a která by sama

[201] Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.
[202] ŽIVĚLOVÁ, Alexandra: *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive demages?* Bulletin - advokacie.cz [online]. [cit. 2017-4-11]. Dostupné z: *http://www.bulletin-advokacie.cz/umoznuje-novy-obcansky-zakonik-priznat-v-rizeni-o-nahrade-nemajetkove-ujmy-punitive-damages?browser=mobi*.
[203] Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013.

o sobě odpovídala úsilí soudu o naplnění funkce satisfakční tohoto druhu civilně právní sankce. Při přistoupení k uvedenému, kdy tak může dojít k aplikaci institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy, musejí být nejdříve však kromě jiného splněny následující podmínky mimořádné důležitosti. Musí být jednoznačně zřejmé, že původce neoprávněného zásahu je finančně silný a dále v přímé souvislosti s následky neoprávněného zásahu dosáhl velkých finančních zisků. V případě aplikace zmíněného institutu tak dochází zohlednění majetkových poměrů delikventa, ačkoliv nejde požadavek obsažený v zákoně.[204] Zároveň musí být v tomto případě splněno, že tato připočítaná částka nevykazuje zjevnou nepřiměřenost. Pro lepší odlišení institut sankčního odčinění nemajetkové újmy od institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy, lze uvést, že při aplikaci institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy nedochází zohlednění zmíněného kritéria spočívajícího v majetkových poměrech škůdce.[205]

Z obsahového hlediska je tak ve své podstatě zřejmé, že ÚS ČR a NS ČR připustily za splnění příslušných podmínek v českém právním prostředí aplikaci do značné míry podobných institutů, jenž mají dlouhodobou tradici v anglickém a americkém právním prostředí. V anglickém prostředí se jedná o tzv. institut punitive demages a v americkém právním prostředí o tzv. institut examplory demages. Nicméně chci zdůraznit, že ani jeden ze jmenovaných českých soudů v rovině formální nevyzval obecné soudy k aplikaci uvedených dvou zahraničních institutů.[206]

Z materiálního hlediska zmíněný judikatorní přístup uvedených dvou soudů shledám jako pozitivní. Uvádění tohoto institutu do právně aplikační praxe má potenciál přispívat k účinnější ochraně přirozenoprávních hodnot člověka. Navíc vzhledem ke zkušenostem s řešením nápravy závažných osobnostních zásahů v prostředí zmíněných dvou států, prosazování aplikace institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy do rozhodovací praxe českých soudů může přispět ke snížení množství soudně řešených případů. Důvodem je ta skutečnost, že původci neoprávněných zásahů do PPČ, jsou

[204] RYŠKA, Michal: *Cena lidského života z pohledu práva.* České televize. Týden v justici [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné online na: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900219/obsah/525026-ptam-se-cena-lidskeho-zivota-z-pohledu-prava.
[205] Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013.
[206] ŽIVĚLOVÁ, Alexandra: *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive demages?* Bulletin - advokacie.cz [online]. [cit. 2017-4-11]. Dostupné z: *http://www.bulletin-advokacie.cz/umoznuje-novy-obcansky-zakonik-priznat-v-rizeni-o-nahrade-nemajetkove-ujmy-punitive-damages?browser=mobi*.

obavami obavy z tvrdého soudního postihu více motivováni k uzavírání mimosoudních dohod.[207]

6.4. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při ublížení na zdraví a při usmrcení

6.4.1 Pojetí hodnoty života a zdraví, jakožto přirozenoprávních hodnot zvláště významných

Právo na život a právo na ochranu zdraví jsou bez jakékoliv pochybnosti pro každého člověka jedna z nejvýznamnějších práv. Právem na zdraví chráněná hodnota zdraví má bezprostřední dopad na kvalitu existence každé fyzické osoby, resp. v krajním případě na její existenci vůbec.

Hodnota zdraví a s ním spojená hodnota života *jsou jedním ze základních předpokladů pro požívání ostatních práv.*[208] Hodnota zdraví je nedílnou a základní součástí fyzické a duševní integrity člověka. Právo na zdraví a právo na život spolu úzce souvisí. Není ničím překvapující, že spolu úzce související uvedená práva jsou označováno jako absolutní základní práva.

Uvedeným hodnotám je náležitá pozornost věnována jak v příslušných ustanoveních LZPS, tak i v příslušných ustanoveních OBZ a i v dalších podsústavních obecně závazných právních předpisech. K takovýmto ustanovením, jež garantují ochranu individuálních lidských bytostí, včetně ochrany jejich životů, je nutno přistupovat při jejich výkladu a aplikaci obzvláště obezřetně, jak apeluje v jednom ze svých rozhodnutí ESLP. ESLP jednoznačně požaduje, aby takováto významná ustanovení byla vykládána a aplikována vždy s důrazem na to, aby z nich vyplývající ochrana byla důsledně praktická a efektivní.[209]

Vysokou míru důležitosti hodnoty zdraví, jakožto hodnoty osobní a společenské, je nutno neustála zdůrazňovat, neboť nebývá výjimkou, že její důležitost se člověk uvědomí až ve chvíli, kdy ji ztratí a při utváření svého života musí nést s tímto jevem spojené negativní následky. Zdraví je pojem, který vykazuje obsahovou

[207] KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-11]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html.
[208] Nález ÚS ČR ze dne 5.12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.
[209] Rozsudek ESLP ze dne 23.3.2010 ve věci Oyal proti Turecku, stížnost č. 4864/05.

multidimenzionalitu a celistvost. Zdraví lze ve stručnosti definovat jako stav úplné duševní, tělesné a sociální pohody. Jde ta k o ideální stav lidské bytosti vykazující nepřítomnost jakékoliv nemoci či slabosti. Zároveň lze uvést, že zdraví znamená schopnost vést sociální a ekonomicky produktivní život. Pro demokratickou společnost, která si hodnoty zdraví váží, je charakteristický zájem na prosazování a zajišťování náležité ochrany této hodnoty. [210]

V případě neoprávněných zásahů do hodnoty zdraví, společně s neoprávněnými zásahy do hodnoty života, jde o nezávažnější zásahy do PPČ. Vzhledem k všeobecně uznávaným vysokým standardům ochrany, jenž musí být uvedeným hodnotám mimořádné důležitosti poskytovány, sehrává v tomto ochranném systému mimořádně důležitou roli stát, jemuž jsou v této souvislosti svěřeny náročné a důležité úkoly, k jejichž plnění je nutno z jeho strany přistupovat obzvláště citlivě.

Vztah státu a člověka v tomto ochranném systému vyvěrá z tzv. ústavní koncepce ochrany zdraví. Klíčová ústavní východiska týkající se hodnoty zdraví a života člověka jsou zakotvena v ustanoveních čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a čl. 31 LZPS. Státu z této ústavní koncepce ochrany zdraví vyplývá jak negativní povinnost, tj. povinnost zdržet se nezákonného a úmyslného zásahu do hodnoty zdraví člověka, tak i pozitivní povinnost, jenž spočívá v jeho aktivním přístupu k ochraně života a zdraví, což odpovídá i požadavkům ESLP.[211] [212] [213]

Zcela zásadní význam pro ochranu hodnoty zdraví má zejména ustanovení čl. 7 odst. 1 LZPS, jenž stanovuje komplexní nedotknutelnost duševní a tělesné integrity člověka. Je to právě uvedené ustavení LZPS, na nějž v podústavní rovině navazuje ustanovení § 91 OBZ, jenž chrání hodnotu zdraví člověka před neoprávněnými zásahy, a tak společně s dalšími příslušnými ustanoveními OBZ konkretizuje obecné zásady zakotvené v ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) OBZ, na nichž ve svém jádru soukromé právo stojí. Pro úplnost lze dodat, že důležitou obsahovou součástí ochrany duševní a tělesné integrity, je také právo žít v příznivém životním prostředí.[214]

[210] SLANÝ, Radim. *Zdraví* [online prezentace]. [cit. 2017-04-11]. Dostupná také online na: http://slideplayer.cz/slide/11273673/
[211] Nález ÚS ČR ze dne 5.12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.
[212] Nález ÚS ČR ze dne 27. 9. 2006, sp.zn. Pl. ÚS 51/06.
[213] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 411.
[214] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 411.

6.4.2 Odčinění újmy na zdraví v občanském zákoníku

6.4.2.1 Koncepční přístup občanského zákoníku k odčinění újmy na zdraví

Hodnota zdraví, jakožto přirozenoprávní hodnota, má mezi ostatními přirozenoprávními hodnotami chráněných českým právním řádem zvláštní význam. Toto hodnotové uspořádání respektuje důsledně i OBZ. Proto je v OBZ, ve srovnání s jinými přirozenoprávními hodnotami, mimořádná pozornost věnována odčinění zvláštního druhu nemajetkové újmy v podobě ublížení na zdraví a při usmrcení, jelikož se jedná o mimořádně závažný druh nemajetkové újmy. Tato problematika je upravena v návaznosti na obecná ustanovení obsažená v § 2956 a § 2957 OBZ ve speciálních ustanoveních § 2958 an. OBZ, jenž pro nápravu újmy na zdraví oproti jiným druhům nemajetkové újmy stanovují odlišný a značně konkrétnější přístup.

V návaznosti na již obecně vyjádřené v této práci ke vztahu dvou základních forem přiměřeného zadostiučinění, ve speciální ustanovení § 2958 OBZ je vzhledem k zákonodárcově snaze akcentovat vysokou míru závažnosti jakékoliv újmy na zdraví, zakotven jednoznačný požadavek na odčinění tohoto druhu újmy výlučně ve formě poskytnutí peněžitého zadostiučinění. Odčinění újmy na zdraví formou poskytnutí nepeněžité satisfakce je tak absolutně vyloučeno. Speciální ustanovení § 2958 OBZ má tak oproti obecnému ustanovení § 2956 OBZ, co se týče formy satisfakce k odčinění újmy na zdraví z opodstatněných důvodů, zužující charakter.

Dále nutno k OBZ nastavenému vztahu obecné a speciální úpravy uvést, že speciální úprava týkající se odčinění újmy na zdraví nijak nevylučuje ani nekonkretizuje aplikaci institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy (tzv. aggravated demages), k jehož zakotvení došlo v obecném ustanovení § 2957 OBZ. Proto k aplikaci tohoto institutu při odčinění újmy na zdraví lze přistupovat za zcela stejných podmínek jako při odčiňování imateriálních újem na jiných přirozenoprávních hodnotách.

Obsah poměrně širokého nároku na odčinění ublížení na zdraví, musí dle judikatury ÚS ČR důsledně vyhovovat principu, jenž požaduje, aby ve výsledku došlo právě k plnému odčinění utrpěné újmy na zdraví. Z tohoto principu vyplývá, že musejí být odčiněny veškeré imateriální újmy, které poškozenému v souvislosti s

neoprávněným zásahem do jeho zdraví vznikly.[215] Dle mého vyhodnocení, požadavku, jenž vyplývá z uvedeného principu, poskytuje úprava obsažená na ustanovení § 2958 OBZ odpovídající právní základ. Ustanovení § 2958 OBZ explicitně stanovuje, že přiznáním peněžité satisfakce musí dojít k plnému vyvážení nemateriálního následku v podobě ublížení zdraví. Je tak zřejmý obsahová vazba mezi principem zformulovaným ÚS ČR a zmíněnou zákonnou dikcí.

Dojde-li však k hlubšímu zkoumání uvedeného, vzhledem k povaze imateriální újmy, nelze rozporovat, že plného vyvážení v objektivní rovině nelze zcela dosáhnout, což ostatně jak již bylo zmíněno, platí i u nemajetkové újmy na jiných přirozenoprávních hodnotách. V uvedené zákonné formulaci však zákonodárce vyjádřil ideál, k němuž se mají soudy při přiznávání peněžitých satisfakcí snažit co nejvíce přiblížit.

Je-li provedeno porovnání formulace principu plněného odčinění újmy na zdraví uvedené ve speciálním ustanovení § 2958 OBZ se zakotvením tohoto principu v ustanovení § 2951 odst. 2, věta druhá OBZ, v němž se však vztahuje k odčinění jakékoliv nemajetkové újmy, lze dospět k tomu, že je bezprostředně zjevná větší míra jednoznačnosti vyjádření tohoto principu ve speciálním ustanovení § 2958 OBZ. V takto vyjádřené větší míře jednoznačnosti u tohoto druhu imateriální újmy, a to prostřednictvím volby explicitnějšího jazykového prostředku, lze tak dle mého posouzení nacházet oproti jiným druhům imateriálních újem zákonodárcův opodstatněný zvýšený zájem na vynaložení větší míry úsilí, které soudy přivede blíže ke zmíněnému ideálu.[216]

Za účelem dosažení zjevně maximalistického principu plného odčinění újmy na zdraví, zákonodárce v ustanovení § 2958 OBZ stanovuje obsah tohoto značně obecného nároku. V souladu se zákonnou dikcí a s aktuální judikaturou NS ČR lze uvést, že tento nárok obsahuje tři pod něj zařaditelné samostatné dílčí nároky. Onu samostatnost následně uvedených dílčích nároků lze dovozovat zejména z těch skutečností, že tyto dílčí nároky mohou vznikat v odlišný okamžik, jsou samostatně uplatnitelné a tudíž mají i individuální plynutí promlčecí lhůty.[217]

[215] Nález ÚS ČR ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.
[216] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.
[217] Rozsudek NS ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

První z nich spočívá v tzv. bolestném, jež je určen k odčinění vytrpěných bolestí. Další nárok spočívá ve ztížení společenského uplatnění, k jehož uplatnění lze přistoupit tehdy, vznikla-li by v důsledku neoprávněného zásahu poškozenému překážka lepší budoucnosti. Zbývající poslední dílčí nárok má za úkol ve svém rozsahu odčinit veškeré další imateriální újmy, jenž poškozenému v důsledku daného neoprávněného zásahu vznikly a nemají charakter předchozích dvou nemajetkových újem. Tímto zbytkovým nárokem lze odčinit například ty duševní útrapy, které nebudou mít povahu vytrpěných bolestí.

Soudy musí usilovat o naplnění vůle zákonodárce vyjádřené ve formulaci ustanovení § 2958 OBZ, za nezbytné aplikace zejména principu proporcionality, dále za popsaného maximalistického principu plného vyvážení újmy na zdraví. Nelze však ani nelze opomenout podpůrné postavení požadavku na soulad výsledného peněžitého zadostiučinění se zásadami slušnosti. Z obsahu ustanovení § 2958 OBZ taktéž vyplývá, že sezná-li soudní orgán, že se mu při určování výše peněžitého zadostiučinění nepodařilo plně vyhovět principu plného odčinění újmy na zdraví, což nastane vzhledem k idealistickému pojetí zmíněného principu dle mého posouzení pokaždé, je povinen určit výši peněžitého zadostiučinění i za současného přihlédnutí k zásadám slušnosti.[218]

Vzhledem k uvedenému je tak zřejmé, že výsledná podoba peněžité satisfakce odčiňující újmu na zdraví musí vždy odpovídat požadavkům uvedených třech klíčových právních principů. Popsaná koncepce odčinění újmy na zdraví zakotvená v příslušných ustanovených OBZ tak stanovuje velmi obecné požadavky na výslednou podobu peněžitého zadostiučinění.

6.4.2.2 Obsahové pojetí pojmu ublížení na zdraví

Ustanovení § 2958 OBZ označuje újmu na zdraví pojmem ublížení na zdraví. Jde tak o specifický druh nemajetkového následku, k němuž došlo neoprávněným zásahem do zdraví. Neoprávněný zásah do zdraví může spočívat buď ve způsobení

[218] ŠVESTKA, J. aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1104 - 1108

zranění, způsobení či zhoršení choroby, včetně choroby psychické, také i způsobení bolesti.[219]

Obsahovým vymezením ublížení na zdraví se zabýval ÚS ČR. ÚS ČR tak v této souvislosti dospěl k tomu, že pojem ublížením na zdraví lze obsahově rozdělit do dvou definičních oblastí. První z těchto dvou oblastí stanovuje, že ublížením zdraví lze rozumět zhoršení zdravotního stavu poškozeného, což spočívá v medicínsky diagnostikovaném nepříznivém projevu zásahu do fyzické či duševní integrity člověka, jímž dochází ke zkomplikování dosavadního života člověka, a to skrze narušení jeho tělesných či duševních funkcionalit. V rámci vymezení druhé oblasti ÚS ČR dospěl k tomu, že ublížením na zdraví není pouze zhoršení zdravotního stavu člověka, ale také ztráta jeho očekávaného zlepšení způsobená vadami postupu poskytovatele zdravotních služeb.[220]

6.4.3 Dlouho očekávané posílení významu soudcovského uvážení při odčiňování újmy na zdraví

6.4.3.1 Revoluční změna v oblasti odčiňování újmy na zdraví v českém právním prostředí

V této dílčí oblasti odčiňování újmy na PPČ, která soustřeďuje svou pozornost na odčiňování újmy na zdraví, OBZ přináší zásadní změnu oproti SOZ, kdy při určování přiměřeného zadostiučinění odčiňujícího ublížení na zdraví nebo usmrcení v ustanovení § 3080 OBZ zrušuje *vyhlášku č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění* (dál jen „kompenzační vyhláška“), podle níž se odčiňovaly zmíněné druhy újem bez ohledu na způsob jejich vzniku, včetně těch způsobů vzniku, které spočívaly v pracovním úraze nebo nemoci z povolání.

Dle mého názoru kompenzační vyhláška byla za své účinnosti oprávněně podrobována tvrdé kritice. Předmětná vyhláška byla v rozporu jak se základními principy demokratického právního státu, taky i s právními principy, na nichž stojí soukromé právo. Kompenzační vyhláška sice přesně, ale paušálně stanovovala výši náhrady, což kromě jiného vykazovalo rozpor s ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR,

[219] Nález ÚS ČR ze dne 9. 7. 2009, sp.zn. II ÚS 2379/08.
[220] Nález ÚS ČR ze dne 9. ledna 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

neboť existence takové vyhlášky vydané Ministerstvem zdravotnictví ČR, jakožto orgánem moci výkonné, byla zásadní projevem neúcty k právům člověka.[221] Kompenzační vyhláška jednoznačně nebyla schopna reflektovat vysokou míru variability soukromého života a měla v praxi značné nivelizační dopady na odčinění újmy na zdraví.[222]

Tvůrci OBZ tak reflektovali kritiku toho formalistického pojetí určování finanční výše odčinění, které bylo také značně podhodnocené a tak zásadním způsobem limitovalo prostřednictvím kompenzační vyhlášky soudy v možnosti přiznat spravedlivou a dostatečnou náhradu. Proto zákonodárci ke dni účinnosti OBZ odstřihli soudy od v demokratickém právním státě nepřípustného vlivu moci výkonné do moci soudní. S ohledem na vývoj následující po nabytí účinnosti této změny nutno však pro komplexnost dodat, že účinky tohoto pozitivně hodnoceného počinu zákonodárce byly umenšeny, když s účinnosti od 26. 10. 2015 došlo prostřednictvím *nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání,* vydaného na základě zmocňovacího ustanovení § 271c zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, k opětovné intervenci moci výkonné do moci soudní, avšak jak vyplývá z názvu této intervenční vyhlášky nikoliv v tak širokém rozsahu jak tomu bylo před zrušením kompenzační vyhlášky. Na základě ukotvení tohoto vládního nařízení do českého právního řádu, jak tak nezbytné při odčiňování újmy na zdraví zkoumat, zda příčina takové újmy má souvislost s výkonem závislé činnosti zaměstnance pro zaměstnavatele či nikoliv.

Na základě této pro české právní prostředí přesto revoluční změny je možné, jak je typické například v právním prostředí Švýcarska a Francie, aby soud určil výši přiměřeného peněžitého zadostiučinění výlučně dle vlastního uvážení s přihlédnutím jak k obecným požadavkům zakotveným v ustanovení § 2958 OBZ, tak i ke všem individuálním okolnostem konkrétního případu. V rámci takového přístupu k odčinění újmy na zdraví soud má možnost zohlednit např. zda o končetinu přišel profesionální sportovec nebo počítačový programátor, jak starý byl poškozený v době vzniku

[221] JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucna-zaroven.

[222] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 577 (3. 2. 2012).

posuzované újmy na zdraví, dále co všechno byl poškozený schopný činit před úrazem a co již po něm činit nemůže, jaké bral utišující prostředky.

Je tak zřejmé, že tato změna v praxi zapříčinila jednoznačné zvýšení náročnosti soudcovské činnosti při určování výše peněžitého zadostiučinění. Jelikož jsou soudně řešené případy o odčinění újmy na zdraví rozhodovány v rámci kontradiktorních procesů, nelze také pro úplnost opomenout zásadní význam žalobce - poškozeného na soudně přiznanou výši zadostiučinění. Tento význam žalobce spočívá zejména v tom, jak se mu podaří splnit svou povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Jak moc soudně řešená újma na zdraví žalobce bolí a jak moc je omezen ve společenském uplatnění se odvíjí od žalobcových tvrzení a důkazů, z nichž má soud možnost zjistit intenzitu bolesti i omezení. [223]

Vysoce potřebným zrušením výše zmíněné vyhlášky tak došlo ke značnému rozšíření prostoru pro soudcovské dotváření práva, což je dle mého posouzení vhodně zvolený zákonodárcův přístup. Z ustanovení § 2958 OBZ vyplývá jednoznačně formulovaná vůle zákonodárce, aby soudy o výši finanční satisfakce nerozhodovaly podle tabulek a naopak využívaly oprávnění, jenž jim zmíněné ustanovení poskytuje. Tuto zákonem vyjádřenu vůli zákonodárce je nutno co nejdůsledněji ctít. [224] [225] [226] [227]

Ačkoliv následně uvedené formuloval ÚS ČR k určení výše peněžitého zadostiučinění za ztížení společenského uplatnění, dle mého názoru tento judikatorní závěr ÚS ČR platí i pro uplatnění soudcovského uvážení při určování ostatních dílčích nároků odčiňujících nemajetkovou újmu v podobě újmy zdraví. Proto soudy při aplikaci svého soudcovského uvážení při určování přiměřeného peněžitého zadostiučinění, jenž je limitováno pouze výše uvedenými obecnými zákonnými požadavky, musí důsledně dbát toho, aby jeho výsledná podoba *byla založena*

[223] JIRSA, Jaromír. *Odčinění újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu.

[224] C. H. Beck, s.r.o., REDAKCE. *K náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle nového občanského zákoníku*. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 9.

[225] Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny.

[226] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 577 (3. 2. 2012)

[227] JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucna-zaroven.

objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.[228]

6.4.3.2 Obavy z právní nejistoty při odčiňování újmy na zdraví

Se změnou v oblasti odčiňování újmy na zdraví, kterou přinesla účinnost OBZ, se však také objevily obavy, že rozhodovací praxe bude nejednotná a nepředvídatelná, a to zvláště v prvním období, než se soudům podaří v rámci jejich rozhodovací činnosti dovodit na základě následně analýzy ustálenější kritéria k určování peněžité satisfakce. Proto na tuto změnu spojenou s vysokou mírou právní nejistoty rozhodli reagovat zejména představitelé NS ČR, další zástupci justice, zástupci pojistitelů tím, že vytvořili dokument, jenž má zásadně doporučující charakter. Došlo tak experty k vytvoření již v této práci zmíněné Metodiky NS ČR, která má sloužit jako pomůcka k naplňování zásad slušnosti. [229]

Metodika NS ČR výlučně v oblasti odčiňování bolestného navazuje na zrušenou kompenzační vyhlášku, jelikož obsahuje taktéž určitou podobu bodového ohodnocení. Naopak pro odčinění ztíženého společenského uplatnění došlo v jejím pojetí ke zvolení jiného přístupu, kterým dochází k vymezení obecného rámce vlivu na dosavadní aktivity a participace poškozeného**.** Tento rámec vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, jež byla vypracována Světovou zdravotnickou organizací.

Se vznikem existence tohoto dokumentu, tak vyvstaly otázky, jakou roli tomuto dokumentu i přes absenci jeho závaznosti v praxi obecně svěřit. Je dle mého názoru zřejmé, že primární ambicí existence tohoto dokumentu není a ani nemůže být poskytovat soudům návod jak určovat výši peněžité částky za újmu na zdraví, a to i přesto že její autoři tento záměr v samotně Metodice NS ČR proklamují. Jak již v této podkapitole zaznělo, soudy zásadně musí usilovat o naplnění vůle zákonodárce vyjádřené ve formulaci ustanovení § 2958 OBZ, v čemž jim ostatně existence tohoto dokumentu pro svou nezávaznost nijak nebrání. I kdyby soudy dobrovolně dospěly k

[228] Nález ÚS ČR ze dne 22. 4. 2014, sp. zn. I ÚS 3367/13.
[229] NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2017-04-1]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

závěru, že v Metodice NS ČR specifikované tabulkově předvídané počty stanovené pro výši peněžité satisfakce v podobě bolestného vyhovují jejich rozhodování, z hlediska ústavní aprobovatelnosti by byl takových přístup obecných soudů dle názoru ÚS ČR problematický.[230]

Naopak stěžejní význam tohoto dokumentu, jenž může na své potenciální uživatele působit pouze silnou přesvědčivosti, lze spatřovat zejména v oblasti mimosoudního odčiňování újmy na zdraví, pro něž skrze svou kvalitu může mít zcela zásadní význam, a to zvláště v období než dojde k tomu, že se v judikatuře českých soudů budou nacházet zpravidla uznávaná kritéria pro soudní stanovování výše bolestného.[231]

V období, kdy nebude v této oblasti existovat ustálená soudní rozhodovací praxe, je Metodika NS ČR způsobilá pozitivně přispět ke snížení soudně řešených sporů o peněžitou výši satisfakce, jelikož původcům neoprávněných zásahů do zdraví člověka, popřípadě jejich pojistitelům, umožňuje posoudit přiměřenost výše peněžitého plnění.

Nicméně s přibývajícími soudně uznávanými kritérii, je dle mého názoru vysoce žádoucí, aby docházelo s ohledem na akcentovanou vůli zákonodárce k tomu, že minimální výše mimosoudně poskytnutého peněžité satisfakce za újmu na zdraví, se bude takovým soudně uznávaným kritériím přizpůsobovat. Tímto přístupem bude možné dosáhnout přesvědčenosti poškozených, že je dána obzvláště vysoká míra pravděpodobnosti, že mimosoudně přiznaná satisfakční částka je obdobná částce, která by byla v daném případě přiznána soudem. Takový přístup je ostatně v zájmu mimosoudního řešení těchto záležitostí. Co nejvyšší míra souladu mezi příslušnou soudní rozhodovací praxí a minimálními mimosoudně přiznávanými částkami, může zamezit tomu, že se poškození budou ve větších počtech obracet na soudy s návrhy na přiznání vyšší satisfakční částky, než jim byla mimosoudně poskytnuta.[232]

[230] Nález ÚS ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV ÚS 3122/15.
[231] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 325.
[232] Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví - Tisková zpráva [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=13&id_article=257546&csum=61c676d7.

6.4.4 Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za vytrpěné bolesti

Poškozený, do jehož přirozenoprávní hodnoty zdraví bylo neoprávněně zasaženo, musí překonat určitý rozsah bolestí. K odčinění bolesti, jakožto složitého smyslového vjemu, dochází na základě uplatněného dílčího nároku, jak již bylo výše předznamenáno. Prostřednictvím uplatnění tohoto nároku je možné odčinit jak bolest, která se u poškozeného projevila jako bezprostřední následek neoprávněného zásahu do jeho přirozenoprávní hodnoty zdraví, tak i tu bolest, která se u poškozeného projevila až při odstraňování následků daného neoprávněného zásahu, a to např. v rámci následně poskytované zdravotní péče.[233] Musí však vždy zřejmé, že odčiňovaná bolest, vznikla v příčinné souvislosti s daným neoprávněným zásahem.

Přiznat tento nárok v náležité finanční proporcionalitě je nelehký úkol, neboť bolest je ze své podstaty objektivně nezměřitelná, ostatně stejně jako každá jiná nemajetková újma. Nárok poškozeného na bolestné má dlouhodobou tradici v právním prostředí na území ČR. Bylo možné se s jeho zakotvením setkat již v OZO.

Ačkoliv OBZ nárok na bolestné zakotvuje do českého právního řádu, již nenabízí, definici této právní kategorie.[234] Bolest, jakožto jednu z podob duševních útrap, lze obecně definovat jako *subjektivní nepříjemný pocit, psychický stav, který je spojen s poruchou běžného fungování fyziologických procesů.* [235]

Bolest lze dělit na dva druhy. Jeden z druhů spočívá v bolesti fyzické, které moderní lékařská věda dělí dále na bolesti akutní, chronické a zvláštního druhu. Druhý druh bolestí spočívá v bolestech psychických, které mohou mít podobu smutku, deprese, strachu z dalších negativních následků.

Intenzita bolesti je tedy skryta před vnějším světem ve vnímání poškozeného člověka. K dosažení jejího odčinění je tak nutné přistoupit k hledání objektivně zjistitelných kritérií, přičemž těmito kritérii je závažnost, způsob a rozsah ublížení na zdraví. Určitým pomocným objektivně zjistitelným kritériem můžou být i vnější projevy bolesti jako např. pláč, grimasy.

Metodika NS ČR přiřazuje jednotlivých druhům poškození zdraví, často také označovaných jako bolestivé stavy, určitý počet bodů, jenž má svou výší zachycovat s

[233] KOBLIHA, I. a kol.: Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2012, s. 169.
[234] BEZOUŠKA, Petr. *Kolik stojí lidské utrpení?* PRK PARTNERS prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/.
[235] HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*, Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1704-1717.

daným ublížením na zdraví spojenou míru intenzity vytrpěné bolesti, a to však proporcionálně ve srovnání ostatními typy ublížení na zdraví. Následně autoři Metodiky NS ČR požadují pro dosažení výsledné výše odčinění, aby toto zjištěné číslo, jenž může být i součtem několika typů ublížení na zdraví, bylo vynásobeno částkou odpovídající 1 % průměrné hrubé měsíční mzdy v kalendářním roce, a to však v takovém kalendářním roce, jenž předcházel kalendářnímu roku, v jehož časovém rozsahu vznikl nárok na odčinění. [236] [237]

6.4.5 Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za ztížení společenského uplatnění

Dostávám se k dalším dílčímu nároku, k jehož uplatnění při odčinění újmy na zdraví může dojít, jak vyplývá z ustanovení § 2958 OBZ. Uvedené ustanovení § 2958 OBZ označuje tento druh nemajetkové újmy jako ztížení společenského uplatnění. Zároveň uvedené ustanovení § 2958 OBZ zároveň podmiňuje uplatnění řešeného nároku na odčinění ztíženého společenského tím, že následkem neoprávněného zásahu do zdraví musí být vznik překážky lepší budoucnosti.

Je zarážející, že zákonodárce zvolil pro tento druh nemajetkového nároku označení ztížení společenského uplatnění, neboť jde o pojem, který se objevil v SOZ, od něhož se snažili tvůrci OBZ nastolit co nejširší diskontinuitu. Pravděpodobně pro ponechání tohoto označení v OBZ rozhodla jeho zažitost v českém právním prostředí a zároveň dostatečná míra obsahové přiléhavosti.

Zákonná formulace zmíněné podmínky pro přiznání řešeného dílčího nároku nevykazuje potřebnou úplnou přiléhavost k myšlenému jevu, jelikož jde ve skutečnosti o takovou překážku, která brání tomu, aby budoucnost poškozeného byla taková, jaká by s vysokou mírou pravděpodobnosti byla, kdyby k danému poškození na zdraví nedošlo.[238]

S odkazem na striktní rozlišování majetkové a nemajetkové újmy v příslušné úpravě OBZ, nutno zdůraznit, že nárok na odčinění společenského uplatnění výlučně pokrývá obsahově pod něj spadající nemajetkové újmy. V žádném případě pod něj nelze

[236] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 325.
[237] MALIŠ, Daniel. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáte a naposledy - přehled „externích" změn metodiky*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html.
[238] ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

subsumovat majetkovou újmu, jež poškozenému vznikla jako následek neoprávněného zásahu do zdraví.

Obsahový rozsah tohoto nároku je výlučně nasměrován na odčinění těch nemajetkových újem, jenž vykazují souvislost s trvalým poškozením zdraví. Trvalost je jedním z klíčových pojmových znaků nemajetkové újmy spočívající ve ztížení společenského uplatnění. Proto jde o takové nemajetkové újmy spočívající ve ztrátě životních příležitostí a možností, ztrátě schopností, dále v obtížích a nepohodlích spojených s překonáváním zdravotních následků.[239]

Pod obsahový rozsah ztížení společenského uplatnění spadají také psychické následky neoprávněného zásahu škůdce. Tyto psychické následky nespočívají v krátkodobější traumatické reakci, nýbrž je pro ně charakteristická zásadní změna v psychickém zdraví poškozeného, která má vliv na jeho dosavadní život.[240]

6.4.6 Právo sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví osobě blízké

6.4.6.1 Úvod

V případě, že dojde k usmrcení nebo těžkému ublížení na zdraví spočívající v nejzávažnějších poškozeních zdraví jako např. kómatozní stavy, ochrnutí velkého rozsahu, ustanovení § 2959 OBZ garantuje nárok na poskytnutí peněžité satisfakce, k jehož uplatnění jsou za daných podmínek oprávněny osoby blízké primárně poškozeného člověka, přičemž vymezení osob blízkých lze nalézt v ustanovení § 22 OBZ. Uvedené zákonné ustanovení, značně inspirované německou právní úpravou, tak obsahuje speciální úpravu ve vztahu k obecnému ustanovení § 2971 OBZ. Primárním účelem existence tohoto nároku je docílit vyvážení narušených rodinných vztahů a citových pout.

Ustanovení § 2959 OBZ požaduje, stejně jako ustanovení § 2958 OBZ, naplnění onoho idealistického a maximalistického principu, když zakotvuje, aby nemajetková újma spočívající v duševních útrapách byla plně odčiněna. Zároveň toto speciální

[239] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. . *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1107, 1108.
[240] TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni- dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy.

ustanovení týkající se sekundárních obětí stejně jako ustanovení § 2958 OBZ zakotvuje pro případy, kdy nelze dosáhnout plného odčinění, což bude pokaždé, subsidiární požadavek spočívající v tom, aby přiznaná peněžitá satisfakce odpovídala zásadám slušnosti. Na základě uvedeného je opět zřejmá jednoznačná vůle zákonodárce, aby k určování výše zadostiučinění docházelo výhradně na základě soudcovského uvážení. Ačkoliv se v právním prostředí jisté decentní korektivy zákonodárcem požadovaného prostoru pro soudcovské uvážení objevují, případná obava z jednoznačné deformace uvedené zákonodárcovy vůle však aktuálně není na opodstatněná, neboť např. v této práci zmíněná Metodika NS ČR se problematikou výše peněžité satisfakce sekundárně poškozeným nezabývá.

Zákaz aplikace Metodiky NS ČR na odčinění duševních útrap sekundárně poškozeného dle ustanovení § 2959 OBZ potvrdil i NS ČR v rozsudku ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015. Zároveň však uvedený soud v tentýž rozsudku poukázal na paralelu mezi odčiňováním újmy na zdraví primárně poškozeného za užití Metodiky NS ČR a odčiňováním duševních útrap sekundárně poškozených. Tuto paralelu, kterou je možné posuzovat jako jeden decentních korektivů zužujících prostor pro soudcovské uvážení, spatřuje NS ČR v tom, že Metodika NS ČR v roce 2014 přinesla oproti původnímu stavu skokový zvýšení hodnoty jednoho bodu, na což při opodstatněné snaze o maximální aktualizaci hodnot, bylo nezbytné reagovat i v oblasti odčiňování duševních útrap sekundárně poškozených. Oproti původnímu stavu tak došlo i k navýšení přiznávaných částek peněžité satisfakce za reflexní újmu v podobě duševních útrap.

Další korektiv, který však zužuje prostor pro soudcovské uvážení při odčiňování duševních útrap sekundárně poškozených podmíněně odsouzeným , lze identifikovat ve stanovisku NS ČR ze dne 12.2.2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012. Z vyjádření NS ČR obsaženém v uvedeném stanovisku dovozuji, že ukládá-li soud podmíněně odsouzenému na základě ustanovení § 82 odst. 2 a § 48 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, povinnost k odčinění nejen duševních útrap sekundárně poškozeného, je nezbytné, aby soud povinnosti k poskytnutí satisfakčního plnění určil takový obsah a rozsah, jež kromě jiného budou mít na odsouzeného jak účinky resocializační, tak i nápravné, přičemž v rámci snahy o dosažení takových účinků, je potřeba klást důraz na

přítomnost potenciálu takové satisfakční povinnosti vést odsouzeného k *uznání a respektování zájmů dotčených trestným činem*.[241]

I přes popsanou konsekvenci mezi odčiňováním reflexní imateriální újmy dle ustanovení § 2959 a odčiňováním nereflexní imateriální újmy dle § 2958 OBZ, a korektiv vyjádřený ve zmíněném stanovisku NS ČR, je zřejmé, že na podkladě právního základu obsaženého v ustanovení § 2959 OBZ oproti příslušné úpravě v SOZ došlo opět k rozšíření prostoru pro soudcovské uvážení. [242] [243]

Z popsaného je markantní, že ustanovení § 2959 OBZ oproti ustanovení § 444 odst. 3 SOZ přináší do českého právního prostředí podstatnou změnu. Domnívám se, že tato změna, kterou přinesla účinnost OBZ byla potřebná, neboť dřívější úprava neposkytovala vhodný způsob řešení. Ustanovení § 444 odst. 3 SOZ totiž umožňovalo sekundárním obětem nárokovat peněžitou satisfakci výlučně v případě, kdy došlo k úmrtí jejich osoby blízké, přičemž bylo možné jim přiznat jednorázovou peněžitou satisfakci, a to opět ve výši pevně stanovených částek.

Rozšířením nároku sekundárně poškozených na peněžité zadostiučinění i na případy, kdy jim odvozeně duševní útrapy vzniknou při závažném ublížení na zdraví primárně poškozeného, shledávám jako opodstatněné. Tento závěr, vyvozuji z tohoto, že nastávají i situace, kdy neoprávněný zásah, kterým došlo ke způsobení závažného ublížení na zdraví primárně poškozeného, je obvykle pro sekundárně poškozené intenzivnější než zásah, jehož následkem by byla smrt primárně poškozeného. Dojde-li k neoprávněnému zásahu s následkem smrti, ve vztahu k pozůstalým jde obvykle o jednorázový zásah, který se obvykle plynutím času zmírňuje. Ona zmíněná zvýšená intenzita neoprávněného zásahu odvozeně dopadajícího na sekundárně poškozené bude dána za situace, kdy primárně poškozený zásah přežil, ale v důsledku takového zásahu u něj došlo k trvalému a těžkému poškození zdraví, a tak přežívá pouze ve vegetativním stavu. Na základě uvedeného je tak zjevné, že pro sekundárně poškozené nepůjde o jednorázový odvozený zásah, nýbrž o zásah trvalého charakteru, přičemž navíc bude docházet k jeho opakování při každé návštěvě primárně zasaženého.[244]

[241] Průzkum, rozbor a jiné materiály NS ČR ze dne 12.2.2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.
[242] Rozsudek NS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.
[243] VOLNÝ, Karel. *Nároky sekundárně poškozených z titulu náhrady nemajetkové újmy dle Nejvyššího soudu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/naroky-sekundarnich-poskozenych-z-titulu-nahrady-nemajetkove-ujmy-dle-nejvyssiho-soudu-102780.html.
[244] Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 1 Co 249/2006.

Druhým negativnem, kterým byla úprava v SOZ nositelkou, byla zmíněná paušalizace při určování výše peněžité satisfakce. Tato paušalizace vyplývající ze zákonné úpravy projevovala v právně aplikační praxi negativně například tím, že tato dřívější úprava nezohledňovala při učení výše částky prokázání narušení citového vztahu mezi primárně a sekundárně poškozeným, a to i přesto že prokázání této skutečnosti je pro přiznání tohoto satisfakčního plnění zcela zásadní. Na základě takové paušalizace byl garantován nárok na danou částku i pro toho, jenž sice dle SOZ byl osobou blízkou, ale žádné citové pouto k usmrcenému neměl, přičemž jejich vztah mohl dokonce vykazovat i konfliktní charakter.[245]

Na základě obsahové podoby porovnávaných ustanovení, je tak možné uvést, že ustanovení § 2959 OBZ oproti ustanovení § 444 odst. 3 SOZ posiluje právní postavení sekundárně poškozeného.[246]

6.4.6.2 Pojetí duševních útrap sekundárně poškozeného

Skrze řešený nárok sekundárně poškozených dochází k peněžitému odčinění jejich nemajetkové újmy, a to takové, jenž má výlučně povahu duševních útrap. Pro účely odčinění takové újmy, která je odvozená od primární újmy způsobené neoprávněným zásahem do zdraví nebo usmrcením, je tak obsahové vymezení duševních útrap jednou z klíčových záležitostí.

V této práci jsem se již zabýval obsahovým rozsahem pojmu duševních útrap zakotveného v obecném ustanovení § 2956 OBZ. Avšak v případě duševních útrap zakotvených v ustanovení § 2959 OBZ, se musí jednat pouze o takové duševní útrapy, které souvisejí se zásahem do sociálních vazeb mezi osobami blízkými. Jde tak o sociální vazby, které jsou bytostně vlastní každému člověku, neboť jsou zásadní součástí jeho soukromí. Sekundární újma v podobě takových duševních útrap je tak následkem, k němuž dochází narušením individuálního práva sekundárně poškozeného člověka takové sociální vazby vytvářet, udržovat a rozvíjet, s čímž je spojeno nabourání

[245] JIRSA, Jaromír. *Odčinění imateriální újmy pozůstalých poškozených*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/judikatura/rekodifikace/odcineni-imaterialni-ujmy-pozustalych-poskozenych.
[246] SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html.

celistvosti společenství osob blízkých. Proto z uvedeného je zřejmé, že v ustanovení § 2959 OBZ pojem duševních útrap vykazuje užší obsahové pojetí než stejně označení pojem zakotvený v ustanovení § 2956 OBZ.[247]

Splňují-li duševní útrapy sekundárně poškozeného výše uvedený klíčový pojmový znak, lze přistoupit k jejich další zužující charakteristice. Dle ustálené judikatury ÚS ČR je nutné duševní útrapy zakotvené v ustanovení § 2959 OBZ pojímat jen do míry intenzity, kdy nenaplňují znaky psychického onemocnění. Dochází tak ke koncipování duševních útrap čistě jako citové újmy. ÚS ČR se tak v tomto případě přiklání k užšímu pojetí duševních útrap u sekundárních obětí. Proto jakmile by došlo u sekundárně poškozeného k tomu, že by jeho psychické trápení vykazovalo tak vysokou míru intenzity, že by mělo povahu např. depresivních poruch, posttraumatických poruch, jednalo by se již o následek v podobě újmy na zdraví, nikoliv o duševní útrapy. V tomto případě, kdy míra duševních útrap překročí práh duševního onemocnění, sekundárně poškozený by měl být oprávněn uplatnit vůči škůdci obecné nároky, jež mu vyplývají z újmy na zdraví. Tento postup poškozeného se jeví jako logický s ohledem na ÚS ČR judikatorně prosazované užší pojetí duševních útrap. Avšak v této souvislosti se dostávám k závažnému problému. Jak vyplývá z dlouhodobě ustálené judikatury obecných soudů ČR, tento zmíněný postup soudy není akceptován, neboť v jejich rozhodnutích je zastáván názor, že psychické onemocnění sekundárně poškozeného není v příčinné souvislosti s jednáním škůdce, jež směřovalo vůči primárně poškozenému, a proto za něj škůdce neodpovídá.[248] Domnívám se, že tento judikatorní přístup by měl překonán. Považuji za nepřijatelné za účelem dosažení přiměřeného vyvážení způsobené sekundární újmy, aby sekundárně poškozenému člověku trpícímu duševním onemocněním bylo v rozporu s jeho skutečným psychickým stavem závažné povahy poskytnuto jen peněžité zadostiučinění, jež je přiznáváno sekundárně poškozeným, kteří trpí duševními útrapami nepřesahující míru psychického onemocnění. Ačkoliv je duševní onemocnění mající povahu sekundární újmy následkem následku, vzhledem ke zjevnému kauzálnímu řetězci, nenacházím jinou možnost, než aby za zmíněný následek následku byl odpovědný škůdce, který způsobil primární újmu. Pokud by byl v praxi aplikován nastíněný postup, došlo by ke značnému

[247] Nález ÚS ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99.
[248] Rozsudek NS ČR ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 35 Cdo 1206/2015.

rozšíření dílčích nároků sekundárně poškozeného, včetně možnosti uplatnit nároky na náhradu majetkové újmy. Domnívám se, že u poškozených stižených sekundární újmou v podobě závažného duševního onemocnění, možnost uplatnění zmíněného širšího spektra nároku je opodstatněná.

6.4.6.3 Pomocná kritéria při určování výše peněžité satisfakce odčiňující sekundární újmu

Je nezbytné, aby výsledná výše peněžité satisfakce přiznaná sekundárně poškozenému zohledňovala co nejširším spektrum skutkových okolností, jak je ostatně pro satisfakční plnění typické. Tyto okolnosti, které vykazují vliv na vnímání duševních útrap, lze dle Vojtka rozdělit do dvou skupin. První skupina zahrnuje okolnosti vyskytující se na straně poškozeného a druhá skupina ty okolnosti vztahující se ke škůdci.[249] Uvedené dělení zohledňovaných okolností je typické při určování podoby satisfakčního plnění. Takové okolnosti je vysoce žádoucí posuzovat z pohledu obvyklého průměrného člověka. S uvedeným Vojtkovým dělením se ztotožnil i ÚS ČR. V jednom se svých relativně nedávných nálezů ÚS ČR přistoupil k tomu, že konkretizoval a shrnul ty klíčové okolnosti, jejichž zohlednění považuje se vysoce žádoucí.

V návaznosti na výše uvedené, ÚS ČR požaduje, aby byla zohledňovanou okolností na straně poškozeného intenzita vztahu žalobce se zemřelým. ÚS ČR ve svém nálezu odkazuje pouze na intenzitu vztahu k zemřelému, avšak s ohledem na obsah ustanovení § 2959 OBZ se toto kritérium bude zkoumat i u vztahu mezi sekundárně poškozeným a primárně poškozeného, jenž utrpěl zvlášť závažné ublížení na zdraví. Toto kritériu požívá oproti níže specifikovaným kritériím na straně sekundární oběti mimořádné důležitosti. Předmětem zkoumání u tohoto judikatorního kritéria je kvalita citového vztahu mezi primárně a sekundárně poškozeným. Na podkladě tohoto kritéria tak bude například vysoce žádoucí přiznat vyšší peněžitou satisfakci dítěti, jakožto pozůstalém po zemřelém otcovi, které se svým otcem pravidelně vídalo, trávilo s ním

[249] VOJTEK, P. aj, *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI* . Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2014, s. 1101.

velké množství času a mělo s otcem kvalitní harmonický vztah. Naopak dítěti, které se svým otcem vídalo jen několikrát za rok, bude možné přiznat nižší peněžitou satisfakci.

Další okolnost, z níž lze dovozovat kvalitu citového vztahu, lze spatřovat například v délce trvání manželství, přičemž nutno navíc zohlednit poměry mezi manžely (např. zda žili společně či odděleně, zda probíhalo v době zásahu rozvodové řízení či nikoliv). Za předpokladu harmonického manželského vztahu, lze konstatovat, že čím déle manželství trvá, tím hlubší a kvalitnější citové pouto lze mezi primárně a sekundárně poškozeným spatřovat. Proto na základě uvedeného vyšší částka peněžité satisfakce bude přiznána v případě narušení harmonického manželství, které trvá deset let než u harmonického manželství, které trvalo několik měsíců.

Další ÚS ČR stanovené kritérium, soustředí svou pozornost na věk zemřelého a pozůstalého. Na základě tohoto kritéria je tak vhodné posuzovat, např. do jaké míry je prožívána ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jejími vnoučaty. Opodstatněnost kritéria věku, například vyplývá z toho, že ztráta rodiče bude rozdílně prožívána, dítětem ve školním věku nebo dospělým potomkem.

Další kritérium spočívá v posouzení otázky hmotné závislosti pozůstalého na zemřelé osobě. Vysoká míra hmotné závislosti může způsobovat velmi intenzivní zásah do osobnostního prožívání. Lze tak u sekundárně poškozeného setkat např. s intenzím strachem z budoucnosti, zásadní změnou životních plánů atd.

Poslední okolnost na straně sekundárně poškozeného, kterou ve zmíněném nálezu ÚS ČR zdůraznil, je nutné spatřovat v určitém dobrovolném satisfakčním jednání škůdce, které z jeho strany bylo poskytnuto po provedení neoprávněného zásahu. Může se tak jednat např. o omluvu nebo poskytnutí vánočních dárků, jak v jednom ze svých rozhodnutí zkonstatoval Vrchní soud v Praze.[250] Bude-li dána v daném případě tato skutečnost, půjde o polehčující okolnost, která může vést ke snížení soudně přiznané výše peněžité satisfakce.[251]

Dostávám se ke kritériím, které ÚS ČR doporučuje zohledňovat na straně škůdce. ÚS ČR mezi tato kritéria řadí na prvním místě postoj škůdce. V případě tohoto kritéria je nutno například zohlednit, zda škůdce projevil lítost nebo zda poskytl dobrovolně poškozenému peněžitou satisfakci. Je zřejmé, že jeho následné vstřícné

[250] Rozsudek Vrchní soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, sp. zn. 1 Co 146/2010.
[251] Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I ÚS 2844/14.

chování může zmírnit dopady jím způsobené nemajetkové újmy. V opačném případě jednání škůdce po provedení neoprávněného zásahu vůči sekundárně poškozenému může být i způsobilé umocnit negativní dopady takového jeho neoprávněného zásahu. V takovém případě může být soudem přistoupeno k navýšení peněžité satisfakce, k čemuž například přistoupil Vrchní soud v Praze, když lékařka odmítla vydat oprávněnému subjektu zdravotnickou dokumentaci, zatajila pravdu o skutečném stavu zemřelého, jehož smrt zapříčinila podáním špatného léku.[252]

Dále k postoji škůdce ÚS ČR judikoval, že přitěžující okolností nemůže být jeho popírání viny v trestním řízení, neboť takové jednání škůdce spadá pod rozsah jeho výkonu práva na obhajobu. Pokud by však škůdce z rozsahu výkonu tohoto uvedeného práva extenzivně vybočil, je možné takové vybočení posoudit jako arogantní jednání vůči poškozeným, což již může vést k navýšení peněžité satisfakce.[253]

Jako další kritérium uvádí ÚS ČR, dopad události do duševní sféry původce - fyzické osoby. Dále pro poskytnutí přiměřené peněžité satisfakce, je nutno zkoumat majetkové poměry škůdce, a to za účelem reálné možnosti uspokojení v budoucnu přiznaných nároků. Čtvrté kritérium, které ÚS ČR řadí mezi judikatorně ustálená kritéria, spočívá v posouzení míry zavinění škůdce.[254]

[252] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.2009, sp. zn. 1 Co 318/2008.
[253] Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I ÚS 2844/14.
[254] SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html.

7. Právo na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

Dojde-li k zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka přímým účinkem takového neoprávněného zásahu může být způsobení i majetkové újmy.

Typický příklad, v němž původce neoprávněným zásahem do PPČ způsobí majetkovou újmu, spočívá v takovém skutkovém ději, kdy původce neoprávněného zásahu rozšiřuje o veřejně známém a uznávaném hercovi nepravdivé a difamující informace, čímž kromě nemajetkové újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách způsobí taktéž majetkovou újmu, kterou lze spatřovat v ušlém zisku, k němuž došlo tím, že již herec nedostává takové množství pracovních nabídek od režisérů, jako dostával dlouhodobě v předchozím období, resp. že právě a pouze jen pro pošramocenou pověst s ním není uzavřena smlouva, která byla před uzavřením.

K nároku na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do PPČ je nutné přistupovat jako k obecnému občanskoprávnímu nároku, pro jehož přiznání je nevyhnutelným předpokladem vyvození klasické soukromoprávní odpovědnosti za újmu na jmění (škodu), jelikož v souvislosti uplatňováním tohoto druhu nároku se zásahem do osobnosti člověka OBZ zvláštní úpravu neobsahuje, a tedy bude se při přiznávání tohoto nároku postupovat dle ustanovení § 2894 an. OBZ.

Na obecné ustanovení § 2894 odst. 1 OBZ zakotvující povinnost škůdce nahradit majetkovou újmu navazuje speciální ustanovení § 2956 OBZ. Ustanovení § 2956 OBZ má klíčový význam pro odčinění nemajetkové újmy na PPČ, přičemž se však pro komplexní vymezení obsahu práva na náhradu újmy na PPČ ve svém rámci zmiňuje i o právu na náhradu majetkové újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s újmou na přirozenoprávních hodnotách člověka.

Pro úspěšné uplatnění tohoto nároku na náhradu majetkové újmy je kromě jiného také nezbytné zdůraznit, že majetkovou újmu musí původce způsobit zaviněným jednáním, a to buď v úmyslné či nedbalostní formě. Zaviněné jednání je taktéž vyžadováno při vzniku povinnosti k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, jde tedy o shodný požadavek u těchto dvou druhů občanskoprávních nároků.

Zaměřím-li se na výše popsaný skutkový děj pro jeho typičnost v této problematice, bylo by v žalobě na náhradu majetkové újmy nezbytné uvést v žalobním petitu přesnou částku v penězích, jak vyžaduje podmínka určitosti žalobního petitu a

dále v jemu předcházejícím žalobním ději popsat, jakým způsobem žalobce k nárokované částce došel, což by mělo být provedeno, pokud je to fakticky možné, pomocí konkrétního vyčíslení a odůvodnění nárokované výše náhrady majetkové újmy v podobě ušlého zisku a podloženo příslušnými důkazy. Předložení důkazů k prokázání výše ušlého zisku může být často komplikované.[255]

[255] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 479.

8. Právo na vydání bezdůvodného obohacení při neoprávněném nakládání s přirozenoprávními hodnotami člověka

V praxi je možné setkat i s případy, kdy se původce neoprávněného zásahu do PPČ takovým zásahem bezdůvodně obohatí, jelikož získá plnění bez právního důvodu, čímž dochází k naplnění skutkové podstaty bezdůvodného obohacení dle obecných ustanovení § 2991 an. OBZ.

Koncepčním základem pro domáhání se tohoto druhu nároku je obecná občanskoprávní zásada, která stanovuje, že *„Nikdo nemůže mít prospěch z vlastního nezákonného nebo nepoctivého jednání.“* Nejčastěji k takovým situacím dochází tehdy, kdy dotčená osoba nedá k zásahu do své osobnostní sféry tvořené přirozenoprávními hodnotami souhlas, byť se vyžaduje a běžně se poskytuje za úplatu. Takovým jednáním bez právního titulu se škůdce obohatí z tzv. nepoctivých zdrojů, za které považujeme nabývání hodnot, které není právním řádem uznáváno a je v rozporu s dobrými mravy. Proto k nápravě popsané právně závadné situace lze užít obecný občanskoprávní nárok na vydání bezdůvodného obohacení.[256]

K popsání tohoto druhu nároku v oblasti osobnostních sporů může velmi vhodně posloužit dle mého vyhodnocení následující případ řešený před českými soudy, kterým se zabýval i NS ČR, a to poté kdy soud prvního stupně s odvolacím soudem žalobu zamítly, s odůvodněním, že předmětnou záležitost nelze žalovat pro bezdůvodné obohacení, nýbrž na základě některého ze zvláštních osobnostních nároků nebo satisfakčního nároku, jak umožňuje dnešní občanskoprávní úprava. Dle mého názoru jde o typický, dá se i říct až modelový příklad bezdůvodného obohacení. V tomto případě škůdce neoprávněně užíval bez souhlasu dotčené osoby některou z jejích přirozenoprávních hodnot ke komerčním účelům. V této kauze se žalovaní konkrétně dopustili toho, že neoprávněně používali žalobcovu podobu a jeho jméno v reklamě propagující jejich výrobky. Neoprávněnost takového jejich jednání je spatřována, jak v absenci poskytnutí žalobcova souhlasu k užívání jeho uvedené přirozenoprávní hodnoty, tak i v důsledku toho i neposkytnutí spravedlivé úplaty mající negativní dopad do jeho majetkových poměrů. Je tedy zřejmé, že takovým jednáním žalovaného bylo

[256] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 479-480.

neoprávněně zasaženo jak do žalobcovy právem chráněné podoby, tak i do jeho nezadatelného práva svobodně se rozhodnout, zda dá svolení k tomu, aby právně chráněné přirozenoprávní hodnoty byly využity ke komerčním účelům.

NS ČR se s postupem nižších soudů neztotožnil, žalobní nárok právně kvalifikoval jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení a ve svém judikátu k souzené věci uvedl, že *„Dojde-li k použití podobizny, obrazového či zvukového snímku fyzické osoby bez jejího souhlasu nad rámec tzv. zákonné licence, vzniká bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů na úkor dotčené osoby. Výše tohoto bezdůvodného obohacení se určí s ohledem na výši úplaty, která se osobám v postavení postiženého za užití jejich podobizen v reklamě běžně poskytuje, s přihlédnutím k rozsahu a konkrétním okolnostem užití. Tento nárok z bezdůvodného obohacení je nárokem odlišným od nároku na přiměřené zadostiučinění za zásah do práva na ochranu osobnosti. Oba nároky lze uplatnit nezávisle na sobě.“*[257]

Ke vzniku odpovědnosti k vydání bezdůvodného obohacení dochází bez ohledu na zavinění bezdůvodně obohaceného, hovoříme tedy v tomto případě o objektivní odpovědnosti. Dále je k posouzení výše bezdůvodného obohacení dle ustanovení § 3004 odst. 1 OBZ zásadní skutečnost, zda byl obohacený v dobré víře či nikoliv. Jak vyplývá z uvedeného ustanovení, pokud obohacený nebyl v dobré víře, je povinen ochuzenému vydat jak vlastní bezdůvodné obohacení, tak také veškeré plody a užitky. Naopak pokud by bylo důkazně podloženo, že obohacený byl dobré víře, že mu bezdůvodné obohacení náleží, plody a užitky by připadly do jeho vlastnictví.

V ustanovení § 3004 odst. 2 OBZ se nachází zvláštní úprava týkající se nabytí obohacení bezdůvodným zásahem do přirozených práv člověka chráněných první částí OBZ. Jak je uvedeno ve větě první zmiňovaného ustanovení, pokud dojde k neoprávněnému nakládání s některou z přirozenoprávních hodnot člověka, je v takovém případě ochuzená osoba oprávněna nárokovat namísto standardní odměny dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu. Oproti jiným právem chráněným hodnotám tak uvedené ustanovení znatelně posiluje ochranu přirozenoprávních hodnot před neoprávněným nakládáním. Dopad dikce tohoto zákonného ustanovení s důrazem na faktickou možnost neoprávněného nakládání a povahu některých osobnostních složek bude směřovat zejména opět na neoprávněné nakládání s podobiznou ochuzeného ke

[257] Rozsudek NS ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009.

komerčním účelům, dále lze třeba také uvést zveřejnění písemností osobní povahy atd. Nárok na dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu je novinkou stejně jako celé ustanovení § 3004 odst. 2 OBZ, kterou přinesla do českého právního řádu nedávná účinnost OBZ. Tato novinka spočívající v dvojnásobku odměny obvyklé za udělení souhlasu je inspirovaná ustanovením § 40 odst. 4 AutZ. Kromě výše uvedeného je v ustanovení § 3004 odst. 2 OBZ ještě věta druhá. Na základě této zákonné věty je dáno oprávnění soud k tomu, aby je-li pro to spravedlivý důvod postupoval tak, že rozsah plnění přiměřeně navýší ještě nad uvedenou hranici dvojnásobku odměny obvyklé.

Podíváme-li se souhrnně na znění toho ustanovení § 3004 odst. 2 OBZ, je zřejmé, že zakotvený způsob nároku na vydání bezdůvodného obohacení zapříčinil částečné upozadění jeho restitučního charakteru. Přesto nutno konstatovat, že nárok stále plní svůj restituční účel, k němuž však výrazně přistupuje i jeho sankční pojetí, které se projevuje v podobě avizovaného dvojnásobku odměny obvyklé či dokonce soudního navýšení zmíněného dvojnásobku.[258] Dle mého názoru se jedná o ustanovení, v jehož obsahu spatřuji pozitivní aspekty, a to především ve zvýšené míře ochrany přirozenoprávních hodnot, jelikož tyto právem chráněné hodnoty si zasluhují, ve srovnání s jinými právem chráněnými hodnotami, poskytnutí zvýšené intenzity ochrany.

Pro úplnost chci ještě podotknout, že může v praxi nastat situace, kdy bude pro ochuzeného velmi komplikované stanovit přesnou výši bezdůvodného obohacení, čímž by se mu za standardních okolností nepodařilo v náležitém rozsahu splnit jedny z klíčových povinností žalobce, spočívající v povinnosti vylíčit rozhodující skutečnosti a navazující povinnosti takové tvrzené skutečnosti doložit příslušnými důkazy, jak vyžaduje ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ. S takovými komplikovanými situacemi v rámci provádění dokazování za přesně daných podmínek počítá ustanovení § 136 OSŘ, které dává na základě vyjádřeného žalobcova požadavku oprávnění soudu stanovit přesnou výši nejen bezdůvodného obohacení na základě vlastní úvahy, pokud jeho výši lze zjistit právě pouze s nepoměrnými obtížemi nebo ji dokonce nelze zjistit vůbec. Typicky se může jednat o případy, kdy by ochuzený za účelem zjištění a prokázání výše nároku musel vynaložit nepřiměřené náklady. V tomto ustanovení nelze spatřovat právní podklad pro nepřípustnou svévoli soudu, jelikož soud musí v odůvodnění předmětného rozsudku odůvodnit jak naplnění podmínek pro užití vlastní úvahy ke stanovení výše

[258] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 480, 1986.

nároku, tak i v rámci zhodnocení výsledků provedeného dokazování uvést úvahy, kterými byl veden ke stanovení konkrétní výše nároku, přičemž v této souvislosti z odůvodnění musí taktéž vyplývat o jaké rozhodné a prokázané okolnosti jsou tyto soudní úvahy opřeny .[259] [260]

[259] SMOLÍK, Petr aj. *Občanský soudní řád: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 472.
[260] LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 480.

Závěr

V předkládané práci jsem se pokusil zejména shromáždit ty nejpodstatnější poznatky o právně ochranném systému, jehož elastický rozsah poskytované ochrany zahrnuje veškeré přirozenoprávní hodnoty, tzn. hodnoty, které jsou automaticky neoddělitelně spjaty s existencí každého člověk.

Není pochyb, že vysoký standart fungování tohoto právně ochranného systému, je v zájmu každého člověka, neboť přirozenoprávní hodnoty pro každého člověka vykazují mimořádnou důležitost. Proto každé civilizované společenství, které uznalo existenci PPČ a vzalo tak na sebe povinnost zajišťování dodržování úcty a respektu k neporušitelným PPČ, má nelehký úkol takový právní ochranný systém metodami typickými pro demokratický právní stát vytvořit a následně za účelem jeho co nejvyšší míry funkčnosti neustále dotvářet.

Ačkoliv právní ochrana širokému právu na ochranu PPČ, je v českém právním řádu poskytována průřezově v různých právních odvětvích, její těžiště však nalezneme v ustanoveních práva občanského, která jsou dotvářena poměrně rozsáhlou soudní judikaturou.

V rámci zkoumání tohoto ochranného právního systému, mi vyplynulo, že tento systém funguje na základě tří vzájemně provázaných komponentů. Mezi tyto tři komponenty řadím předmět ochrany, institut občanskoprávní odpovědnosti a katalog ochranných práv. Přítomnosti těchto tří komponentů jsem i přizpůsobil obsahovou strukturu předkládané práce.

Předmět ochrany tohoto právně ochranného systému má mnoho specifik. Jak jsem již v úvodu poznamenal, obsahový rozsah předmětu ochrany tohoto právně ochranného systému vykazuje proměnlivost, neboť nelze přesně definovat veškeré přirozenoprávní hodnoty, což stvrdil i v jednom ze svých rozhodnutí ESLP.[261] Neexistence úplného výčtu přirozenoprávních hodnot, je dána jejich semknutostí se složkami osobnosti člověka, které mají ze své podstaty přirozenou povahu. Tuto skutečnost vhodně reflektuje ustanovení § 81 OBZ, a tak prostřednictvím své dikce

[261] Rozsudek ESLP ze dne 16.12.1992 ve věci Niemitz proti Německu, stížnost č. 13710/88.

neposkytuje ochranu jen hodnotám, která jsou v ní demonstrativně uvedeny, ale všem přirozenoprávním hodnotám, tzn. i těm, k jejichž definování v budoucnu dojde.

Druhý komponent tohoto právně ochranného systému, kterým je občanskoprávní odpovědnost, stanovuje výčet podmínek, k jejichž naplnění musí u zkoumaného jednání dojít, aby mohlo dojít ke konstatování neoprávněnosti zásahu do PPČ a následnému naplňování odpovědnostního vztahu. Jak je zřejmé z této práce, tento institut má dvě koncepce (tj. sankční a aktivní koncepce odpovědnosti), které se od sebe liší v určení okamžiku vzniku odpovědnostního vztahu. Ačkoliv nelze jednoznačně uvést, že OBZ je komplexně konstruován pouze na jedné ze zmíněných odpovědnostních koncepcí, z mé analýzy této problematiky mi s vysokou mírou generalizace vyplynulo, že v OBZ převažují odpovědnostní ustanovení, v nichž je identifikovatelná aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozba sankcí. Toto upřednostňování aktivní koncepce odpovědnosti hodnotím jako pozitivní, neboť tento typ koncepce, který stanovuje na rozdíl od sankční koncepce odpovědnosti, již odpovědnost za splnění povinnost, je tak schopen dosáhnout právě v důsledku zmíněné skutečnosti intenzivnějších prevenčních účinků.

Vedle zkoumání institutu občanskoprávní odpovědnosti z obecního hlediska, jsem se v této práci zaměřil i na hledání zvláštností tohoto právního institutu při jeho aplikaci při neoprávněnému zásahu do PPČ. Ze specifik této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti, o nichž se v této práci zmiňuji, chci zdůraznit zejména zakotvení zákonné objektivní odpovědnosti ze neoprávněný zásah do PPČ, jímž je sledováno dosažení větší míry ochrany přirozenoprávních hodnot. Další ze zvláštností, kterou chci zdůraznit, je výjimka z obecného požadavku na 100% prokázání příčinné souvislosti v případě způsobení neoprávněného zásahu do PPČ v rámci poskytování zdravotních služeb, k jejímuž uplatňování v právně aplikační praxi se za účelem vyrovnání slabšího postavení pacienta ve vztahu k poskytovateli zdravotních služeb přihlásil ÚS ČR.[262]

Nejrozsáhlejší část mé práce je věnována právům, která český právní řád nabízí lidské bytosti, byla-li některá z jejích přirozenoprávních hodnot neoprávněně ohrožena nebo bezprostředně zasažena. OBZ zakotvuje jak zvláštní nároky osobnostně poškozeného, tak i obecné. Z takovým obecných nároků poškozeného jsem věnoval zvýšenou míru pozornosti právu na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, neboť tento

[262] Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008.

nárok považuji za stěžejní právní nastroj ke obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů po způsobení nemajetkové újmy lidské bytosti. Nalezení vhodné formy a vhodného obsahu satisfakční povinnosti, je mimořádně obtížný úkol, jelikož jejím prostřednictvím je potřeba vybalancovat imateriální újmu, jejíž rozsah není snadné objektivně definovat.

Na základě analýzy tohoto typu právně ochranného systému mohu konstatovat, že současný právní řád ČR nepohrdá lidskou bytostí jak tomu bylo v minulosti nebo jak s takovým jevem můžeme setkat v právních řádech jiných států. Ochrana PPČ, která je zajišťována skrze fungování tohoto systému, vykazuje v ČR velmi dobou úroveň. Přesto se však nelze tímto stavem uspokojit. Vzhledem k tomu, že účelem tohoto řešeného systému je ochrana hodnot pro lidskou bytost zvláště významných, musí být neustále vyvíjeno úsilí, jehož prostřednictvím bude monitorován stav ochrany, jež se tímto hodnotám dostává a taktéž bude na základě identifikovaných nešvarů přispívat ke zdokonalení tohoto typu právní ochrany.

Dle mého vyhodnocení k posílení kvality zmíněné úrovně ochrany i přispěla stále ještě relativně nová úprava OBZ, které ve srovnání s úpravou obsaženou v SOZ mnohem intenzivněji usiluje o ochranu rozmanitých individuálních zájmů osobnostně poškozeného člověka. Tento přístup OBZ, který se do značné míry distancuje od nežádoucí nivelizace, se například projevuje skrze poskytnutí podstatně širšího zákonného rámce pro soudcovské uvážení týkajícího se výše peněžité satisfakce, kterou má dojít k odčinění újmu na zdraví nebo odčinění duševních útrap sekundárně poškozených. Zvláště v oblastech odčiňování zmíněných dvou druhů imateriálních újem bude vysoce potřebné sledovat ta kritéria, jejichž zohledňování při určování výše peněžité satisfakce, se dostane do ustálené judikatury českých soudů.

V návaznosti na přínosy úpravy OBZ v oblasti ochrany PPČ, chci vyzdvihnout její intenzivnější snahy, aby občanskoprávní sankce v podobě satisfakčního plnění plnila preventivně sankční funkci. Uvedeného se například snaží dosáhnout tím, že občanskoprávní sankce v podobě satisfakčního plnění je ukládána na základě principu subjektivní odpovědnosti, který zařazuje mezi podmínky občanskoprávní odpovědnosti i naplnění požadavku zavinění. Zakotvením takové příslušné úpravy do OBZ bylo vyhověno opodstatněnému požadavku bývalé ústavní soudkyně Wagnerové, která za účinnosti SOZ volala po potřebnosti zohledňování formy a intenzity zavinění při

odčiňování nemajetkové ujmy, s čímž je automaticky i spojena skutečnost, že satisfakční plnění, které bylo uloženo původci neoprávněného zásahu do PPČ, plní i preventivně sankční funkci.[263]

Vedle zhodnocení některý aspektů příslušné úpravy OBZ, chci závěrem zdůraznit důležitost rozhodovací činnosti soudů, která podstatně pomáhá dotvářet právní ochranu přirozenoprávních hodnot v českém právním prostředí. Rozhodovací činnost soudů čeká mnoho výzev spojených se zajišťováním náležité ochrany PPČ, a to nikoliv pouze v souvislosti s odčiňováním újmy na zdraví a duševních útrap sekundárně poškozených, jak jsem výše předznamenal. V návaznosti na obecný závěr dlouholeté soudkyně Soudního dvora Evropské unie Pelikánové, spatřuji důležitou výzvu pro rozhodovací činnosti soudů ve snaze o překování etické indiferentnosti právní odpovědnosti, tzn. i občanskoprávní odpovědnosti za neoprávněný zásah do PPČ.[264]

[263] Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.
[264] PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. Sborník Karlovarské právnické dny,* 2012, č. 20, s. 184.

Použité prameny a literatura

Učebnice, monografie, komentáře

- HOLLÄNDER, Pavel. *Nástin filosofie práva (úvahy strukturální)*, Praha: Všehrd, 2000, str. 64;
- ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014;
- GRYGAR, Jiří aj. *Teorie práva I.* Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003;
- LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 392;
- DOLEŽÍLEK, Jiří. Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 176;
- ŠVESTKA, Jiří aj. Občanské právo hmotné. Vyd.1.Praha. Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 248;
- FABIO, Udo di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 136;
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: řízení před Evropským soudem pro lidská práva, formální náležitosti podání: Úmluva o ochraně lidských práv: jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 7;
- ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*.Praha: Linde, 2007, s. 120.;
- KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468;
- WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 55;
- FILIP, J. *Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod. In. Realizace základních práv a svobod v právním řádu ČR*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1994, s. 59-69;
- BEJČEK, Josef. *Ekonomicko-právní souvislosti odpovědnosti za škodu*. *In Soukromé vymáhání kartelového práva. 1. vyd.* Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta UK Praha (Luboš Tichý et al.), 2010. s. 43;.

- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200 an.;
- MELZER, Filip aj. *Občanský zákoník: VELKÝ KOMENTÁŘ, Svazek I*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o. 2013. s.525;
- KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s.147;
- TELEC, Ivo. In HENDRYCH Dušan et al. *Právnický slovník. 3*. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 497-498;
- VOJTEK, Petr aj. *Občanský zákoník. Komentář.* Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 1101;
- NOVOTNÝ, Petr aj. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody.* Praha : GRADA Publishing, 2014, s. 20.;
- HANUŠ, L. *Právní argumentace nebo svévole : úvahy o právu, spravedlnosti a etice.* Praha : C.H. Beck, 2008. s. 121;
- HENDRYCH, Dušan aj. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s.926;
- TELEC, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.431,432;
- ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha:Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323;
- CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006,s. 29 - 48.
- KOBLIHA, I. a kol.: *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona.* Praktická příručka. Praha: Leges, 2012, s. 169;
- HULMÁK M. a kol. Občanský *zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*, Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1704-1717;
- SMOLÍK, Petr aj. *Občanský soudní řád: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 472.

Časopisecké články a příspěvky

- TELEC, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1,
- TELEC, Ivo. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*. 2007, roč.15, č. 8;
- BRANDEIS, Luis D.; WARREN, Samuel D. The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1980, roč. 4, č. 5, dostupné také online na: *Http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/ articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html;*
- SELTENREICH, R. Právo na soukromí v kontextu ústavního vývoje USA. Právník, 2000, roč. 139, č. 1, s. 23 - 36;
- NĚMEC, Ronald. *Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona.* Bulletin advokacie. 2012, roč. 41, č. 6, s. 29-32, dostupné také online na: http://www.cak.cz/assets/ba_06_2012_web.pdf
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva.* Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184
- PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?Právní rozhledy,* 2012, č. 3, s. 101
- HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis.* Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3;
- BERNARD, *Michal: Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem. Právní rozhledy, 2008, č.5 s. 167;*
- ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku.* Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku;

- ŽIVĚLOVÁ, Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive demages?* Bulletin advokacie, 2016, č. 4, s. 24;
- HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné také online na : http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf;
- C. H. Beck, s.r.o., REDAKCE. *K náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle nového občanského zákoníku. Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 9

Internetové zdroje

- Amnesty International. *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-07-4]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav;
- TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf;
- RONOVSKÁ, Kateřina. *Ochrana osobnosti* [online prezentace]. Brno: Právnická fakulta, MU [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: http://slideplayer.cz/slide/2911065/;
- TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná také online na: file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf
- Týden v justici, Evropský soud pro lidská práva [cit. 2017-02-25] Dostupné online na: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900212/obsah/523223-evropsky-soud-pro-lidska-prava;
- ŠIMÁČKOVÁ, K.: *Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde.* Právní prostor [online]. [cit. 2017-1-18]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/ostych-pred-dustojnosti-jako-pravnim-pojmem-aneb-kdy-se-soudce-bez-dustojnosti-neobejde;

- ONDŘEJOVÁ, Eva. *Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti - srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html
- JIRSA, Jaromír. Generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. *Právní prostor* [online]. [cit. 2016-09-26]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevencni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu;
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny
- SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html?mail
- DROBIŠ, Zbyněk. *Náhrada škody na zdraví a otázka příčinné souvislosti*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-na-zdravi-a-otazka-pricinne-souvislosti-84097.html
- SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html
- BEZOUŠKA, Petr: Kolik stojí lidské utrpení? [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/
- ŠUDOMA, Ondřej. *Námitka promlčení jako zneužití práva.* epravo.cz [online]. [cit. 2016-14-12]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/namitka-promlceni-jako-zneuziti-prava-99330.html;

- RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html;
- TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy
- JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucna-zaroven
- JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu;
- SOKOL, Tomáš. Tiskový zákon - deset let účinnosti. *Právní rádce* [online]. [cit. 2015-08-20]. Dostupné z: http://pravniradce.ihned.cz/c1-41717760-tiskovy-zakon-deset-let-ucinnosti.
- RYŠKA, Michal: *Cena lidského života z pohledu práva.* České televize. Týden v justici [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné online na: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900219/obsah/525026-ptam-se-cena-lidskeho-zivota-z-pohledu-prava;
- KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci.* Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-11]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html;
- SLANÝ, Radim. *Zdraví* [online prezentace]. [cit. 2017-04-11]. Dostupná také online na: http://slideplayer.cz/slide/11273673/;
- NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958

občanského zákoníku) [online]. [cit. 2017-04-1]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika;

- MALIŠ, Daniel. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáte a naposledy - přehled „externích“ změn metodiky*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html;
- TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni- dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy;
- VOLNÝ, Karel. *Nároky sekundárně poškozených z titulu náhrady nemajetkové újmy dle Nejvyššího soudu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/naroky-sekundarnich-poskozenych-z-titulu-nahrady-nemajetkove-ujmy-dle-nejvyssiho-soudu-102780.html.
- JIRSA, Jaromír. *Odčinění imateriální újmy pozůstalých poškozených*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: http://www.pravniprostor.cz/judikatura/rekodifikace/odcineni-imaterialni-ujmy-pozustalych-poskozenych

Judikatura

- Nález ÚS ČR ze dne 11. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01;
- Nález ÚS ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01;
- Nález ÚS ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07;
- Nález ÚS ČR ze dne 6.3. 2012, sp.zn. I. ÚS 1586/09;
- Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10;
- Nález ÚS ČR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13;
- Nález ÚS ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95;
- Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04;

- Nález ÚS ČR ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II ÚS 635/09;
- Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99;
- Nález ÚS ČR ze dne 29.9.2005, sp. zn. III.ÚS 350/03;
- Nález ÚS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I ÚS 2315/15;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp.zn. I. ÚS 2844/14;
- Nález ÚS ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99;
- Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04;
- Nález ÚS ČR ze dne 5.12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11;
- Nález ÚS ČR ze dne 27. 9. 2006, sp.zn. Pl. ÚS 51/06;
- Nález ÚS ČR ze dne 9. 7. 2009, sp.zn. II ÚS 2379/08;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 4. 2014, sp. zn. I ÚS 3367/13;
- Nález ÚS ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV ÚS 3122/15;
- Nález ÚS ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99;
- Usnesení ÚS ČR ze dne 7.10.2009, sp. zn. IV ÚS 1407/09;
- Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99;
- Rozsudek NS ČR ze dne 21. 5.2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002
- Rozsudek NS ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007;
- Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000
- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4669/2010;
- Rozsudek NS ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. Cdo 1522/2007;
- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 31.8.2005, sp.zn. 30 Cdo 2797/2004;
- Rozsudek NS ČR ze dne 30.11.2006, sp.zn. 30 Cdo 2919/2006;
- Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004;
- Rozsudek NS ČR ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1217/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005;

- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015;
- Rozsudek NS ČR ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 35 Cdo 1206/2015;
- Rozsudek NS ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009;
- Usnesení NS ČR ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007;
- Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25.1. 2006, sp. zn. 1 Co 196/2005;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 1. 2010 , sp. zn. 1 Co 137/2009;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 1 Co 249/2006;
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 2. 2007, sp. zn. 1 Co 315/2007;
- Rozsudek Vrchní soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, sp. zn. 1 Co 146/2010;
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.2009, sp. zn. 1 Co 318/2008
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 5 Co 18/93;
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97;
- Rozsudek ESLP ze dne 16.12.1992 ve věci Niemitz proti Německu, stížnost č. 13710/88;
- Rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii, stížnost č. 37048/04;
- Rozsudek ESLP ze dne 23.3.2010 ve věci Oyal proti Turecku, stížnost č. 4864/05;
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, 1 BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts)

Právní předpisy

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Listiny základních práv a svobod
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod - vyhl.č.209/1992 Sb.m.s.;

- Mezinárodní pakt o politických a občanských právech - vyhl. č. 120/1976 Sb. m.s.;
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně - sděl. č. 96/2001;
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu;
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník;
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník;
- Obecný zákoník občanský, vyhlášen pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství;
- zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon);
- zákon č. 87/1990 Sb., kterým se doplňuje a mění občanský zákoník;
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;
- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon);
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce;
- vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění;
- nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání;
- zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník.

Ostatní

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf, s. 44 (3. 2. 2012);
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010;
- Průzkum, rozbor a jiné materiály NS ČR ze dne 12.2.2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

Seznam zkratek

- PPČ - přirozená práva člověka;
- ČR - Česká republika;
- FO - fyzická osoba;
- PO - právnická osoba;
- VOSP - všeobecné osobnostní právo;
- ESLP - Evropský soud pro lidská práva;
- LZPS - usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Listiny základních práv a svobod;
- Úmluva - Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod - vyhl.č.209/1992 Sb.m.s.;
- Ústava ČR - ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- OBZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník;
- SOZ - starý zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník;
- NS ČR - Nejvyšší soud České republiky;
- OZO - Obecný zákoník občanský, vyhlášen pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství;
- AutZ - zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů;
- OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;
- ÚS ČR - Ústavní soud České republiky;
- Kompenzační vyhláška - vyhlášku č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění;
- ZOdpŠk - zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád);
- Metodika NS ČR - Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví;
- TisZ - zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon);

Resumé

Poznatky shromážděné v této rigorózní práci potvrzují, že funkční a velmi citlivé nastavení univerzálního soukromoprávního systému, zajišťujícího náležitou ochranu přirozenoprávních hodnot před širokým spektrem právně závadných zásahů, je zcela zásadním úkolem každého civilizovaného právního prostředí, neboť jde o hodnoty mimořádně vysoké důležitosti.

Jak vyplývá z uvedeného textu práce, na podobu tohoto právního ochranného systému sestávajícího ze tří na sobě závislých klíčových komponentů (tzn. pojetí předmětu ochrany, občanskoprávní odpovědnost, katalog ochranných práv) působí ve větší či menší míře poznatky vyplývající z právní teorie, litery zákona a soudní rozhodovací činnosti.

V úvodu této práce jsem se proto detailně zabýval prvním z uvedených komponentů právního ochranného systému. Elastický rozsah právní ochrany tohoto sytému se vztahuje na lidskou bytost, jakožto individualitu a v právním slova smyslu osobu práva. Dochází tak ke snaze o zajištění ochrany veškerých přirozenoprávních hodnot člověka, které ve svém souhrnu tvoří *nejvlastnější, nejniternější a nejintimnější sféru fyzické osoby* [265], přičemž tyto jednotlivé dílčí hodnoty vykazují buď biologický nebo psychologický nebo sociologický charakter. Obsahové vymezení zájmu, který je právem chráněn, nelze poskytnout zcela komplexně, neboť dílčí přirozenoprávní hodnoty mohu být při řešení příslušných případů nově definovány, jak tomu bylo například v soudně řešené kauze Guerrová a další vs. Itálie, kdy ESLP potvrdil, že předmětem ochrany je i utvářet svůj život v nezávadném životním prostředí.[266]

Jak vyplývá z analýzy, kterou jsem předložil v této práci, tyto hodnoty lidství vykazují mnoho specifických vlastností, jež stanovují povahu práv existujících k jejich ochraně. Z množiny hodnot chráněných právním řádem ČR lze přiřadit vlastnosti jako přirozenost, vrozenost, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost výlučně tomuto souboru hodnot. Jeden z dominantních atributů tímto systémem chráněných práv, jež spočívá v jejich zmíněné přirozenosti, odkazuje na tu skutečnost,

[265] Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.
[266] DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.

že vznik, trvání a zániku těchto práv je neoddělitelně spjat s trváním existence každé lidské bytosti. Proto uvedené existencionální mezníky těchto práv nejsou navázány na žádný příslušný právotvorný akt. Veškerým vnějším subjektům ve vztahu k nositeli těchto výsostně individuálních práv, jímž je výlučně člověk, tak nezbývá nic jiného než existenci těchto práv uznat a tak umožnit jejich nositeli v mezích právního řádu jejich nerušený výkon.

Po zodpovězení si otázky, které hodnoty mají být zkoumaným právním systémem chráněny a jaká je jejich povaha, byla má pozornost v rámci systematiky práce koncentrována na druhý ze tří komponentů systému, kterým je občanskoprávní odpovědnost. V této práci jsem shrnul jak koncepční přístupy k tomuto institutu, tak i obecné konstrukční předpoklady, jejichž naplnění je nezbytné k aktivaci odpovědnostního vztahu mezi osobnostně poškozeným a původcem nežádoucího zásahu. Má pozornost byla věnována taktéž zvláštnostem, jež jsou v některých případech spojeny s tímto institutem při jeho aplikaci v oblasti dotčení PPČ. Z předloženého výčtu takových specifik zvláštní odpovědnosti při újmě na PPČ nelze neakcentovat zákonné zakotvení absence zavinění u neoprávněného zásahu do PPČ, což je výjimka z jinak subjektivně pojaté odpovědnostní úpravy v OBZ. Primárním účelem této výjimky je dosáhnout posílení ochrany PPČ.

Zcela klíčové pasáže této práce jsou věnovány zmíněnému třetímu komponentu tohoto právního ochranného systému. Nejrozsáhlejší část této práce tak pojednává o katalogu jednotlivých zákonných nároků, které je poškozený oprávněn uplatnit vůči původci, v jehož sféře se tyto nároky projeví jako civilněprávní sankce. Jak je zřejmé ze závěrů této práce, český právní řád řešenému druhu poškozených poskytuje poměrně širokou škálu rozličných právních nástrojů, které jsou využitelné k obnovení právně nezávadného stavu po realizaci jednání, kterým byla ohrožena nebo bezprostředně zasažena přirozenoprávní hodnota.

Vzhledem k povaze předmětu řešeného ochranného systému, jsem v této práci také přistoupil k tomu, že jsem se v podstatně zvýšené míře věnoval zcela klíčovému nároku, kterým je právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Tento nárok má nelehký úkol, neboť má zajistit spravedlivé odčinění výlučně nemajetkové újmy, jejíž rozsah a intenzita jsou z objektivního úhlu pohledu jen obtížně kvalifikovatelné. V souvislosti s rozborem práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění nemohu

zapomenout na jeho pojetí ve stále ještě relativně novém OBZ, které vykazuje dle mého vyhodnocení pozitivní aspekty, jelikož ve zvýšené míře posiluje postavení člověka poškozeného na jeho přirozených právech. Uvedeného antropocentrický OBZ dosahuje zejména tím, že ve zvýšené míře poskytuje prostor pro soudcovské uvážení a vyžaduje, aby výsledná podoba satisfakce plnila i funkci preventivně - sankční.

Po nastínění poznatků z mé práce chci zkonstatovat, že soukromoprávní systém sloužící k ochraně PPČ, tak jsem se mi ho podařilo prozkoumat v této práci, poskytuje člověku dostatečné záruky na ochranu jeho přirozenoprávních hodnot. Tento ochranný systém i nadále však prochází vývojem, což není ničím neobvyklým, a tak má před sebou mnoho výzev, z nichž tu nejtěžší a nejdůležitější spatřuji v pokračování snah, a to zejména z pozice soudních orgánu, o překonávání jeho etické indiferentnosti.

Resume

Findings collected in this rigorosum thesis confirm that functional and sensitive settings of the universal system of private law, which provides the legal protection of values connected naturally with human being against unlawful attacks, is an essential task for every civilized legal environment because the natural values connected with a human are really important.

The text suggests that the conception of this legal protective system consisting of three cohesive components, namely the conception of an object of legal protection, civil liability, a list of protective rights), is shaped by findings, which have their origin in legal theory, written laws and case law.

At the beginning of this rigorosum thesis I concentrate my attention on the first component of the legal protective system. Due to the elastic range of legal protection exclusively focused on human being as an individual, and as a person of law in the legal sense, it is allowed to try to achieve protection of all natural values of human being, that in the summary create *the most personal, the innermost and the most intimate sphere of human being*[267]. This type of particular values has either a biological or psychological or sociological character. The substantive definition of the interest which is protected by law, cannot be complete. In solving a particular case, individual natural values of a human being can be newly defined. For example, in its case Mrs. Guerr and others versus Italy, the European Court of Human Rights stipulated that the object of this protection includes the forming of a human life in the safe environment.[268]

According to the analysis provided in this thesis, the values of humanity have many specific attributes determining the character of rights, whose purpose of existence is to provide the protection of these values. Values which are protected by the legal order in the Czech Republic include naturalness, innateness, inalienability, impenetrability, irrevocability as values connected with a human being. One of these dominant attributes of natural rights - naturalness refers to the fact that the creation, duration and destruction of natural rights is automatically fixed to the duration of existence of every human. This is the reason why these rights are not fixed to law-

[267] Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.
[268] DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.

making acts. All persons in law must accept each other´s natural rights and they must permit their holders to perform these rights within the legal order.

After provision the answer, which values should be protected by this legal protective system and which attributes are typical for this values, my attention was focused on the second component of this legally protective system - civil liability. I summarize different concepts, which deal with this legal instrument. I also describe the condition, theirs fulfillment is necessary for the activation of responsibility relationship between damaged human and offender. Additionally I focus my attention was also focused on extraordinarinesses, which are connected with this civil liability at its legal application in the area of the violation of natural rights. From the list of these extraordinarinesses I want to emphasize the importance of one of them, which consists in the legal requirement on the absence of culpability at the violation of natural rights. This absence is an exception from the subjectively conception responsibility regulation, which is contained in the Civil Code. The elementary purpose of this exception is the strengthening of the protection of natural rights.

Very important and comprehensive parts of this rigorosum thesis are focused on the third component of this legal protective system. In these parts of the rigorosum we can find an analysis of rights, which damaged human can use against an offender, in whose sphere these recognized rights have an affect as a civil sanction. Based on findings contained in this rigorosum thesis, Czech legal order provides demaged humans, who were threatened to their natural values or who had immediate harm caused to their natural values, much legal instruments, which are useble to reverse at lease partially a defective situation after realization of this illegal conduct.

According to the object of protection, which incorporates this legal system, in an increased rate against other solved rights I have analyzed the right to provide justiciable satisfaction. This kind of claim has a very diffucult task, because it should provide justiciable compensation only for non-material harm, whose extent and intensity are difficult to qualify from an objective point of view. In connection with this analysis, it can´t be forgotten that the regulation of this kind of right is still new Civil Code. In my opinion this regulation of this right has positive aspects, because it strengthens the legal position of human, whose natural rights were violated. This strengthening is caused due

the provision a wider possibility to use judicial discretion and also by the requirement on the form of sanction, that should fulfill preventively - sanctioned function.

After recapitulation the most important finding, which are contained in my rigorosum thesis, I can state, that this king of Czech legal protective system provides human beings sufficient guarantees on protection of their natural values. This legal protective system is confronted by social development and so faces many challenges. The most difficult and the most important of these challenges, especially from a perspective of judicial - making practice, I find in continuing effort, which help to overcome the ethical neutrality of liability, when harm is caused to the natural rights of a human being.

Klíčová slova

- klíčová slova v českém jazyce:

nemajetková újma
přirozenoprávní hodnota
lidská bytost
obnova vyváženého uspořádání právních poměrů
občanskoprávní odpovědnost
satisfakční plnění

- klíčová slova v anglickém jazyce:

non-pecuniary harm
natural value
human being
recovery of balanced setting of legal relationships
liability in civil law
satisfaction

.